

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
PSİKOLOJİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KOMPULSİF SATIN ALMA DAVRANIŞININ BİLİŞSEL
DAVRANIŞÇI MODEL ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Zeynep AKYÜZ

Danışman
Doç. Dr. Orçun YORULMAZ

İZMİR - 2016

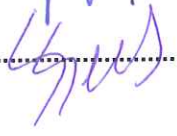
YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

2013801784

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Zeynep AKYÜZ
Tez Başlığı : Kompulsif Satın Alma Davranışının Bilişsel Davranışçı Model Çerçevesinde İncelenmesi.

Savunma Tarihi : 26/09/2016
Danışmanı : Doç.Dr.Orçun YORULMAZ

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Doç.Dr.Orçun YORULMAZ	-DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Gülay DİRİK	-DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Yrd.Doç:Dr.Emine Sevinç TOK	-ZMİR KATİP ÇELEBİ ÜNİVERSİTESİ	
Oybirliği (☒)		
Oy Çokluğu ()		

Zeynep AKYÜZ tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "**Kompulsif Satın Alma Davranışının Bilişsel Davranışçı Model Çerçevesinde İncelenmesi.**" başlıklı Tezi (☒) / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Mustafa Yaşar TINAR
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “**Kompulsif Satın Alma Davranışının Bilişsel Davranışçı Model Çerçevesinde İncelenmesi**” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

26/09/2016

Zeynep AKYÜZ

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

Kompulsif Satın Alma Davranışının Bilişsel Davranışçı Model Çerçevesinde

İncelenmesi

Zeynep AKYÜZ

Dokuz Eylül Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Psikoloji Anabilim Dalı

Psikoloji Yüksek Lisans Programı

Kompulsif satın alma, satın alma ve alışveriş ile zihnin meşgul olması, sık satın alma epizodları ya da karşı koyulmaz ve anlamsız bir şekilde güçlü satın alma dürtüsü olarak tanımlanmakta; bireysel ve toplumsal yönden büyük oranda sıkıntıya yol açabilmektedir. Ülkemizde kompulsif satın almayla ilgili bir model paralelinde birçok değişkeni bir arada ele alan ampirik bir çalışma henüz yapılmamıştır. Bu çalışmanın amacı tanısı olmayan yetişkin bir örnekleme bir dizi bilişsel faktörün kompulsif satın almayla ilişkisini incelemektir. Araştırmanın pilot aşamasında Satın Alma Bilişleri Envanteri Türkçe'ye uyarlanmış; 287 yetişkin örneklem grubuyla psikometrik özellikleri incelenmiş ve desteklenmiştir. Ana çalışmada ise kompulsif satın alma için önerilen bilişsel davranışçı modelde yer alan bazı değişkenlerin, Türk örnekleminde geçerliği sınanmıştır. Araştırmaya zorlantılı satın alma, satın alma bilişleri, duygu düzenleme güçlükleri, nesneye bağlanma ve erken dönem şemalarla ilgili ölçüm araçlarını dolduran 500 yetişkin katılmıştır. Korelasyon analizi ve hiyerarşik regresyon analizi sonuçları cinsiyet, kredi kart borcu olması, nesneye bağlanma, duygu düzenleme güçlükleri, yüksek standartlar ve telafi etme yönündeki inançların, zorlantılı satın almayla ilişkili olduğunu göstermiştir. Ayrıştırıcı fonksiyon analizi sonuçları da, bu değişkenlerin rolünü desteklemektedir. Ayrıca duygu düzenleme güçlüklerinin bazı erken dönem uyumsuz şema alanları ile satın alma ilişkisinde aracı role sahip olduğu

gözlenmiştir. Sonuç olarak, cinsiyet ve kredi kartı borcu gibi demografik değişkenler ile birlikte batılı ülkelerde olduğu gibi kompulsif satın almaya dair önerilen bilişsel davranışçı modelin genel olarak ülkemizde de geçerli olduğu görüldüğünden değerlendirme ve müdahalede bu değişkenlere özen gösterilmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kompulsif Satın Alma, Satın Alma Bilişleri, Erken Dönem Uyumsuz Şemalar, Duygu Düzenleme Güçlükleri, Nesneye Bağlanma

ABSTRACT

Master's Thesis

Examining the Compulsive Buying Behavior in the Cognitive-Behavioral Model

Frame

Zeynep AKYÜZ

Dokuz Eylül University

Graduate School of Social Sciences

Department of Psychology

Psychology Master Program

Compulsive buying, defined as preoccupation with buying and shopping, frequent episode of buying or high impulsive buying irresistibly and nonsensically may lead to serious problems for both individual and society. An empirical study addressing several variables about compulsive buying has yet to be examined in Turkey. The aim of this study is to examine the relationship between some cognitive factors and compulsive buying in a nonclinical adult sample. In the pilot study, the psychometric properties of the Turkish Buying Cognitions Inventory were supported with a sample of 287 adults. In the main research, the several variables in the cognitive behavioral model of compulsive buying were examined in a nonclinical adult sample in Turkey. Instrument tools about compulsive buying, buying cognitions, emotion regulation difficulties, attachment to possessions and early schemas were completed by 500 participants. The findings of correlational and hierarchical regression analysis indicated that gender, credit card debt, emotion regulation difficulties, high standards, attachment to belongings and beliefs on compensation are predictors of compulsive buying; the results of discriminant function analysis further supported. Moreover, emotion regulation difficulties had mediator roles between some schema domains and compulsive buying. Consequently, similar to the Western countries, the cognitive behavioral model of compulsive buying as well as some demographical variables such as gender and credit card debt was

generally validated in a Turkish nonclinical sample; thus, these factors should be considered in both psychological assessment and clinical interventions.

Keywords: Compulsive Buying, Buying Cognitions, Early Maladaptive Schemas, Emotion Regulation Difficulties, Attachment to Possessions

KOMPULSİF SATIN ALMA DAVRANIŞININ BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI MODEL ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xii
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xv
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KOMPULSİF SATIN ALMA DAVRANIŞININ İNCELENMESİ

1.1. KOMPULSİF SATIN ALMA DAVRANIŞI	5
1.1.1. Kompulsif Satın Alma Davranışının Tanımı ve Tarihçesi	6
1.1.2. Sınıflandırma	8
1.1.3. Epidemiyoloji	10
1.1.4. Etiyoloji	12
1.1.5. Psikiyatrik Komorbidite	17
1.1.6. Kompulsif Satın Alma Davranışını Değerlendirme ve Müdahale	18

İKİNCİ BÖLÜM

KOMPULSİF SATIN ALMA VE BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI MODEL

2.1. KOMPULSİF SATIN ALMA DAVRANIŞINDA BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI MODEL	26
2.1.1. Öncüller	26
2.1.2. İçsel/Dışsal Tetikleyiciler	30
2.1.3. Satın Alma Eylemi	31
2.1.4. Satın Alma Sonrası	34

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SATIN ALMA BİLİŞLERİ ENVANTERİ'NİN PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

3.1. YÖNTEM	37
3.1.1. Örneklem	37
3.1.2. Veri Toplama Araçları	40
3.1.2.1. Demografik Bilgi Formu	40
3.1.2.2. Satın Alma Bilişleri Envanteri (SABE)	40
3.1.2.3. Zorlantılı Satın Alma Ölçeği (ZSAÖ)	41
3.1.2.4. Biriktirme Envanteri- Gözden Geçirilmiş Formu (BE-GGF)	42
3.1.2.5. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)	43
3.1.2.6. Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Form (EKA-GGK)	44
3.1.3. İşlem	45
3.1.3.1. Pilot Çalışma	45
3.1.3.2. Test-Tekrar Test Uygulaması	46
3.1.4. İstatistiksel Analizler	46

3.2. BULGULAR	47
3.2.1. Uyarlama Örneklemine İlişkin Bulgular	47
3.2.2. Ölçüm Araçları Güvenirlik Analizleri	47
3.2.3. SABE'nin Geçerliğine İlişkin Bulgular	50
3.2.3.1. Yapı Geçerliği	50
3.2.3.2. Ölçüt Bağıntılı Geçerlik	54
3.2.3.3. Eş Zaman ve Ayırıştırıcı Geçerlik	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KOMPULSİF SATIN ALMA DAVRANIŞININ BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI MODEL ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

4.1. YÖNTEM	57
4.1.1. Örneklem	57
4.1.2. Veri Toplama Araçları	61
4.1.2.1. Demografik Bilgi Formu	61
4.1.2.2. Zorlantılı Satın Alma Ölçeği (ZSAÖ)	61
4.1.2.3. Satın Alma Bilişleri Envanteri (SABE)	61
4.1.2.4. Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3)	62
4.1.2.5. Nesneye Bağlanma Ölçeği (NBÖ)	63
4.1.2.6. Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ)	64
4.1.3. İşlem	65
4.1.4. İstatistiksel Analizler	66
4.2. BULGULAR	66
4.2.1. Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin İç Tutarlılıkları	67
4.2.2. Ölçüm Araçlarına Dair Betimleyici İstatistikler	68
4.2.3. Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular	69
4.2.4. Ana Çalışma Değişkenleri Arası Korelasyon Analizi	73
4.2.5. Zorlantılı Satın Alma Davranışına Yönelik Regresyon Analizi	75
4.2.6. Zorlantılı Satın Alma Davranışına Yönelik Ayırıştırıcı Fonksiyon Analizi	76

4.2.7. Duygu Düzenlemenin Aracı Rolü	77
SONUÇ	83
KAYNAKÇA	97
EKLER	117

KISALTMALAR

BE-GGF: Biriktirme Envanteri- Gözden Geçirilmiş Formu

DDGÖ: Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği,

EKA-GGKF: Eysenck Kişilik Anketi- Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Form

NBÖ: Nesneye Bağlanma Ölçeği

RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

SABE: Satın Alma Bilişleri Envanteri

YŞÖ-KFÖ3: Young Şeme Ölçeği- Kısa Form 3

ZSAÖ: Zorlantılı Satın alma Ölçeği

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Örneklemin Demografik Bilgilere Göre Dağılımı	s. 38
Tablo 2: Ölçüm Araçlarının Tanımlayıcı İstatistik Analizi Sonuçları	s. 48
Tablo 3: Ölçüm Araçlarının Güvenirlik Değerleri	s. 49
Tablo 4: Satın Alma Bilişleri Envanteri'nin Faktör Yapısı ve Faktör Yükleri	s. 53
Tablo 5: SABE'de Uç Grup Farkı	s. 54
Tablo 6: SABE'nin Diğer Ölçüm Araçları İle Korelasyon Değerleri	s. 56
Tablo 7: Örneklemin Demografik Bilgilere Göre Dağılımı	s. 58
Tablo 8: Ölçüm Araçlarının Güvenirlik Değerleri	s. 67
Tablo 9: Ölçüm Araçlarının Betimleyici İstatistik Analizi Sonuçları	s. 68
Tablo 10: Ana Çalışma Değişkenlerinin Demografik Değişkenlerle Korelasyonel İlişkileri	s. 70
Tablo 11: Ana Çalışma Değişkenleri Arası Korelasyonel İlişkiler	s. 74
Tablo 12: Zorlantılı Satın Alma Davranışını Yordayıcı Değişkenlere Dair Regresyon Analizi Sonuçları	s. 76

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Kompulsif Satın Alma Davranışının Bilişsel Davranışçı Modeli	s. 27
Şekil 2: Satın Alma Bilişleri Envanteri'ne İlişkin Path Diyagramı ve Faktör Yükleri	s. 52
Şekil 3: Duygu düzenleme güçlükleri yoluyla zedelenmiş otonomi ve zorlantılı satın alma davranışı arasındaki basit aracılık modeli	s. 79
Şekil 4: Duygu düzenleme güçlükleri yoluyla kopukluk ve zorlantılı satın alma davranışı arasındaki basit aracılık modeli	s. 80
Şekil 5: Duygu düzenleme güçlükleri yoluyla yüksek standartlar ve zorlantılı satın alma davranışı arasındaki basit aracılık modeli	s. 81
Şekil 6: Duygu düzenleme güçlükleri yoluyla zedelenmiş sınırlar ve zorlantılı satın alma davranışı arasındaki basit aracılık modeli	s. 82

EKLER LİSTESİ

Ek 1: Demografik Bilgi Formu	ek s.1
Ek 2: Satın Alma Bilişleri Envanteri	ek s.2
Ek 3: Zorlantılı Satın Alma Ölçeği	ek s.4
Ek 4: Eysenck Kişilik Anketi	ek s.5
Ek 5: Rosenberg Öz-Güven Ölçeği	ek s.6
Ek 6: Biriktirme Envanteri-Gözden Geçirilmiş Form	ek s.7
Ek 7: Ana Çalışma Demografik Bilgi Formu	ek s.10
Ek 8: Young Şema Ölçeği	ek s.12
Ek 9: Nesneye Bağlanma Ölçeği	ek s.15
Ek 10: Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği	ek s.16
Ek 11: Etik Kurul Onay Formu	ek s. 19

GİRİŞ

Kompulsif satın alma (KSA) “Satın alma ve alışveriş ile zihnin meşgul olması, sık satın alma epizodları ya da karşı koyulmaz ve anlamsız bir şekilde güçlü satın alma dürtüsü” olarak tanımlanmaktadır (Müller, Mitchell ve Zwaan, 2015: 132). Bleuler kompulsif satın alma davranışı sergileyen kişilerin eylemlerini, yaprağı parçalayıp yutan tırtıllara benzetmiştir (Bleuler, 1930: 540). Tarihteki bazı isimlerin gözlenen büyük ve anlamsız harcamaları ve bu harcamaların finansal ve kişisel problemlere neden olması, bu kişilerin neredeyse kompulsif satın alma bozukluğuna sahip olabileceği düşündürmektedir. Örneğin, Fransız kraliçesi Marie Antoinette de bu isimlerden biridir ve tüm yaşamını harcama yaparak geçirdiği belirtilir (Black, 2010: 5).

Literatürde sık sık zorlantılı satın alma ya da alışveriş bağımlılığı olarak da anılan bu davranış örüntüsünün yaygınlığı tam olarak bilinmemekle beraber Avrupa verileri (Avusturya, Danimarka ve Almanya) son 20 yılda kompulsif satın alma davranışının yetişkin popülasyonda arttığını ileri sürmektedir (Raab ve diğerleri 2012: 257). Kompulsif satın alma davranışı kişilerde suçluluk, sosyal, ailevi, mesleki ve maddi problemlere yol açabilmektedir (Christenson ve diğerleri, 1994: 5-11; Black, 2007: 15).

Kompulsif satın alma davranışının psikolojik bir sorun olarak nasıl adlandırılacağı ve hangi sınıflandırma içinde yer alacağı konusu literatürdeki tartışmalar devam etmektedir. Bu sorunun bir dürtü kontrol bozukluğu ya da obsesif kompulsif bozukluk ve ilişkili bozukluklar arasında yer alması ya da bir bağımlılık türü olarak değerlendirileceği seçenekler arasındadır. Bu durum ilk olarak DSM-III-R’de (APB, 1987) “Başka türlü adlandıramayan dürtü kontrol bozuklukları” başlığı altında görülebileceği öne sürülmüştür. Ancak daha sonraki versiyonlarında ayrı bir bozukluk olarak tanımlanmazken, ruhsal bir rahatsızlık olduğuna dair de fikir birliği bulunmamakta (Müller, Mitchell ve Zwaan, 2015: 132), kompulsif satın almanın tanı olarak adı ve tanı kriterlerinin neler olduğu tartışması hala devam etmektedir.

Kompulsif satın alma literatürü incelendiğinde bozukluğun doğasına ve tedavisine dair en güncel modellerden biri Kellett ve Bolton’un öne sürdüğü bilişsel-davranışçı modeldir (Kellett ve Bolton, 2009: 83–99). Model öncüller, iç ve dış

tetikleyiciler, satın alma davranışı ve harcama sonrası olarak isimlendirilen dört aşamayı kapsamaktadır. Öncüllerin içinde yer alan satın alma bilişlerinin, kompulsif satın alma davranışında kritik bir role sahip olduğu önerilmiştir. Bu bağlamda, kompulsif satın almaya özgü inanç alanlarını (telafi, satın alma sebepleri, teklik/fırsatı kaybetme ve kontrol) değerlendirmek üzere Satın Alma Bilişleri Envanteri geliştirilmiştir (Kyrios, Frost ve Steketee, 2004: 247). Aynı zamanda model, erken dönem uyumsuz şemaların, olumsuz duygudurumlara, olumsuz duygudurumların da zorlantılı satın alma davranışına neden olduğunu ileri sürmektedir.

Türkiye’de ise kompulsif satın alma ile ilgili klinik psikoloji bakış açısından ve bilişsel davranışçı modele odaklanan güncel bir çalışma ile karşılaşılmamıştır. Öte yandan, olgusal incelemeler gibi farklı perspektiflerden yapılan görgül çalışmalara rastlamak mümkündür. Örneğin bir psikiyatri kliniğine yatan 103 erişkin hasta ile yapılan bir çalışmada en sık görülen dürtü kontrol bozukluğu alanının kompulsif satın alma olduğu bildirilmiştir (Tamam ve diğerleri, 2008: 153-161).

Kompulsif satın almayı değerlendiren ölçüm araçlarının ülkemizde kullanılıp kullanılmadığına yönelik literatür taraması sonucunda Türkçe’ye uyarlanmış bir ölçek ile karşılaşılmiştir. Valence, d’Astos ve Fortier’in (1988: 419-433) tasarladığı Zorlantılı Satın Alma Ölçeği’ni gözden geçirilmiş versiyonunun (Faber ve O’Guinn, 1992: 459-469) Türkçe’ye uyarlandığı ve bipolar bozukluk tanısı almış bireyler ve sağlıklı bireylerden oluşan bir örneklem ile güvenilirlik ve geçerlik çalışması yapıldığı görülmektedir (Yüncü ve Kesebir, 2014: 142-149). Bu ölçek dışında bu konuya özgü bir ölçüm aracına dair bir uyarlama çalışmasına rastlanmamıştır.

Yüksek lisans tez çalışması olan bu çalışmada daha önce sınırlı çalışma yapılmış olan yetişkin popülasyonda, Bilişsel Davranışçı Model çerçevesinde model testinin yanı sıra inanç alanlarını değerlendirmek üzere bir ölçüm aracının uyarlanmasını içeren görgül bir araştırma yapılmamıştır. Bu çalışmayla satın alma ile ilgili spesifik bilişleri değerlendiren Satın Alma Bilişleri Envanteri (Kyrios, Frost ve Steketee, 2004: : 241-248) Türkçe’ye uyarlanmıştır. Kompulsif satın almanın bilişsel davranışçı modelinde kompulsif satın almanın biriktirme eğilimi, olumsuz duyguları yaşama eğilimi ve benlik saygısı ile ilişkili olduğu belirtilmektedir (Kellett

ve Bolton: 83-99). Bu nedenle uyarlama çalışmasında satın alma bilişlerinin zorlantılı satın alma, biriktirme, nörotisizm ve benlik saygısı ile ilişkisi incelenmiştir.

Kompulsif satın alma psikiyatrik bir tanı kategorisi olarak henüz kabul edilmediği ve bir sınıflandırma altında yer bulmadığı için ve tanısı olmayan insanlarda gözlenen alışveriş davranışının kompulsif satın alma süreciyle yüksek oranda benzerlik gösterdiği düşünüldüğü için söz konusu model herhangi bir psikiyatrik tanısı olamayan örnekleme incelenmiştir. Model çok sayıda değişken içermektedir. Ancak pratik nedenlerle modeldeki faktörlerin bir kısmı araştırmaya dahil edilmiştir. Modelin Türkiye örnekleminde test edilmesi, kompulsif satın alma problemi olan kişiler için yapılandırılmış bilişsel-davranışçı terapi programları geliştirilmesine temel oluşturacak, bilişsel davranışçı model çerçevesinde satın alma davranışına yönelik dilimize bir envanter uyarlanarak psikometrik özellikleri sınanmış olacaktır.

Dolayısıyla, bu çalışma iki aşamadan oluşmaktadır. Araştırmanın ilk aşaması Satın Alma Bilişleri Envanteri'nin (Buying Cognitions Inventory-BCI; Kyrios, Frost ve Steketee, 2004: 241-248) dilimize uyarlanması ve geçerlik ve güvenilirliğinin test edileceği çalışmadan oluşmaktadır. İlk aşamanın araştırma sorusu, Türkçe SABE'nin yetişkin örnekleme için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olup olmadığına ilişkindir. Bu amaçla araştırmanın bu aşamasındaki hipotezler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır:

Hipotez 1: Türkçe Satın Alma Bilişleri Envanteri (SABE) güvenilir bir ölçektir.

Hipotez 2: Türkçe SABE geçerli bir ölçektir.

Araştırmanın ikinci aşamasını kompulsif satın alma davranışının bilişsel-davranışçı model çerçevesinde yetişkin örnekleminde incelenmesi ve ülkemizde geçerliğinin sınanması oluşturmaktadır. Bu aşamadaki araştırma sorusu, kompulsif satın almaya yönelik bilişsel davranışçı modelde (Kellett ve Bolton, 2009: 83-99) tanımlanan değişkenlerden bazılarının (yani pratik nedenlerle araştırmanın bu aşamasına dahil edilen satın alma bilişleri, erken dönem uyumsuz şema alanları,

eşyaya bağlanma ve duygu düzenleme güçlükleri gibi) satın alma davranışı ile ilişkisi olup olmamasıdır. Bu aşamadaki hipotezler/sorular:

Hipotez 3: Satın almada davranışı ile satın almada etkili bilişler, erken dönem uyumsuz şemalar, eşyaya bağlanma ve duygu düzenleme güçlükleri arasında pozitif yönde bir ilişki beklenmektedir.

Hipotez 4: Erken dönem uyumsuz şema alanları, duygu düzenleme güçlüklerinin aracılığıyla zorlantılı satın alma davranışına katkıda bulunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KOMPULSİF SATIN ALMA DAVRANIŞININ İNCELENMESİ

1.1. KOMPULSİF SATIN ALMA DAVRANIŞI

Literatürde kompulsif satın alma (KSA) davranışına yönelik araştırmaların genellikle iki eksende gittiğini söylemek mümkündür. Bunlardan bir tanesi satın alma davranışının sıklığı, belirleyicileri ve artışına/azalmasına dair çalışmaların yer aldığı tüketici araştırmalarıdır. Bu çalışmanın ilgili alanı olan diğer eksen ise psikoloji, klinik psikoloji ve psikiyatri araştırmaları olarak sıralanabilir (Müller, Mitchell ve Zwaan, 2015: 132-137). Bu bölümde kompulsif satın alma, ağırlıklı olarak klinik psikoloji ve psikiyatri araştırmaları çerçevesinde ele alınacaktır. Sonrasında tüketici araştırmaları kapsamında ele alınışından bahsedilerek, araştırma sonuçlarına yer verilecektir.

Davranışsal bağımlılık (Behavioral Addictions-BAs), maddeyle ilişkili bozukluklardaki gibi kendine ya da diğerlerine olası zarar verici süregelen ve uyumsuz davranış için aşırı zaman harcama ve kontrolün azalması, davranıştan önce heyecan hissi, davranış sırasında ya da hemen sonra haz ve rahatlama gibi özelliklere sahiptir. (Frascella ve diğerleri, 2010: 294-315). Tolerans, yoksunluk ve aşırma, bağımlılıkla ilişkili bozukluklardaki gibi davranışsal bağımlılıklarda da görülmektedir (Di Nicola, ve diğerleri, 2015: 118).

Davranışsal bağımlılık içeren Kumar Oynama Bozukluğu DSM-5'te maddeyle ilişkili olmayan bir bozukluk olarak, "Maddeyle ilişkili ve Bağımlılık Bozuklukları" kategorisinde yer almıştır (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). Ayrıca kompulsif satın alma internet bağımlılığı, video oyunları, seks ve fiziksel egzersiz gibi bazı davranışların da bağımlılık olarak kabul edilebileceği ve tanı kriterlerinin belirlenebileceği iddia edilmektedir. Davranışsal olarak tanımlanan patolojik kumar oynama, kompulsif satın alma bozukluğu, seks bağımlılığı, internet bağımlılığı ve kleptomani gibi bozuklukların dışsallaştırıcı bozukluklar olarak örtüştüğü ve temel olarak davranışı kontrol edememeye beraber, kişilerle ya da toplumla çatışmaya yol açtığı belirtilmiştir (Black ve diğerleri, 2014: 215-221).

Günümüzde tüketim kültürünün yaygınlaştığı ve bazen de çekirdek motivasyon kaynağı olarak pazarlandığı bir dünyada, ihtiyaçların giderilmesini temelinde gerçekleşmesi beklenen satın alma davranışının psikolojik bir sorun haline gelmesi kaçınılmazdır. Gerek bu sorunu yaşayan bireylerin kendileri, gerek bu bireylerin aileleri ve toplum için önemli ölçüde finansal, duygusal ve ilişkisel sorunlara yol açabileceği öngörülen bu davranış sorununun görülme sıklığının giderek arttığı ve yaygınlığının tahmin edilenden fazla olduğu düşünülmektedir (Christenson ve diğerleri, 1994: 5-11). Üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada kompulsif satın alma davranışına sahip öğrencilerin anlamlı olarak daha yüksek sıklıkta psikiyatrik eş tanıya, daha düşük not ortalamalarına, artan strese ve daha zayıf fiziksel sağlığa sahip oldukları bulunmuştur (Harvanko ve diğerleri, 2013: 1079-1085).

1.1.1. Kompulsif Satın Alma Davranışının Tanımı ve Tarihçesi

Kompulsif satın alma davranışı ilk olarak Alman psikiyatrist Emil Kraepelin (1915) tarafından, “oniomani” (Yunanca onios- satılık ve mania- cinnet) yani satın alma manisi olarak tanımlanmıştır. Ardından Bleuler (1930) piromani (yangın çıkarma), kleptomani ve alkolizmle birlikte “Tepkisel Dürtüler” başlığı altında değerlendirmiştir. Black, Kraepelin ve Bleuler’in Fransız psikiyatrist Jean Esquirol’ın tanımladığı monomoni kavramından etkilendiklerini ileri sürmektedir. Bu kavram işlevsel olmayan patolojik meşguliyeti tanımlamaktadır (Black, 2010: 6). 1960’larda “müsriflik (prodigality)” olarak Fransız Psikiyatri El Kitabı’nda yer almıştır. 1980’li yılların sonuna kadar bu konuda herhangi bir araştırma yapılmamış; DSM ve ICD gibi tanısallık sınıflama kılavuzunda da yer almamıştır. Ancak ilk defa DSM-III-R’de “Başka türlü adlandırılmayan dürtü kontrol bozuklukları” başlığı altında tanımlanmıştır (APB, 1987). Q’Guinn ve Faber ise 1989’da kompulsif satın almayı, çok fazla yarar elde etmeden satın alma ya da eşya satın alırken satın alma sürecinden zevk alma olarak tanımlamışlardır. Bu durum, DSM-IV (APB, 2007) ve DSM-5’te yer almamıştır (APB, 2013).

Literatürde kompulsif satın alma davranışını tanımlamak için kompulsif alışveriş (compulsive shopping), satın alma manisi, kompulsif tüketim, dürtüsel satın

alma (impulsive buying), kontrol edilemeyen satın alma (uncontrolled buying), satın alma bağımlılığı (addictive buying), alışverişkolikler (shopaholism) ve harcamakolikler (spendaholism) gibi kavramlar kullanılmaktadır (Lejoyeux ve diğerleri 1996; McElroy ve diğerleri, 1994).

Kompulsif satın alma davranışı sadece psikoloji bilim dalı tarafından değil, ekonomi, işletme, halkla ilişkiler gibi diğer bilim dalları tarafından da ele alınmaktadır. Ekonomi uzmanları, bu davranışı alışılmışın dışındaki haz getiren eylemler olarak nitelendirirken, tüketici davranışı bilim insanları önceden planlanmamış her türlü alışverişi bu kapsamda değerlendirmektedir (Dittmar ve diğerleri, 1996: 187-206).

McElroy ve diğerleri (1994: 242-248) bu durumu daha iyi değerlendirmek ve incelemek için satın alma ve alışverişle ilgili meşgul olma, uyumsuz satınalma ya da alışveriş dürtüleri ya da davranışları ile ilgili kriterler önermiştir. Bunlar:

1. Satın almayla sık uğraşı ya da satın almayla ilgili dürtüler. Bunlar karşı konulamaz, istem dışı ya da anlamsızdır.
2. Sıklıkla satın almaya gücünün yetmeyeceği şeyleri almak veya almaya yeltenmek, ihtiyacı olmayan şeyler satın almak ya da planlanandan daha uzun süre alışveriş yapmak.
3. Satın alma uğraşlarının, dürtülerinin ya da davranışlarının dikkati çeken sıkıntıya, sosyal ve mesleki işlevselliğe ya da finansal problemlere neden olması.
4. Bu satın alma davranışının sadece mani ya da hipomani dönemlerinde ortaya çıkmamış olması.

1994-2013 yılları arası literatüre bakıldığında Müller, Mitchell ve Zwaan, 2015: 132-137) kompulsif satın almanın genel olarak “satın alma ve alışveriş ile zihnin meşgul olması, sık satın alma epizodları ya da karşı koyulmaz ve anlamsız bir şekilde güçlü satın alma dürtüsü” olarak tanımlandığını belirtmiştir. Bu uyumsuz harcama davranışı ciddi psikolojik, sosyal, mesleki ve finansal problemlere de yol açmaktadır (McElroy ve diğerleri 1994: 242-248)). Dittmar ise bu sorun için karşı konulmaz dürtü, kontrol kaybı ve olumsuz sonuçlara rağmen devam etme şeklinde üç temel özellikten bahsetmektedir (Dittmar, 2004: 411-450).

Kompulsif satın almanın dört aşamasını tanımlamıştır. Bu aşamalar: beklenti, hazırlık, alışveriş ve harcama olarak isimlendirilmiştir. Beklenti aşamasında,

kompulsif satın almaya sahip kişinin dürtüleri, düşünceleri, özel bir eşya ya da satın alma eylemiyle meşgul olmayı içerir. İkinci aşama olan hazırlık aşamasında kişi alışverişe ve harcamaya hazırlık yapar. Nereden, ne zaman hangi kıyafeti alacağına ve hangi kredi kartını kullanacağı gibi planlar yapar. Üçüncü yani alışveriş aşaması Kompulsif satın almaya sahip kişilerin heyecan yaşadıklarını belirttiği aktif alışveriş aşamasını tanımlar. Harcama davranışı ile son aşama tamamlanır (Black, 2007: 7).

Kompulsif satın alma davranışına sahip kişilerin aldıkları eşyaları aktif şekilde kullanmak yerine daha çok alışveriş, göz atma, seçim ve sipariş süreçleriyle daha ilgili olduğu belirtilmiştir. Bazıları kendilerinin yanı sıra aile üyeleri, akraba ve arkadaşları için satın alır; bir grup ise aldıklarını biriktirir. Bu kişiler sergiledikleri harcama davranışlarından utanır, yalan söyleyebilir ya da kişilerarası çatışmalara girebilir (Müller, Mitchell ve Zwaan, 2015: 132). İstisnai olsa da, bazı kişilerin de harcama yapmadan da kompulsif satın alma davranışı sergileyebileceği söylenmektedir. Bu kişiler, sadece vitrinlere bakarak zaman geçirebilir; fakat bu tip bireyler çok yaygın görülmemektedir (Black, 2010: 5-22). Dolayısıyla, kompulsif satın alma davranışı ilk defa oniomani olarak adlandırılan öznel sıkıntı yaratan, satın almaya ilişkin dürtüler, karşı konulamaz bir istek ile ihtiyacı dışında alışveriş yapmak ve bu davranışın ailevi, sosyal, mali ve işlevsellikte sorunlara yol açması şeklinde tanımlanabilir.

1.1.2. Sınıflandırma

Kompulsif satın alma davranışının psikolojik rahatsızlıklar sınıflandırmasında tam olarak nerede yer alacağı hala belirsizliğini korumaktadır. Bir dürtü kontrol bozukluğu ya da obsesif kompulsif bozukluk spektrumu içinde yer alması ya da bir bağımlılık türü olarak değerlendirilmesine dair literatürde tartışmalar sürmektedir. Dürtüsellik satın almanın önemli bir yordayıcısı olduğu için (DeSarbo ve Edwards, 1996: 231-262) KSA'nın ilk olarak Başka Türli Adlandırılmayan (BTA) Dürtü Kontrol Bozukluğu olarak değerlendirilmesi gerektiği önerilmiştir (McElroy ve diğerleri 1992: 318-327). Bazı araştırmacılar tarafından ise başta takıntı ve tekrar özelliklerinden dolayı obsesif kompulsif spektrumundaki diğer bozukluklarla benzer nitelikler taşıdığı ve bu spektrum

bozuklukları içerisinde de ele alınması gerektiği iddia edilmektedir (Hollander ve Benzaquen 1996: 17-26; McElroy ve diğerleri 1991: 199-204). Kompulsif satın almanın pek kullanılmayan ve değerli olmayan ürünlerin alınmasını ve atılmamasının, biriktirme davranışı ve bozukluğuna benzer olduğunu; bu nedenle KSA'nın obsesif kompulsif spektrum bozuklukları çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini savunmuşlardır (Frost ve diğerleri, 1998: 657-664).

Bir önceki kısımda söz edilen kompulsif satın almaya dair tanım (McElroy ve diğerleri, 1994: 242-248), sorunun hem bilişsel ve hem de davranışsal yönünden bahsetmektedir. Öznel sıkıntı olması, sosyal, mesleki ve finansal problemlere neden olurken, mani ya da hipomaninin dışlanması KSA araştırmalarında temel olarak görülmektedir.

Kompulsif satın almanın biyolojik özelliklerinin bağımlılık bozukluklarına benzerliğinden dolayı, başka türlü adlandırılmayanların ötesinde direkt olarak bu kapsamda değerlendirileceği de ileri sürülmüştür (Holden, 2001: 980-982; Lejoyeux ve diğerleri, 2000: 129-134). Hollander ve Allen davranışsal ve madde bağımlılığından doğan “davranışsal bağımlılıklar” modelini önermektedir. Bu model patolojik kumar oynama, piromani, KSA, kompulsif cinsel davranış, kleptomani ve internet bağımlılığını kapsamaktadır (Hollander ve Allen, 2006: 1670-1672). Yani kişiler herhangi bir madde olmaksızın bağımlılık geliştirebilmektedirler. Davranışsal bağımlılıklarda kavramsallaştırma, etkili terapötik ilişki ve uygun tanılal araçlar için önemlidir (Benbir, Poyraz ve Apaydın, 2014: 5-11).

Marks (1990), kompulsif satın alma ile psikoaktif madde bağımlılığının birbirine benzediğini belirterek, bağımlılık açısından benzer yönlerini ortaya koymuştur. Araştırmacıya göre bu özellikler; sıkıntıyı azaltacak eylemlere karşı dürtülerin olması, davranışın ardından gerginlikte ani fakat geçici azalma, gerginlik ve uyarının bir süre sonra geri gelmesi, bağımlılık sendromundaki gibi tetikleyici dış uyarıların olması, bağımlılığın erken dönemlerinde görülen zevk verici halin bulunması, sıkıntı ve disfori gibi iç/dış uyarınlarla ikincil koşullanmanın varlığıdır (Marks, 1990: 1389-1394).

Özetle kompulsif satın almanın sınırlandırılmasına dair kesin bir veri bulunmamaktadır. Ancak hangi spektrum ya da hangi başlık altında sınıflandırılacağına dair çalışmalar devam etmektedir.

1.1.3. Epidemiyoloji

Kompulsif satın alma ile ilgili literatürde genelde vaka çalışmaları görülmekte ve az sayıda sistematik çalışma bulunmaktadır; bu nedenle, sıklık ve yaygınlığı tam olarak bilinmemektedir. Günümüzde alışverişin veya alışveriş mekanlarının (AVM gibi) boş zamanları değerlendirme aktivitesi veya yeri olarak kabul edilir hale gelmesi, planlanmayan ve gereksinim duyulmayan eşyaların alınmasına ve bu durumun giderek artmasına neden olmaktadır (Tamam ve diğerleri, 1998: 224-230). Yine de, tahmini yaygınlığın % 1.8-8.1 arasında değiştiği ve daha çok kadınların tanı kriterlerini karşıladığı belirtilmektedir (Faber ve O'Guinn, 1992: 459-469).

Avrupa'da yapılan çalışmalar (ör., Avusturya, Danimarka ve Almanya) son 20 yılda kompulsif satın almanın genç ve yetişkin popülasyonda arttığını ileri sürmektedir (Raab ve diğerleri 2012: 257). Birleşik Krallık'ta Kompulsif Satın Alma Ölçeği kullanılarak katılımcılara posta yoluyla ulaşılan bir araştırmada sıklığın %13.5 olduğu belirtilmiştir (Dittmar, 2005a: 467-491). Almanya ve Amerika'da tahmin edilen yaygınlık ise % 6-7'dir (Koran ve diğerleri, 2006: 1806-1812; Mueller ve diğerleri 2010: 137-142). Koran'ın çalışmasında değerlendirme için kullanılan ölçüm aracı kesme noktası daha yüksek tutulduğunda ise yaygınlığın %1.4 olduğu belirtilmiştir (Koran ve diğerleri, 2006: 1806-1812). İki Amerikan üniversitesinde yapılan bir çalışmada yaşam boyu yaygınlık yaklaşık % 1.9 (Odlaug ve Grant, 2010: e1-e5), bir başka üniversite öğrencilerinin yer aldığı çalışmada % 3,6 (Harvanko ve diğerleri, 2013: 1080), İtalya'nın güneyinde lise öğrencileri ile yapılan bir araştırmada oran % 11 (Villella ve diğerleri 2011: 203-214) olarak rapor edilmiştir. Türkiye'de bir psikiyatri kliniğine yatan 103 erişkin hasta ile yapılan bir çalışmada ise en sık görülen dürtü kontrol bozukluğunun kompulsif satın alma olduğu bildirilmiştir (Tamam ve diğerleri 2008: 153-161). Sonuçlar farklı çalışmalarda bildirilen davranışın görülme yüzdelerinin kullanılan değerlendirme türüne ve kesme noktasına göre % 1.9 ile % 11 arasında değiştiğini göstermektedir.

Daha genç insanların kompulsif satın alma geliştirmeye daha yatkın olduğu ve başlangıç yaşının onlu yaşların sonu ya da yirmili yaşların başı olduğu rapor edilmektedir (Koran ve diğerleri 2006: 1806-1812; Raab ve diğerleri 2012: 257;

Schlosser ve diğerleri, 1994: 205-212). Öte yandan, bu konuda cinsiyet farklılığına yönelik yapılan araştırmaların çoğunda kompulsif satın almanın kadınlarda daha sık görüldüğü bildirilmiştir (Dittmar, 2004: 411-450; Harvanko ve diğerleri, 2013: 1080; Karakuş ve diğerleri 2011: 238-242; Raab ve diğerleri, 2012: 257). Satın alma davranışındaki bu cinsiyet farklılığının, egemen kültürün ve sosyalleşme sürecinin alışverişi cinsiyet kimliği ile özdeşleştirmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir (Dittmar ve Drury, 2000: 109-142). Dittmar, Birleşik Krallık'ta yaptığı araştırmada kompulsif satın alıcıların % 92 oranında kadınlardan oluştuğunu; ancak bu farkın aslında gerçek bir farklılık olmadığını, çünkü örnekleme erkeklerin yeterli temsil edilmediğini belirtmiştir (Dittmar, 2004: 411-450). Amerika'daki üniversitelerde yapılan bazı çalışmalarda satın alma kadınlarda (% 2,6) erkelere göre (% 0,4) daha yaygınken (Odlaug ve Grant, 2010: e1-e5), iki Avrupa üniversitesinde yapılan bir çalışmada kadınlardaki yaygınlık % 5.2 olarak bulunmuştur (Claes ve diğerleri, 2011: 50-55). İki farklı bölgede kadınlardaki bu fark, kültürün de bu tanı grubunun yaygınlığında etkili olabileceğini akla getirmektedir. Başka bir çalışmada ise, kadınların büyük bir oranının tanı alacak ve/veya sorun oluşturacak düzeyde satın alma grubunda yer aldığı bildirilmiştir (Williams ve Grisham, 2012: 451-457). Türkiye'de üniversiteye hazırlık öğrencilerinde yapılan bir çalışmada kadınlarda kompulsif satın alma davranışı, istatistiksel olarak anlamlı şekilde fazla olarak bulunmuştur (Karakuş ve diğerleri, 2011: 238-242).

Tüm bu cinsiyet farklılığı bulgularına rağmen, literatürde karışık sonuçlar ve/veya açıklamalar sunan çalışmalara rastlamak da mümkündür. Örneğin Koran ve arkadaşlarının (2006) yaptıkları çalışmada kompulsif satın alma davranışında erkek ve kadın oranlarını hemen hemen eşit olduğu belirlenmiştir (%5.5 ve %6.0) (Koran ve diğerleri; 2006: 1806-1812). Yine de, araştırmacılar bu durumu kadınların daha çok tedavi arayışına girmeleri, araştırmaya katılımcıları davet ederken gündüz TV reklamlarının kullanılması ve kadınların daha çok katıldığı grupların hedeflenmesi ve alışverişin kadınların sosyal ve kişisel kimliklerinin parçası olması gibi yanlış ve yapay bir farklılıktan kaynaklanabileceğini ileri sürmüştür. Almanya örneklemiyle yapılan bir araştırmada da cinsiyetler arası fark bulunmamıştır (Mueller ve diğerleri, 2010: 137-142). Yazarlar kompulsif satın almadan sadece kadınların değil, erkeklerin de etkilendiğini belirtmişlerdir. Üniversite öğrencileriyle yapılan bir

çalışmada da kompulsif satın almanın cinsiyet açısından farklılaşmadığı görülmüştür (Duroy, Gorse ve Lejoyeux, 2014: 1827-1830).

Elbette sıklıkla ilgili bilimsel araştırmalarda dikkat çeken bir başka konu da katılımcıların evreni temsil ediciliğidir. Kompulsif satın almayla ilgili yapılan 1994-2013 yıllarını kapsayan bir derleme çalışmasında temsil edici çalışmalarda yaygınlığın yaklaşık % 6 -% 7 civarı olabileceği bildirilmiştir (Müller, Mitchell ve Zwaan, 2015: 132). Hatta temsil edici olmayan örneklerde kompulsif satın alma oranı daha yüksek olabilir. Çin’de lise öğrencileriyle yapılan bir çalışmada katılımcıların % 19’unda kompulsif satın alma görülürken, Thai-Bangkok’ta ekonomik olarak daha gelişmiş liselerden elde edilen veriler kompulsif satın alma oranının % 25 olduğunu göstermektedir (Guo ve Cai, 2011: 10198-10209). Diğer bir deyişle, her zaman olduğu gibi araştırma için toplanan verinin nasıl ve hangi gruptan toplandığı da sonuçları etkileyebilmektedir. Sonuç olarak kompulsif satın almada genel olarak kadınların öne çıktığı bir cinsiyet farklılığından söz ederken, çalışma örnekleme ve deseninin birçok konuda olduğu gibi bu konuda da belirleyici olduğu ve bazı sosyodemografik özelliklere göre sıklığın ve farklılığın değişkenlik gösterebileceği söylenebilir.

1.1.4. Etiyoloji

Kompulsif satın almanı olgusal özelliklerinden söz ederken ele alınması gereken diğer konu da, sorunun etiyojisidir. Bu konuda üzerinde tam olarak uzlaşılmış olmamakla birlikte bu davranış örüntüsünün temelinde gelişimsel, nörobiyolojik ve kültürel etkiler olabileceği tartışılmaktadır (Black, 2007: 14-18). Örneğin psikodinamik yaklaşım cinsel istismar gibi erken dönem yaşam olaylarının nedensel faktörler olabileceğini öne sürmektedir. Özellikle kompulsif satın alma davranışına özgü bir ebeveyn tutumu ve aile örüntüsü bulunmamaktadır (Krueger, 1988: 574-585; Winestine, 1985: 70-72). Ancak giyimin kadınsı kimliğin gelişmesine neden olduğu, başarısız çocuk-ebeveyn iletişiminin de kimliği etkileyebileceği belirtilmiştir (Richards, 1996: 337-351).

Kompulsif satın alma davranışı ile duygular arasında yakından bir ilişki olduğuna dair çok sayıda açıklama ve araştırma bulgusu bulmak mümkündür.

Öncelikle olumsuz yaşam olayları ve olumsuz duygulara yanıt niteliğinde olduğu için kompulsif satın almanın tekrarlayıcı bir doğası olduğu da belirtilmektedir (Q'Guinn ve Faber 1989: 147-157). McElroy ve arkadaşlarının vurguladığı gibi kompulsif davranış negatif duygulara tepki olarak ortaya çıkar; bu duyguların yoğunluğunu azaltır, öfori ve rahatlama olumsuz duyguların yerini alır. Kompulsif satın alıcılar öfke, yalnızlık, hüsrana ve irritabilite yaşadıklarında, satın alma sırasında kontrolü kaybetme epizodlarını daha çok yaşamaktadır (McElroy ve diğerleri, 1994: 242-248). Satın alma davranışı, duygusal düzenleme faktörü olarak rol oynayabilir; anlık olarak insanların pozitif duygular yaşamalarına katkıda bulunuyor olabilir (Leite, Pereira, Nardi ve Adriana, 2014: 411-419).

Narsisistik zedelenme, psikolojik bağımlılık, öfke, korku, kompulsivite, utanç ve umutsuzluğun yanı sıra boşluk ve yetersizlik duygularından kaçınmak ya da bunların etkisini azaltmak ve duygularını düzenlemek üzere bireyler, satın alma davranışına yönelebilir (Faber, 2000: 27-53). Elbette bu duygular kompulsif satın almanın sonucu da olabilir. Zamanla oluşan bağımlılık ve kişinin satın alma davranışını kontrol edememesi suçluluk ve korku yaratabilir (Tamam, 2007: 297-341).

Diğer yandan, kompulsif satın alıcılar ve kompulsif satın alma davranışına sahip olmayanlar arasında belirtiler ve olumsuz duygudurumları gibi tetikleyicilere yönelik tepkiler açısından bir farklılık olup olmadığı kesin ve net değildir (Vogt ve diğerleri, 2014: 342-347). Örneğin genelde düşük özgüven ile kompulsif satın alma arasında bir ilişki olduğu belirtilse de (Yurchisin ve Johnson, 2004: 291-314), özgüvenin düşük olmasıyla kompulsif satın alma arasında ilişkinin az olduğu ya da hiç ilişki olmadığını belirten çalışmalar da görülebilir (Edwards, 1993: 67-84; Valence ve diğerleri, 1988: 419-433).

Kompulsif satın almaya ilişkin psikodinamik açıklamalar ve duygu temelli önermelerin ötesinde bu durumun biyolojik kökenlerine dair araştırma bulguları da görmek mümkündür. Bu bulgular genellikle spesifik beyin bölgeleri ve nörotransmitter aktiviteleri ile ilişkilidir. Örneğin klinik çalışmalar dürtüsel bozuklukların prefrontal korteks, nükleus akkumbens, ventral tegmental alan, hipokampus ve amigdala gibi beyin bölgelerinin bağımlılık davranışında görülen, plan yapma, karar verme, hafıza ve dürtü kontrol problemleriyle ilişkili olduğunu

göstermektedir (Dagher ve Robbins, 2009: 502-510; Potenza ve diğerleri, 2003: 1990-1994).

Bağımlılık araştırmacıları ventral tegmental alan- nukleus akkumbens ve medial orbital frontal korteks döngüsü (VTA-NA-mOFC) ile limbik motor döngüler arasındaki ilişki ile davranış arasında bir ilişkili olabileceğini belirtmişler; madde alımına bağlı haz ve geri çekilme belirtilerinin de VTA-NA-mOFC döngüsüyle ilişkili olduğunu belirlemişlerdir (Kim, 1998: 159-164).

Kompulsif satın almanın, diğer psikiyatrik bozukluklarda olduğu gibi nörotransmitterlerdeki sorunlardan kaynaklı olabileceği ileri sürülmektedir. Serotonerjik sistem, dopaminerjik ve opioid sistemlerdeki bozulmalar bozukluğun gelişiminde rol oynayabileceği belirtilmiştir (Tamam, Diler ve Özpoyraz, 1998: 3181-3189). Dopaminin, kompulsif satın alma, patolojik kumar oynama gibi davranışsal bağımlılıklarda, ödül bağımlılığını desteklediği düşünülmektedir (Holden, 2001: 980-982). Moleküler genetik çalışmaları KSA ile dopamin reseptörü olan DRD1 reseptörü geni arasında ilişki olduğu bildirilmiştir (Comings, 1998: 20-37). Yüksek levodopa dozları davranışsal bağımlılığa sahip olmakla bağlantılı olduğu rapor edilmektedir (Weintraub ve diğerleri, 2006: 969-973).

Pekiştirmeye Duyarlılık Teorisi (Reinforcement Sensitivity Theory-RST) nörobiyolojik sistemi ikiye ayırmaktadır (Gray, 1982). Davranışsal Aktivasyon Sistemi (DAS), çevresel uyaranlara yaklaşmayı düzenlerken, Davranışsal İnhibisyon Sistemi (DİS), uyaranlardan kaçınmayı düzenlemektedir. Gray'ın bu teorisi daha çok dürtüsellik, anksiyete, yaklaşma ve kaçınma motivasyonu üzerine vurgu yapmaktadır (Corr ve Perkins, 2006: 367-376)

Anksiyete bozukluğu, şizofreni, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, depresyon, bağımlılık ve kişilik bozuklukları gibi psikopatolojilerin Pekiştirmeye Duyarlılık Teorisi'nde DİS/DAS aktivasyonlarıyla ilişkili olduğu ve ödül-ceza yönteminin araştırmada model olarak kullanıldığı görülmektedir (Bijttebier, Beck, Claes ve Vandereycken, 2009: 421-430). Pekiştirmeye Duyarlılık Teorisine göre, impulsif davranışların düşük Davranış İnhibisyon Sistemi ya da yüksek Davranış Aktivasyon sistemi aktivitesinden kaynaklandığı belirtilmiştir (Avila, 2001: 311).

Biyolojik yapı ve açıklamaların ötesinde sosyal ve kültürel nedenler kompulsif satın almanın gelişmesine neden olabilir. Bazı araştırmacılar, kompulsif

satın almayı bireyleri aşırı satın alma davranışıyla meşgul eden, kültüre bağlı aşırı davranış olarak tanımlamaktadır. Bu davranışın daha çok tüketici toplumlarında geliştiğini ileri sürmektedirler (Mueller ve diğerleri, 2010: 137-142). Hatta Lee ve Mysyk bu sorunda, sosyal nedenlerin göz ardı edilmesini ve kompulsif satın almanın tıbbi bir hastalık olarak sınıflandırılmasını eleştirmiştir (Lee ve Mysyk, 2004: 1709-1718)

KSA, muhtemelen endüstriyel toplumlarda daha çok ortaya çıkmaktadır (Mitchell ve diğerleri, 2006: 1859). Kompulsif satın almanın ortaya çıkması için piyasa tabanlı ekonomi, geniş ürün yelpazesinin varlığı, boş vakit ve harcanabilir bir gelir olması gerektiği ileri sürülmektedir. Bu nedenle, KSA'nın az gelişmiş ülkelerde görülme olasılığı düşük olabilir. Yine de, bu toplumlarda da varlıklı kişiler arasında KSA görülebilir. Örneğin Filipinli siyasetçi Imelda Marcos ünlü bir ayakkabı koleksiyoncusudur (Black, 2007: 14-18).

Kadınlar ve erkeklerin sosyalleşme şekilleri ve girdikleri sosyal ortamlar farklılaşabildiğinden, dürtü kontrol bozukluğunun da cinsiyete göre farklılaşabildiği ve kompulsif satın almanın bu nedenden dolayı daha çok kadınlarda ileri sürülmüştür (Tamam, 2007: 297-341). Cinsiyete özgü alışveriş örüntüleri tanımlanmamış olsa da, klinik deneyimler erkeklerin kadınlara göre daha çok elektronik, otomotiv ve donanım malzemelerine yönelik ilgi gösterdiğini; kadınların ise ayakkabı, elbise ve CD'lerle ilgilendiğini göstermektedir (Black, 2010: 5-22). 30-50 yaş arasındaki 433 kadın katılımcıyla yapılan bir çalışmada, kadınların % 7.2'sinde kompulsif satın alma davranışı gözlenirken, kompulsif satın alma davranışı olmayan kadınların % 44,6'sı bu davranışa yönelik verilen ölçüm aracının en az bir maddesine tamamen katıldığını belirtmiştir (Pavarin ve Biolcati, 2015: 143-150).

Daha evvel de sıklıkla söz edilen ve kompulsif satın alma davranışında önemli bir rolü olabileceği kanısına varılan bir başka sosyodemografik değişken de gelir düzeyidir ki, ilk başta satın alma ile yakından ilişkili olduğu düşünülse de gelir düzeyi ve kompulsif satın alma arasındaki ilişkiye dair bulguların da tutarsız olduğu göze çarpmaktadır. Yetişkin dönemde maddi gücün artmasıyla kompulsif satın almanın da artacağı bildirilmiştir (Parecki, 1999). Elbette ilişkinin bulunamadığı (Mueller ve diğerleri, 2010: 137-142) ya da ilişkinin ters yönde olduğu çalışmalar da bulunmaktadır (Black ve diğerleri, 2001: 123-126; Koran ve diğerleri, 2006: 1806-

1812). Kompulsif satın almanın şiddetine göre katılımcıların üst ve alt çeyrek gruplara göre ayrıldığı çalışmada düşük gelir düzeyinin yüksek şiddetle ilişkili olduğu, ortalamanın üzerinde gelire sahip kişilerin satın almada daha düşük yüzdeye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca daha yoğun KSA'ya sahip kişilerin daha çok Eksen I ve II bozukluğuna sahip olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre düşük gelire sahip ve psikolojik sıkıntısı olan kişiler uygun olmayan harcama dürtülerini kontrol etmede ve ertelemede başarısız olmaktadır (Black ve diğerleri, 2001: 123-126).

Genel olarak araştırmalarda kontrol grubu bulunmadığından, kompulsif satın almaya sahip bireylerin, sağlıklı tüketicilerden daha fazla para harcayıp harcamadığı tam olarak bilinmemektedir (Vogt ve diğerleri, 2014: 342-347). Black (2007: 14-18), KSA'ya sahip bireylerin özellikle pahalı ürün satın almadıklarını, ancak bir çoğunun kontrol dışı harcamaları olduğunu bildirmiştir. Kişiler genelde ürünlerin ucuz olduğu için kendilerine çekici geldiğini belirtmişlerdir. Bu sonuç da, KSA'nın gelir düzeyiyle ilişkili olmadığını desteklemektedir.

Öte yandan, düşük gelire sahip kişiler de sürekli alışveriş ve harcama ile meşgul olabilir. Gelir düzeyi sadece kişilerin alışveriş yapacakları mağazanın türü ve büyüklüğünü etkileyebilir. Daha çok gelir, daha büyük mağazalardan alışverişe neden olabilir (Black, 2007: 14-18). Ayrıca KSA'nın başlangıç yaşının 10'lu yaşların sonu ve 20'li yaşların başında olması kişilerin ilk defa kredi ve kredi kartı kullanabilecekleri zaman olmasından kaynaklanabilir (Black ve diğerleri, 2001: 123-126).

Diğer sosyodemografik değişkenlere bakıldığında yine net ve kesin bulgulardan söz edilemese de, bu konuda ipuçları yakalamak mümkündür. Örneğin kadın katılımcılarla yapılan bir çalışmada kompulsif satın alma davranışı olan kadınların yarısından fazlasının çocuk sahibi olduğu, beşte birinin işsiz olduğu, üçte birinin ise yaşam kalitesinden memnun olmadığı ortaya konmuştur (Pavarin ve Biolcati, 2015: 143-150). Aynı çalışmada eğitim düzeyi arttıkça kompulsif satın alma azalmaktadır. Diğer yandan eğitim ya da entelektüel düzeyin kompulsif satın alma ile ilişkisinin düşük olduğu ve zihinsel geriliği olan kişilerde de gözlemlendiği belirtilmektedir (Otter ve Black, 2007: 469). Yapılan bir başka çalışmada ise, kompulsif satın almanın benlik saygısı ile negatif yönde, materyalizm, satın alma ve

kıyafet ürünlerini edinme ile beraber algılanan sosyal statü ile pozitif yönde bir korelasyona sahip olduğu bildirilmiştir (Yurchisin ve Johnson, 2004: 291-314). Etnik köken ve medeni durumun etkisine bakıldığında, kompulsif satın almayla ilişkisi olmadığı bulunmuştur (Williams ve Grisham, 2012: 451-457).

Özetle, etiyolojik faktör olarak kompulsif satın almaya yönelik psikodinamik yaklaşımda biyolojik açıklamalara, oradan da duygu-temelli önermelere ve sosyo-kültürel faktörlere kadar literatürde birçok farklı türde açıklama bulunabilmektedir. Ayrıca ilgili literatürde cinsiyet ve gelir düzeyi gibi bir dizi sosyodemografik değişkenle ilişkisi de ele alınmıştır; ancak kesin ve nihai bilgilerden söz etmek için henüz çok erkendir.

1.1.5. Psikiyatrik Komorbidite

Kompulsif satın alma davranışı olan kişiler aynı zamanda başka psikiyatrik rahatsızlıklara sahip olabilir. Psikiyatrik komorbiditenin bilinmesi kısmen tedavi yolları ve yaklaşımının önerilmesini sağlayabileceği ya da bu bilgi, psikolojik danışma için hasta açısından faydalı olabilir (Black, 2010: 5-22).

KSA, çeşitli eksen I ve eksen II bozuklukları ile komorbid olarak görüldüğüne dair bulgular vardır. 171 kişinin yer aldığı bir araştırmada yapılan görüşmelerde bireylerin % 90'ında yaşam boyu Eksen I tanısının olduğu bildirilmiştir (Mueller, Mitchell, Black, Crosby, Berg ve de Zwaan, 2010: 348-353). Kompulsif alışverişin daha çok duygudurum, obsesif kompulsif ya da dürtü kontrol bozuklukları ile ilişkili olabileceği belirtilmiştir (McElroy ve diğerleri, 1991: 199-204). Bu sorun, diğer dürtü kontrol bozuklukları ile gösterdikleri yakın benzerlikleri nedeniyle bu bozukluklarla karıştırılabilir. Öte yandan, bu davranışa genelde diğer bir dürtü kontrol bozukluğu da eşlik edebilir. Üniversite öğrencilerinde yapılan bir çalışmada kompulsif satın alma davranışı gösteren bireylerin % 31.3'ünde diğer bir dürtü kontrol bozukluğu olduğu görülmüştür (Harvanko ve diğerleri, 2013: 1083). Ancak DSM sınıflamasında borderline kişilik bozukluğu tanı ölçütlerinden dürtüsellik ölçütü için aşırı para harcamanın örnek olarak verilmesi, kompulsif satın almanın komorbiditesini ve sıklığını hatalı olarak yükseltebileceği belirtilmiştir (Schlosser ve diğerleri, 1994: 205-212). Yine de, bazı araştırmacılar tarafından

kompulsif satın almaya sahip kişilerin, dürtü kontrol bozuklukları dışında genel popülasyona göre daha çok duygudurum ve anksiyete kriterlerini karşıladıkları belirtilmektedir (Black ve diğerleri, 1998: 960-963; Christenson ve diğerleri; 1994: 5-11; Mueller ve diğerleri, 2010a: 348-353).

Literatürde KSA'ya diğer davranışsal bağımlılıkların (Black ve diğerleri, 2015: 273-276; Di Nicola ve diğerleri, 2015: 118-125;) ya da alkol ve madde bağımlılıklarının eşlik etme olasılığının yüksek olduğu vurgulanmıştır. Üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada kompulsif satın almayla birlikte en çok görülen psikiyatrik bozukluk depresyonken, aynı çalışmada önceki literatür bulgularının (Everitt, 2008: 3125-3135; Potenza, 2008: 3181-3189) aksine, madde kötüye kullanım bozukluğu oldukça düşük oranda bulunmuştur (Harvanko ve diğerleri, 2013: 1083). İtalya'da kadın katılımcılarla yapılan bir çalışmada ise kompulsif satın alma davranışı olanların % 19'unda orta-yüksek düzeyde tütün bağımlılığı, % 12.9'unda ise alkol bağımlılığı riski olduğunu belirtmiştir (Pavarin ve Biolcati, 2015: 143-150). Ayrıca ergenlerle yapılan bir çalışmada kompulsif satın alma olan kişilerde sigara, alkol ve kullanımı ile erken cinsel yaşantı örüntülerinin olduğu görülmüştür (Roberts ve Tanner, 2000: 763-770, 2002: 1259-1260.).

1.1.6. Kompulsif Satın Alma Davranışını Değerlendirme ve Müdahale

Kompulsif satın alma davranışıyla ilgili görgül araştırma sayısı giderek artarken, klinik uygulamalarda bu bozukluk oldukça ihmal ediliyor görünmektedir (Mueller ve diğerleri, 2010b: 137-142). Bu duruma henüz ayrı bir psikiyatrik tanı olarak görülmemesi önemli ölçüde katkıda bulunuyor ise de, satın alma davranışının bağımlılık vb. bir psikiyatrik sorun olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği ya da bu durumun başka psikiyatrik tanının sonucu olup olmadığını anlamak, doğru tedavi yaklaşımı açısından önemlidir. Bu nedenle bu kısımda, önce kompulsif satın almaya yönelik psikolojik değerlendirmede ele alınması gereken faktörler üzerinde durulacak, sonrasında ise tedavisiyle ilgili bilgiler verilecektir.

Kompulsif satın alma daha çok duygudurum bozuklukları ya da obsesif kompulsif bozuk spektrumunda değerlendirilirken kontrol edilemeyen bir davranışsal bağımlılık olarak da ele alınmaktadır (Özkorumak ve Tiryaki, 2011: 14-17). DSM-

5'te ise davranışsal bağımlılık tanı ölçütünü genişletme "normal" olan günlük davranışların da bozukluk olarak değerlendirilmesine neden olabilir (Güleç, Köşger ve Eşsizoglu, 2015: 448- 460). Diğer taraftan kompulsif satın almanın tıbbi bir davranışsal sorun olarak nitelendirilmesi, bozukluğun öneminin azaltılmasına ya da anlaşılması ve tedavisi sürecinde ciddi olumsuz etkiye yol açabilecek şekilde damgalamaya neden olabilir (Black, 2007: 14-18). Yine de, Dittmar, kompulsif satın alma davranışının giderek arttığını, ABD ve Birleşik Krallık'ta önemli sayılara ulaştığını, bu nedenle bozukluğun tanımlanmasının, tedavi yaklaşımının planlanması açısından önemli olduğunu belirtmiştir (Dittmar, 2004: 411-450).

Kompulsif satın almanın iki temel faktörünün olduğu belirtilen bir modelde (Nataarajan ve Goff, 1991: 307-326), KSA yüksek dürtü düzeyi ve düşük kontrol düzeyinin birleşimi olarak görülür: (1) Satın alma dürtü ve arzusu, (2) satın almayı kontrol edememenin derecesi. Kompulsif satın alma ile normal satın alma davranışı birbirinden ayrılmalıdır. Alışverişin sıklığı her zaman KSA için doğru bir kanıt olamaz. Kompulsif satın almada sık alışveriş ve harcama davranışına direnmek zordur ve bu durum olumsuz sonuçlara yol açar. Tatiller ve doğum günleri gibi sık alışverişin olduğu normal satın alma davranışında ise sıkıntı ya da bozukluk ortaya çıkmaz (Black, 2010: 5-22).

Çok sık gözlenmese de, alışveriş merkezleri veya mağazalara giden ve zaman harcamasına rağmen, sadece ürünlere bakan bu kişilerin kompulsif satın alma sorunu olup olmadığı tartışmalıdır. Kompulsif satın almada genelde gözlenen durum kişilerin hem alışveriş hem de harcama yapmasıdır (Black, 2007: 14-18). Bazen de kompulsif satın alma dolaylı olarak anlaşılabilir. Danışan seanslara farklı ve yeni kıyafetle ya da alışveriş çantaları ile geliyorsa, terapist hediye getiriyorsa ve seans ücretlerini ödemekte zorlanıyorsa kişide kompulsif satın alma bozukluğu olabilir (Benson, 2000).

Değerlendirmede anahtar davranışsal özellikler ve tetikleyiciler nadiren çalışılmıştır, ancak son zamanlarda araştırmacılar satın alma davranışına dair özelliklere odaklanmaktadır (Vogt ve diğerleri, 2014: 342-347). Black, kompulsif satın almanın dört aşamasını tanımlamaktadır: beklenti, hazırlık, alışveriş ve harcamadır. Birinci aşamada kompulsif satın alma deneyimi, bir nesneyi ya da satın alma eylemini düşüncesiyle meşgul olmayı içerir. Bu aşama kişiyi alışveriş ve

harcamayla ilgili kararlara hazırlar. Bu aşamayı alışveriş ve harcama takip eder. Dolayısıyla değerlendirmede ele alınması gerek değişkenler bu aşamaları içerebilir (Black, 2007: 14-18)

Psikolojik değerlendirmedeki birincil amaç özellikle kişinin atıflarını, harcama ve alışveriş davranışlarını tanımlamaktır (Black, 2000: 191-216). Kompulsif satın alma sorununu değerlendirmek için bazı soruların yöneltilmesi gerektiğini vurgulanmaktadır (Kuzma ve Black, 2006: 27-40). Bu sorular:

1. Alışveriş ve para harcama ile aşırı meşgul olduğunuzu hissettiğiniz oldu mu?
2. Alışveriş ya da satın alma davranışınızın uygunsuz, aşırı ya da denetlenemez seviyede olduğunuz düşündüğünüz ya da hissettiğiniz oldu mu?
3. Alışveriş ya da satın almaya yönelik istek, davranış ve düşünceleriniz:
 - a. Çok zaman alıyor mu?
 - b. Üzgün ya da suçlu hissetmenize neden oluyor mu?
 - c. Finansal zorluklar, yasal sorunlar ya da ilişkisel sorunlar gibi ciddi sorunlara neden oldu mu?

Kompulsif satın alma bozukluğunda en kritik belirtinin, alışverişle ya da harcama davranışıyla meşgul olma olduğu önerilmiştir, çünkü kompulsif satın alıcılar genelde 1-5 saat arasında harcama ile sonuçlanan satın alma dürtüsü ile meşgul olabilir (Black, 2010: 5-22). Aynı zamanda bu sorunda kritik olabilecek diğer bazı faktörlerden de söz etmek mümkündür. Örneğin depresif olan kompulsif satın alıcılar ile depresif olan normal satın alıcılar karşılaştırıldığında, depresif kompulsif satın alıcıların Zuckerman Heyecan Arama Ölçeği'nin (Zuckerman, 1994) deneyim arama alt ölçeğinden daha yüksek puan aldıklarını bildirmişlerdir. Aynı şekilde bu kişiler Barratt Dürtüsellik Ölçeği'nin (Barrat, 1959: 191-198) kognitif dürtüsellik, motor dürtüsellik, plan yapmama alt ölçeklerinden ve toplam ölçekten daha yüksek puanlara sahip olduğu görülmüştür (Lejoyeux ve diğerleri, 1997: 169-173). Yanı sıra, kompulsif satın alma kaygıyı azaltmak için bir başa çıkma mekanizması işlevi görebilir. Bağımlılıktaki gibi satın alma ve harcama yoluyla bireyler yaşadıkları kaygıyı azaltabilir. Bu mekanizmayı stresli olduklarında tekrar tekrar kullanabilir

(Desarbo ve Edwards, 1996: 231-262); dolayısıyla, duygu düzenleme veya baş etme stratejisi olarak da görüldüğünden değerlendirmede bu konu da ele alınabilir.

Kompulsif satın almayı anlayabilmek için genellikle derinlemesine görüşmeler (Christenson ve diğerleri, 1994: 5-11; McElroy ve diğerleri, 1994: 242-248) ya da retrospektif öz bildirim ölçümleri kullanılmaktadır (Christenson ve diğerleri 1994: 5-11; Faber ve Christenson, 1996: 803-820). Psikolojik değerlendirmede danışanların geçmişteki tedavi, hastane yatışları ve psikoterapi bilgilerini alınmalıdır. Ayrıca fiziksel hastalık, ilaç tedavisi, ilaca alerji, cerrahi müdahaleleri muhakkak öğrenilmelidir (Black, 2007: 14-18). Duygudurum bozukluğu, nörolojik bozukluklar ve beyin tümörleri gibi tıbbi gerekçeler dışlanmalıdır (Black, 2010: 5-22), çünkü bazı ilaçların yan etkisi olarak da kompulsif satın alma davranışı ortaya çıkabilir. Örneğin kişisel bir gözlem olarak Prolaktin düzenleyici ilaçların yan etkileri arasında kompulsif satın alma eğiliminin artması gibi sorunlardan söz edilmektedir.

Literatür incelendiğinde kompulsif satın almaya yönelik tasarlanan bir dizi öz-bildirim araçları olduğu göze çarpmaktadır. Bunlar arasında belirti düzeyini belirlemek üzere geliştirilen Kompulsif Satın Alma Ölçeği (Compulsive Buying Scale; Faber ve O'Guinn, 1992: 459-469), Edwards Kompulsif Satın Alma Ölçeği (Edwards Compulsive Buying Scale-ECBS; Edwards, 1993: 67-84), Richmond Kompulsif Satın Alma Ölçeği (Richmond Compulsive Buying Scale-RCBS, Ridgway ve diğerleri, 2008: 622-639), Yale-Brown Obsesif Kompulsif Ölçeği – Alışveriş Versiyonu (Monahan, Black ve Gabel, 1996: 59-67) ve Durumluk Satın Alma Dürtüsü Anketi (State Urge to Buy Questionnaire-UBO-S; Vogt ve diğerleri, 2014: 342-347) sayılabilir. Ayrıca Türkçe’de de Minnesota Dürtü Kontrol Bozuklukları Görüşme Ölçeği (Minnesota Impulsive Disorders Interview-MIDI; Christenson ve diğerleri, 1994: 5-11; Grant ve diğerleri, 2005: 2184-2188) ve Zorlantılı Satın Alma Ölçeği (Compulsive Buying Scale- CBS; Valence, d'Astos ve Fortier, 1988: 419-433; Yüncü ve Kesebir, 2014: 142-149) kompulsif satın almayı değerlendirmektedir.

Bu öz-bildirime dayalı ölçüm araçlarının dışında, alışveriş günlükleri KSA'yı anlama ve tedavide yardımcı olarak kullanılabilir. Hastalar alışveriş deneyimlerini,

duygurumlarını ve alışverişin sonucunu kaydetmektedir. Bu günlükler hastanın farkındalık kazanmasını sağlayabilir (Black, 2010: 5-22).

Ege Üniversitesi Madde Bağımlılığı Toksikoloji ve İlaç bilimleri Enstitüsü KSA'yı bağımlılık olarak tanımlamış ve tanıya özgü özellikleri belirtmiştir (BATI, 2015). Bu özellikler:

1. Kişinin kendisini iyi hissetmediği zamanlarda para harcamak için güçlü bir istek duyması.
2. Yaşam problemlerini kaldırmakta zorlanıldığı zamanlarda para harcamak için güçlü istek duyma.
3. Bu eylemlerin kişinin ruh halini değiştirmesi.
4. Son bir iki yılda para harcama miktarında artış.
5. Harcamaların kişinin aile çevresinde hayal kırıklığı yaratması.
6. Diğerlerinin kişinin para harcamasını sorun olarak görmesi ve bu durumu belirtmesi.
7. Planlandığından daha fazla satın alma.
8. Kişinin harcamaya başladıktan sonra kendini durdurmakta güçlük çekmesi.

Türkiye'de yapılan bir vaka çalışmasında diğer psikiyatrik tanımlar dışlandıktan sonra satın alma davranışı sıklığının zamanla artması, kişinin birçok alanda olumsuz sonuçlara rağmen bu davranışına devam etmesi, kaygı ile beraber alışveriş yapma arzusunun bulunması (aşırma) ve alışveriş sonrasında haz duyması kompulsif satın alma olarak değerlendirerek (Özkorumak ve Tiryaki, 2011: 14-17) BATI (2015) 'nın tanımladığı özellikler ile örtüşme göstermiştir.

Kompulsif satın almanın bir spektruma ait bir sorun olduğunu ileri süren bir çalışmada, patolojik kumar bozukluğu olan 95 kişi, 91 kişilik kontrol grubu ve 1075 birinci derece akraba (537 patolojik kumar oynama bozukluğu olan, 538 kontrol) yer almıştır. Araştırma sonuçları patolojik kumar oynama davranışı gösteren kişiler ve birinci derece akrabalarında, kontrol grubuna göre daha sık kompulsif satın alma görüldüğünü göstermiştir. Kompulsif satın alma davranışının, patolojik kumar oynama ile benzer olduğu belirtilmiştir (Black ve diğerleri, 2015: 273-276). Değerlendirme yapılırken kompulsif satın alma davranışı olan kişilerde diğer benzer

bozuklukların olabileceği ya da bu spektrumda yer alan bozukluklara sahip kişilerde kompulsif satın alma olabileceği muhakkak göz önünde bulundurulmalıdır.

Kompulsif satın alma sorunda duruma ve kişiye göre değişmekle birlikte tedavi yaklaşımı çok yönlü olduğunda maksimum fayda sağlanabilir. Psikofarmakoloji ve psikoterapinin beraber kullanıldığı tedaviler, KSA'da da daha olumlu sonuç verebilmektedir. Bu bozukluğun tanı kriterlerini karşılayan 20 katılımcıyla yapılan bir araştırmada psikoterapi ile bağlantılı ilaç tedavisi önerilmiştir (McElroy ve diğerleri, 1994: 242-248).

Tedavi araçlarından biri de psikofarmakolojik tedavidir; ancak bu tür tedavinin kompulsif satın alma üzerine etkisiyle ilgili kesin bir kanıt bulunmamaktadır (Müller, Mitchell ve Zwaan, 2015: 134). Biyolojik etiyolojiye dair önermelerden yola çıkarak davranışsal bağımlılıklarda dopamin nörotransmitterinin ödül sisteminde etkili olduğu ileri sürüldüğünden (Holden, 2001: 980-982), nortriptilin, sertralin, klomipramin ve flooksetin gibi antidepresanlar, duygudurum düzenleyiciler ve lityumun etkili olabildiği bildirilmiştir (Tamam, 2007: 297-341). Ayrıca klinik gözlemler sonucunda, kompulsif satın almaya sahip kadın katılımcıların antidepresan tedavisine yanıt verdiği belirtilmiştir (McElroy ve diğerleri, 1991: 199-204). Örneğin SSRI sınıfından fluvoksamin ile yapılan çalışmada iyileşme olduğu bildirilmiştir (Black, Monahan ve Gabel, 1997: 159-163). Daha sonra yapılan bir çalışmada plasebo ile fluvoksamin karşılaştırıldığında, fluvoksaminin etkisi daha fazla olmadığı bulgusuna ulaşılmıştır (Black, Gabel, Hansen ve Schlosser, 2000: 205-211). Sonuç olarak, kompulsif satın almada SSRI kullanımının etkililiğinin kanıtlanması için daha fazla çalışma yapılması gerektiğini belirtmiştir.

Yapılan bir araştırmada SSRI grubundan sitalopram kullanımının kompulsif satın alma bozukluğunda etkili olduğu, bir yıllık takipte remisyon sağladığı görülmüştür (Aboujaoude ve diğerleri, 2003: 946-950; Koran, Chuang ve Smith, 2003: 793-798). Yanı sıra, kompulsif satın alma hastalarında SSRI grubundan bir başka ilaç olan essitalopram etkisinin araştırıldığı bir çalışmada hastaların % 73'ünde etkili olduğu görülse de, sonraki çalışmada bu etkisi tekrarlanamamıştır (Koran ve diğerleri, 2007: 225-227). Opiad antagonisti olarak önerilen naltreksonun, opioid reseptörlerinde ya da reseptörlerin dopaminerjik aktivitesinde etkili olabileceği

düşünülerek kompulsif satın alma davranışına yönelik kullanılabileceği ileri sürülmüştür (Kim, 1998: 159-164).

Kompulsif satın almanın tedavisinde bir başka tedavi aracı da psikoterapidir. Literatür bulguları incelendiğinde bu sorun için henüz kanıta dayalı bir tedavi olmadığını, çalışmaların çoğunun psikiyatrik ilaç ile birlikte bilişsel davranışçı terapiye odaklandığı görülmektedir (Black, 2007: 14-18). Bazı araştırmacılar ise bu durumun standart bir tedavi yaklaşım olmadığını vurgulamaktadır (Leite, Pereira, Nardi ve Adriana, 2014: 411-419). Kompulsif satın alma davranışına dair ilk terapötik yaklaşım psikanalitik tedavidir ve eski de olsa literatürde bu çerçevede vaka çalışmaları yer almaktadır. Örneğin bir kadın vakada kompulsif satın alma, cinsel serüvenlere dair bilinçdışı arzular olarak nitelendirilmiştir (Stekel, 1924). Son yıllarda ise bilişsel davranışçı terapinin görgül çalışmalarca ele alınan ve desteklenen en iyi yaklaşım olduğu, alışverişle ilgili uyumsuz düşünceleri yeniden yapılandırma ve sağlıklı harcama örüntüleri oluşturulmasını sağladığı görülmektedir. Bilişsel-davranışçı grup terapisinin de aşırı satın almayı kontrol etmede faydalı olduğu bildirilmiştir (Müller, Mitchell ve Zwaan, 2015: 134).

Bilişsel-davranışçı terapinin etkililiğini araştıran ilk pilot çalışmada 28 kadın katılımcı, dört bilişsel davranışçı terapiden birini almıştır. 10 hafta ve 12 seans süren müdahalenin ardından 4 hafta ve 6 ay sonra kompulsif satın almanın remisyonunda olup olmadığı değerlendirilmiştir. Müdahalenin oldukça etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Mitchell ve diğerleri, 2006: 1859-1865). Yapılan bir başka çalışmada kompulsif satın alma tanısı almış bir grupta bilişsel davranışçı terapi ve etkililiği araştırılmıştır. Kompulsif satın alma davranışı göstererek tedaviyi alan ve almayan (bekleme listesi grubu) kişilerden oluşan iki grubun yer aldığı çalışmada kontrol, sağlıklı harcama örüntüleri, satın almayla ilişkili uyumsuz düşünce ve duyguları yeniden yapılandırma ve sağlıklı başa çıkma becerilerine odaklanan terapi yaklaşımının etkili olduğu ve bu etkinin 6 ay sonra da devam ettiği ortaya konulmuştur (Mueller ve diğerleri, 2008: 1131-1138).

Kompulsif satın alma bozukluğunda psikoterapinin araştırıldığı bir derleme çalışmasında klinik araştırmalar, randomize kontrollü çalışmalar ve vaka çalışmaları taranmıştır. Araştırma sonucunda bilişsel davranışçı terapinin çeşitli teknikleri olduğu gözlenerek, kullanılan ve etkili olduğu bilinen anahtar teknikler de

uyarlanarak (Mitchell ve diğ erleri, 2006: 1859-1865) 12 seanstan oluşan bir satın alma tedavi el kitabı oluşturulmuştur (Leite, Pereira, Nardi ve Adriana, 2014: 411-419). Seanslar tedaviye genel bakış ve bilişsel-davranışçı modeli tanıtma, satın alma problemlerini tanımlama/normale satın almayı tanımlamayı öğrenme, kompulsif satın almanın artıları ve eksileri, nakit yönetimi, kredi kartlarından kurtulmak, tepkiler (düşünceler, hisler ve davranışlar), dürtüsel hislerin duygusal düzenlemesi, düşünceleri yeniden yapılandırma, maruz bırakma-tepki  nleme, benlik saygısı, sosyal beceri eğitimi, stres yönetimi ve problem çözme, nüksü  nleme ve nüks planını içermektedir.

Literatür incelendiğinde tedavi için önerilen ancak etkililiği araştırılmamış yöntemler de bulunmaktadır. Hem bireysel hem de gruplar için kapsamlı bir kendine yardım programı geliştirilmiştir; ancak etkililiğine dair bir sonuç bulunmamaktadır (Benson, 2006). Kuzma ve Black kompulsif satın alma davranışı olan kişilerin kredi kartın kullanmaktan ya da yalnız alışverişe çıkmaktan kaçınmalarını önermektedir (Kuzma ve Black, 2006: 27-40). Bu kişilerin finansal danışmanlık almaları da faydalı olabilir (Black, 2007: 14-18). Bu bağlamda, Adsız Alkolikler ya da Adsız Narkotikler gruplarına benzeyen, kompulsif satın alma bozukluğu olan kişilerin bir araya geldiği kendine yardım grupları da yararlı olabilir. Adsız Borçlular (Debtors Anonymous) grubu da, bu yönde oluşmuş bir gruptur (Levine ve Kellen, 2000: 431-454). Tedavi için diğer bir yaklaşım ise kendine yardım kitaplarıdır. Bu kitaplar alışveriş ve harcama üzerindeki kontrolün kazanılmasında yardımcı olmayı hedeflemektedir (Black, 2010: 18). Sonuç olarak kompulsif satın alma ile başvuran danışanlar için ayrıntılı psikolojik olarak değerlendirme oldukça önem arz etmektedir. Yapılacak bireysel görüşmenin yanı sıra psikometrik özellikleri ispatlanmış çeşitli ölçüm araçları ve kişiye özel hazırlanacak değerlendirme formları kullanılabilir. Tedavi aracı olarak her ne kadar hala etkinlikle ilgili çalışmalara ihtiyaç duyulsa da, biyolojik açıklamalardan hareketle psikofarmakolojik ilaçlar ve en güncel yaklaşımlardan biri olan bilişsel davranışçı psikoterapi kullanılmaktadır. Öte yandan, bu soruna yönelik kendi kendine yardım grupları, kitaplar ve psikoterapi etkinliğine yönelik ülkemizde yapılmış görgül bir araştırmaya rastlanılmamıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

KOMPULSİF SATIN ALMA VE BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI MODEL

Bu bölümde kompulsif satın alma davranışının doğasını anlamak ve tedavide yol haritası olarak kullanılmak üzere geliştirilen ve bu çalışmada Türkiye örnekleminde geçerliği test edilmiş olan bilişsel-davranışçı modelden ve bu modeli oluşturan bileşenlerden bahsedilecektir.

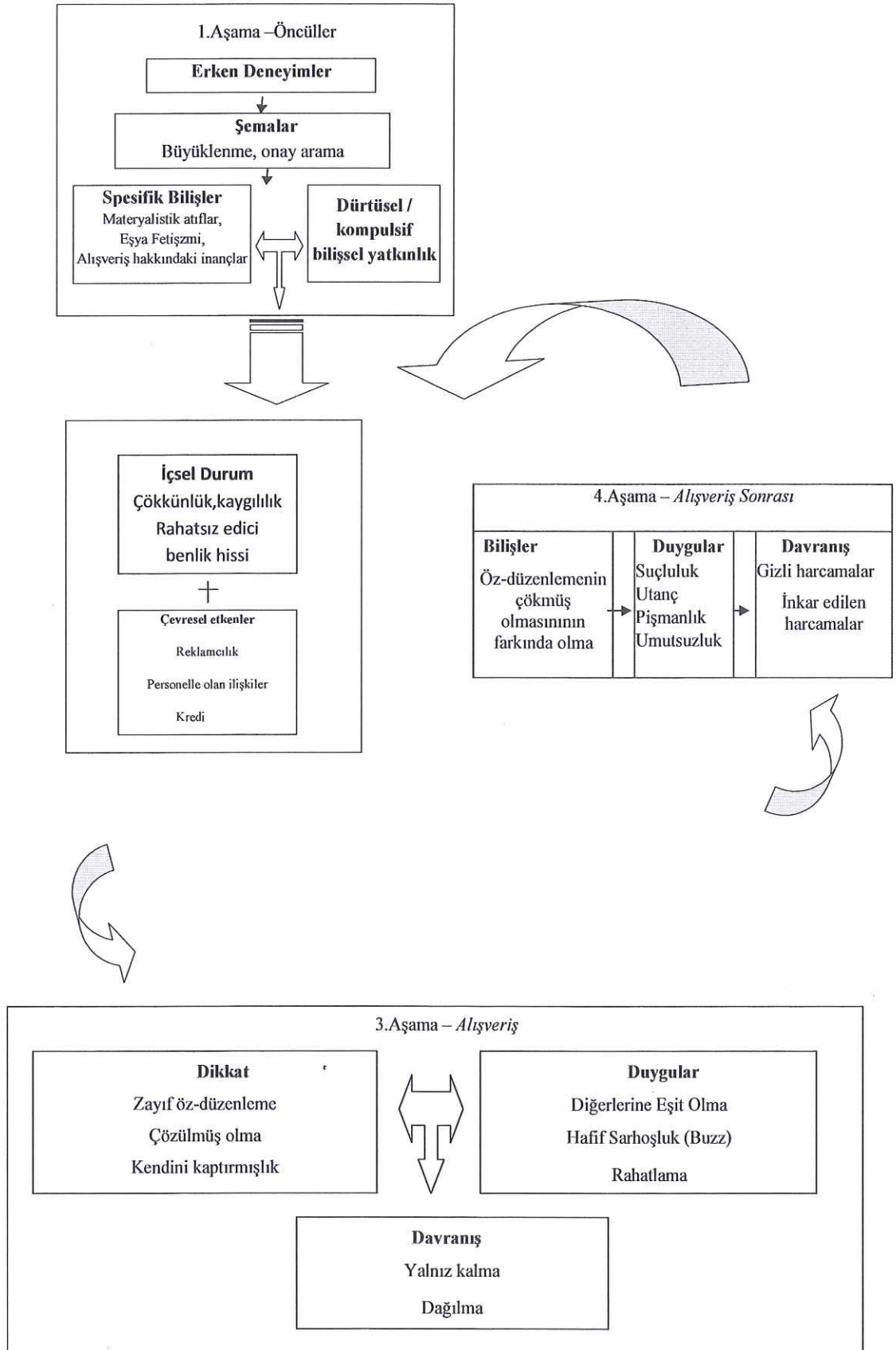
2.1. KOMPULSİF SATIN ALMA DAVRANIŞINDA BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI MODEL

Kompulsif satın alma literatürü derlendiğinde ruh sağlığı uzmanları tarafından kullanılabilecek ve tedaviye rehberlik etmesinin yanı sıra bu davranışı ele alan görgül çalışmalarda sıkça atıfta bulunulan bir bilişsel-davranışçı model önerilmiştir (Kellet ve Bolton, 2009: 83–99). Bu modelde öncüller, içsel/dışsal tetikleyiciler, satın alma eylemi ve satın alma sonrası olmak üzere dört grup değişken tanımlanmaktadır. Bu gruplar ve gruplarda yer alan değişkenler şöyle tanımlanabilir:

İlk grupta öncüller adıyla gruplandırılan değişkenler yer almaktadır ve bu grupta erken gelişimsel deneyimler ve aile çevresi, spesifik kompulsif satın alma bilişleri ve obsesyonel düşünme stili bulunmaktadır. Sonrasındaki değişken grubu ise iç/dış tetikleyicilerdir; bunu dikkat, duygulanım ve duygudurum değişimi ve davranışların yer aldığı satın alma eylemi izler. En son ise satın alma sonrası bilişler, duygular ve davranışlar bulunmaktadır. Bu gruplar ve grupları oluşturan değişkenler aşağıdaki bölümde ayrı ayrı ele alınacaktır. Söz konusu model Şekil 1’de görülebilir.

2.1.1. Öncüller

Kompulsif satın almaya neden olabilecek öncüller, erken gelişimsel deneyimler ve aile çevresi, spesifik KSA bilişleri ve obsesyonel düşünme stili başlıkları altında toplanmıştır.

Şekil 1. Kompulsif Satın Alma Davranışının Bilişsel Davranışçı Modeli

a) *Erken gelişimsel deneyimler ve aile çevresi* kompulsif satın alma davranışına katkıda bulunacak ilk değişkendir. Kompulsif satın alma davranışı görülen kişilerin ilk derece akrabalarında depresyon, alkolizm, madde kötüye kullanımı ve daha fazla psikiyatrik bozukluk görülmektedir (Black, Repertinger, Gaffney ve Gabel, 1998: 960-963). Bu kişilere bakım verenlerde anksiyete, alkolizm, bulimia, depresyon oranları fazladır. (Valence, d'astous ve Fortier, 1988: 419-433).

Bu bağlamda mükemmeliyetçilik kompulsif satın almayla ilişkili olabilecek diğer bir değişken olarak karşımıza çıkmaktadır (DeSarbo ve Edwards, 1996: 231-262). Mükemmeliyetçi kişilerin gerçekçi olmayan beklentileri karşılayamaması durumunda bazıları kendilerine olan saygılarını, yeterlilik ve bağımsızlık duygularını geçici olarak yerine getirebilmek için kompulsif satın alma davranışı gösterebileceği öne sürülmüştür. Anne-babanın baskısı ve isteklerinden kaynaklı kaygılarını gidermek için mükemmel davranmaya çalışan kişiler, ergenliğe girdiklerinde arkadaşlarına dönük olurlar ve onları memnun edebilmek için pahalı hediyelere yönelebilirler (Tamam, 2007: 297-341). Aile içindeki sosyal istenirliğe aşırı vurgu, ve düşük benlik saygısı da etkili olabilir (Kreuger, 1988: 574-585). Diğerlerinin görüşlerini alan, kendi fikirlerini açıklamaktan çekinen ve ebeveynlerinin beklentilerine göre davranmalarına rağmen az ödüllendirilen kişilerin kompulsif satın alma problemi yaşadıkları belirtilmiştir. Ebeveynlerin bu tutumu yetersizlik hissine ve düşük benlik saygısına neden olabilmektedir (Faber ve O'Guinn, 2008: 1039-1056).

b) *Spesifik kompulsif satın alma bilişlerinin* kompulsif satın alma davranışını tetiklediği düşünülmektedir (Kyrios, Frost ve Steketee, 2004: 241-248). Bazı kişilerde sahip olunan nesneye bağlanma, erken dönem uyumsuz şemaların (Young, Klossco ve Weishaar, 2003) sürdürülmesine bağlı olarak psikolojik güven duygusu sağlamaktadır (Kellett, 2007: 413-427); bazı kişilerde ise nesneler benliğin sembolik bir uzantısı olarak görülmektedir (Belk, 2000: 76-104). Eşyalar kişiye sosyal bir statü kazandığını düşündürmekte ve kişisel iyi oluşa neden olmaktadır (Richins, 2004: 209-219). Ayrıca kompulsif satın alma yüksek düzeyde materyalizm eğilimi ile de açıklanmaktadır. Kişinin nesnelere verdiği önemi olarak materyalizmin (Belk, 1984: 291) kompulsif satın alma sorunu olanlarda tanısı olmayan bireylere göre daha

yüksek düzeyde olduğu görülmüştür (O'Guinn ve Faber, 1987: 473-477). Gençlerde materyalizmin KSA için en güçlü yordayıcı olduğu söylenirken (Dittmar, 2005b: 832), Belçika'da 130 kadın üniversite öğrencisiyle yapılan bir çalışmada ise materyalizm ve KSA arasında pozitif yönde anlamlı korelasyon olduğu görülmüştür (Claes ve diğerleri, 2010: 528).

Alınan eşyanın, negatif duyguları nötrleştireceği, bu şekilde telafi edici bir yanı olabileceği düşünülebilir ya da kişilerin eşyayla ilgili duygusal güvenlik ve eşyaya bağlanma eğilimleri ile birlikte nesneler için abartılmış sorumluluk algısı (objenin tekliği, fırsatı kaçırma gibi) duyulabileceği belirtilmektedir (Kyrios ve diğerleri, 2004: 247). Satın alma bilişlerinin yaş, duygudurum, obsesif kompulsif bozukluk, karar verme korkuları, mükemmelliyetçi inançlar ve gelişimsel etkiler kontrol edildiğinde satın alma davranışını yordadığı bildirilmiştir (Kyrios ve diğerleri, 2004: 241-258.).

Henüz literatürde ele alınmasa da, bazı şemaların da kompulsif satın alma davranışını etkilediği düşünülmektedir (Kellett ve Bolton, 2009: 86). Young (1999)'ın kusurluluk/utanç, gelişmemiş benlik, yetersiz özdenetim, onay arama şemaları kompulsif satın almaya yol açabilir. Literatürde maddeyle ilişkili bağımlılıklarla erken dönem uyumsuz şemaların ilişkili olduğuna dair çalışmalar mevcuttur (örn; Shorey, Anderson ve Stuart, 2012: 108-116). Davranışsal bağımlılıkların doğası, maddeyle ilişkili bağımlılıklara benzediğinden, erken dönem uyumsuz şemaların kompulsif satın alma davranışının ortaya çıkışında etkili olabileceği düşünülebilir.

c) *Obsesyonel düşünme stiline* ardında Kompulsif satın almanın obsesif kompulsif süreçleri yansıttığı ya da dürtü kontrol bozuklukları içinde kavramsallaştırılması görüşü yatmaktadır. Kompulsif satın almanın, dürtüsel-kompulsif sprektrumda tanımlanması ve kavramsallaştırılmasında kuramsal olarak bir uzlaş dikkati çekmektedir (örn., Christenson ve diğerleri, 1994: 5-11).

Kompulsif satın almanın yeme bozuklukları ve madde kötüye kullanımı ile ilişkili olduğuna dair çalışmalar dürtü kontrolü hipotezini destekler niteliktedir (Kellett ve Bolton, 2009: 86). Tikanırcasına yeme bozukluğu olanlar ve kontrol grubunun yer aldığı bir çalışmada KSA'nın tikanırcasına yeme grubunda yüksek

oranda olduğu görülmüştür (Faber ve diğeri, 1995: 296-304). Kontrolsüz satın almanın bulimiadaki gibi depresif duyguları da telafi edici bir mekanizma işlevi gördüğü düşünülmektedir (Lejoyeux ve diğeri, 1996: 1528). Başka bir araştırmada ise KSA olan ve olmayan grupta benzodiazepin ve alkol kötüye kullanımı sıklığına bakıldığında, KSA grubunda daha sık olduğu görülmüştür (Lejoyeux ve diğeri, 1997: 169-173).

KSA'nın bilişsel ve davranışsal süreçleri, OKB süreçleriyle oldukça benzerdir (McElroy ve diğeri, 1994: 242-248). Yapılan bir çalışmada OKB'yi değerlendiren OKB belirti ölçümü ile kompulsif satın alma arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Frost ve diğeri, 1998: 657-664). Araştırmacılar satın alma kompulsiyonlarının sıklığı ve sürekliliği ile ilgili olarak bazı kompulsif satın alıcıların her gün satın alma dürtüsüne sahip olduğunu, bazılarının ise negatif duygulanıma tepki olarak "stereotipik aşırı harcama epizodları" yaşadığını belirtmişlerdir (Faber, 2000: 27-53; Miltenberger ve diğeri, 2003: 1-9). Kellett ve Bolton'un önerdiği modelde kompulsivite ve dürtüsellik vurgulanan iki önemli kavramdır (Kellett ve Bolton, 2009: 87)

2.1.2. İçsel/Dışsal Tetikleyiciler

Kellett ve Bolton'a göre KSA'da Bilişsel-davranışçı modele göre satın alma ya da harcama davranışını ortaya çıkarmaya neden olabilecek bazı tetikleyiciler tanımlanmıştır. Bu tetikleyiciler içsel ve dışsal tetikleyiciler olarak ayrılmaktadır (Kellett ve Bolton, 2009: 83-99). *İç tetikleyiciler* negatif duygulara neden olan tetikleyicileri kapsar. Kaygı, depresyon, negatif duygular, alışveriş öncesi kontrol edilemeyen ihtiyaç ya da kaygı gibi durumlar iç tetikleyicilere örnek olarak gösterilebilir.

Üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada kompulsif satın alma davranışı gösterenlerin yarısının, kompulsif satın almayla ilişkili istem dışı düşünce ve dürtülerinin olduğu, bu kişilerin % 86.6'sının bu düşünce ve dürtülere karşı koymaya çalıştığı bilgisi elde edilmiştir (Harvanko ve diğeri, 2013: 1082). Kompulsif satın alma davranışı gösteren 20 kişiyle yapılan çalışmada ise, katılımcıların kaygı temelli iki ya da daha fazla eksen I bozukluğuna sahip

olduklarını bulmuşlardır (McElroy ve diğerleri, 1994: 242-248). Kompulsif satın almaya eğilimi olan kişilerin, kontrol grubuna göre yaşam boyu daha çok duygudurum bozukluğu, özellikle de major depresif bozukluk tanısı aldıklarını görülmüştür (Black ve diğerleri, 1998: 960-963). Hastalarda depresyonun remisyonda olduğu dönemlerde KSA'nın da remisyon eğiliminde olduğu bulunmuştur (Lejoyeux ve diğerleri, 1997: 169-173).

Modele göre *dışsal tetikleyiciler* ise medya, kredi kartı logoları, online alışveriş, borçlanma kültürü gibi etkenler sayılabilir (Kellett ve Bolton, 2009: 88). Kompulsif satın alma davranışı gösteren birçok kişi, internet, TV ve büyük alışveriş merkezlerini tercih etmektedir. Kompulsif satın alma davranışı gösteren kişilerin renk tonları, ses, koku ve yazılar gibi harcamaya yönlendirecek çevresel uyarıları daha kolay algıladıkları bildirilmiştir (Schlosser ve diğerleri, 1994).

Üniversite örnekleminde ekonomik bağımsızlıkla beraber kredi kartı kullanımı kompulsif satın almada bir risk faktörü ve bu davranışı alevlendirici olarak işlev gösterdiği düşünülmektedir (Roberts ve Jones, 2001: 213-240; Black, 2007: 14-18). Harcama noktalarındaki kredi kartı logolarının, öğrencileri daha hızlı ve daha fazla harcama davranışına yönlendirdiği bulunmuştur (Feinberg, 1986: 348-356). Ayrıca öğrenim kredisi ve bursları da üniversite öğrencileri için yeni finansal kaynaklar olabilmektedir (Harvanko ve diğerleri, 2013: 1082). Batı ekonomilerindeki hazır krediler kişilerin KSA'nın iyileşmesi için gösterdikleri öz düzenleme çabalarının başarısız olmasına katkıda bulunduğu iddia edilmektedir.

2.1.3. Satın Alma Eylemi

Bu grup satın alma davranışı sırasındaki dikkat süreci, duygulanım ve duygu değişimi ve davranış örüntülerini içermektedir (Kellett ve Bolton, 2009: 88).

a) *Dikkat süreci* ile kastedilen şey, en genel haliyle kompulsif satın alma davranışı gösteren kişilerin eşyalara sahip olmaktan çok harcama ve satın alma süreciyle ilgili olmasıdır (O'Guinn ve Faber, 1987: 473-477). Kompulsif satın alma davranışı gösteren kişilerin kendilerini alışverişe verdikleri (Faber, Peterson ve Christenson, 1994: 5-11), dikkat süreçlerinin zayıfladığı (Faber ve Vohs, 2004: 509-524) ve bilgi

işleme süreçlerinde yanlılıklar olduğu belirtilmiştir (Frost ve diğerleri, 2002: 201-214). Kişiler satın alacakları eşyaya gerçekten ihtiyaçları olup olmadığını ya da bunun için yeterli paraya sahip olup olmadıklarını satın alma eylemi boyunca dikkate alamayabilir. Bunun yerine alışveriş sırasında özellikle değişen duygudurumlarına odaklanarak, bu değişimi pozitif geribildirim olarak değerlendirmektedirler (Kellet ve Bolton, 2009: 83-99).

Kişilerin reaktif mizaç (çevreyle olan etkileşim) ya da düzenleyici mizaç (çaba gerektiren kontrol) etkisi altında olmalarının kompulsif satın almayla ilişkisinin incelendiği bir çalışmada, düzenleyici mizacın reaktif mizaç ve kompulsif satın alma arasında modaratör olduğu ve reaktif/düzenleyici mizaçların KSA üzerinde artırıcı etkisi olduğu hipotezleri yer almıştır. Araştırma sonucunda düzenleyici mizaç ile kompulsif satın alma arasında negatif yönde, reaktif mizaç ile pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Reaktif mizacın bazı alt ölçekleri ile, düzenleyici mizaç kompulsif satın almayı yordarken, ortak etki bulunamamıştır (Claes ve diğerleri, 2010: 526-530).

Bilinçli farkındalık (mindfulness), dürtü kontrol bozukluklarındaki otomatik tepkilere karşıt olarak işlevsellik sağlama yönünde fayda sağlayabilir (Bishop ve diğerleri, 2004: 230-241); böylece kişi duygularını anlayıp kabul edebilir ve olumsuz duygudurum durumlarını onarabilmesine aktif olarak katkıda bulunabilir (Brown ve diğerleri, 2007: 211-237). Bilinçli farkındalık kavramı yapılan bir çalışmada kompulsif satın alma, duygu düzenleme bozuklukları ve dürtüsellikle ilişkili bulunmuştur (Williams ve Grisham, 2012: 451-457). Satın alma davranışında duygu düzenleme ve bilinçli dikkat odağının (mindful attentional focus) ele alındığı çalışmada duygu düzenleme stratejilerinde bozulmalar olduğu, bilinçli dikkatin ise duygu düzenlemedeki bozulmalarla ilişkili olduğu bulunmuştur.

b) Duygulanım ve Duygudurum Değişimi, kompulsif satın alma davranışının özellikle negatif duygulanım durumlarına bir tepki olarak ortaya çıktığı varsayımına dayanmaktadır (örn., Miltenberger ve diğerleri, 2013: 1-9). Satın alma davranışı sırasında bireylerin yüksek uyarılmışlık durumundan pozitif duygulanıma geçtikleri ileri sürülmekte (McElroy ve diğerleri, 1994: 242-248); bu durum, “kendi kendini iyileştirme (self-medication)” olarak tanımlanmaktadır (Dittmar ve diğerleri, 2007:

334-361). Başka deyişle, kompulsif satın alma davranışı sergileyen kişilerin kendi kendilerinin duygudurumunu iyileştirdikleri iddia edilmektedir. (Elliott, 1994: 159-179).

Satın alma davranışı kişinin duygudurumundan dikkatini uzaklaştırmasına yardımcı bir bilişsel uyarılma yaratabilir; bu da harcama davranışı için olumsuz bir pekiştireç olarak işlev gösterebilir. Bu yüzden kompulsif satın alma, işlevsel olmayan bir duygu düzenleme stratejisi olarak görülebilir (Williams ve Grisham, 2012: 451-457). Araştırmacılar kompulsif satın alma ile negatif duygulanım farkındalığının sıklığı arasında güçlü bir korelasyonel ilişki bulmuşlardır. Ayrıca bu araştırmacılar, KSA'nın kişilerin boşluk ve mutsuzluk duyguları için telafi edici bir mekanizma olduğunu ileri sürmüşlerdir (Scherhorn ve diğerleri, 1990: 205-212).

Kompulsif satın almaya bağlı olarak mesleki, sosyal, maddi ve yasal sorunlar yaşayan kişilerle yapılan bir çalışmada kişilerin alışveriş sırasında negatif ve pozitif duyguları bir arada hissettiği, alışveriş sonrasında rahatlama ve haz hissettikleri, bu duyguların hemen ardından ise olumsuz duygu geliştirdikleri rapor edilmiştir (Christenson ve diğerleri, 1994: 5-11). Bazı araştırmacılar da, aşırı alışveriş davranışı öncesinde olumlu duyguların arttığını rapor etmişlerdir (Müller ve diğerleri, 2012: 575-580). Bunun yanı sıra, negatif duygudurum kompulsif satın alma için içsel bir öncül olarak değerlendirildiğinden (Faber ve Christenson, 1996: 803-820), kompulsif satın almanın negatif duygudurumu düzenlediği ileri sürülmüştür (Kellett ve Bolton, 2009: 88).

Kompulsif satın almada negatif duygudurumun araştırıldığı bir çalışmada duygu sevki (mood induction) yöntemi ile nötr ve olumsuz duygudurumun kompulsif satın almadaki etkisine bakılmıştır (Kyrios ve diğerleri, 2013: 194-200). KSA olan grup negatif duygudurum altındayken tüketici ürünlerini tanıma görevinde, kontrol grubuna göre daha çok hata yapmışlardır. Bu sonuç, negatif duygudurumun KSA'ya yol açabileceğine dair görüşü destekler niteliktedir. Duygu sevkinin kullanıldığı diğer bir araştırmada kadın tüketicilerde nötr ve negatif duygudurumun kompulsif satın alma üzerindeki etkisi incelenmiştir. Satın alma ile ilişkili olan alışveriş durumu, satın alma dürtüsü ya da olasılığı ve ödeme istekliliği gibi ortaya çıkması gibi davranışlar değerlendirilmiştir. KSA eğilimine sahip kişiler ödeme istekliliği

haricindeki tüm davranışlarda kontrol grubuna göre farklılaşmıştır. (Vogt ve diğerleri, 2014: 342-347).

Araştırmacılar kompulsif satın alıcıların harcama eylemlerini, kendilerini bir grup içinde algılanma isteği olarak da görülebileceğini ileri sürmektedirler (Belk, 2000: 76-104; Pooler, 2003). Yanı sıra ürünler, kişilerde görünümelerini değiştirme ve çekiciliklerini artırma etkisi de yaratmaktadır (Belk, 1991: 17-55).

c) *Davranışlar* başlığında kompulsif satın alıcıların sergiledikleri davranışlar tanımlanmaktadır. Bu bireyler genelde tek başına alışveriş yapma eğilimindedir (Elliot, 1994: 159-179; Schlosser ve diğerleri, 1994: 205-212); hatta başkalarının varlığı bu kişilerde sıkıntı yaratmaktadır (Buckler, 1996: 2575). Diğerleriyle iletişim “alışverişe kendini verme” yi engelliyor olabileceği söylenmektedir (Faber ve Vohs, 2004: 509-524). Bu yüzden özellikle alışveriş kanalları ya da internet yoluyla alışveriş yapmayı tercih edebilirler (Dittmar, 2007: 334-361; Kellett ve Bolton, 2009: 90). Bazıları ise kendilerine benzer kişilerle alışverişini tercih eder.

Ortaya çıkan bu davranışlar bipolar bozukluktaki manik dönemlerinde de görülebilir. Kişi daha çok uyarılmaya ihtiyaç duyar, öz farkındalığı düşüktür ve organize olmayan davranış sergiler (Mansel ve Lam, 2003: 363-367). Öte yandan, davranış sürecinin kartopu gibi oluştuğu, öz düzenleme çabasının azalmasıyla kronik ve kendi kendini engelleyen davranış örüntülerinin devam ettiği ve bunun da kompulsif satın almayı sürdürdüğü düşünülmektedir (Baumeister, Heatherton ve Tice, 1994). Kişinin satın alma davranışından elde ettiği pozitif geribildirim, davranışın örtük olarak otomatikleşmesine neden olmaktadır (Faber, 2000: 27-53).

2.1.4. Satın Alma Sonrası

Model diğer sorunlara ek olarak KSA döngüsünün tekrarlanmasına nelerin neden olabileceğini ortaya koyulmaktadır. Tekrara katkıda bulunan değişkenler satın alma sonrası alt başlığıyla anılmakta ve satın almadan sonraki bilişler, duygular ve davranışları kapsamaktadır (Kellett ve Bolton, 2009: 90). Satın alma sonrası dönem bipolar bozukluktaki geriye çekilme, ruminasyon ya da kendini suçlayıcı

düşüncelerin ve negatif duygudurumun olduğu döneme benzetilmektedir (Mansell ve Lam, 2003: 363-367).

a) Bilişler: Bazı kişiler satın almanın ardından öz-düzenlemedeki bozulmayı fark ederken (Black, 2001: 17-27), bazıları ise yüksek uyarılma durumundan çıktığında, birden fazla benzer şey aldığını görüp disosyatif süreçlere girebilir (O'Guinn ve Faber, 1989: 147-157). Kişi uyarılmışlık ve rahatlama durumundan çıktığında negatif duygulanım ve negatif benlik algısı yoğunlaşır (Kellett ve Bolton, 2009: 90). Bu durum işlevsel olmayan şemaları da (Young ve diğerleri, 2003) tetikleyebilir.

b) Duygular: Kompulsif satın alma, özel bir haz duygusu yaratırken, diğer yandan utanma duygusuna da neden olabilir (Black, 2007: 15). Ortaya çıkan duygular arasında suçluluk, utanç, pişmanlık, umutsuzluk ve kendini suçlama yer almaktadır (Faber ve Vohs, 2004: 509-524; McElroy ve diğerleri 1994: 242-248).

c) Davranışlar: Amaçsız ve materyalist olarak algılanacaklarını düşündükleri kompulsif satın alma eğilimi olanlar bu zorluklarını genellikle gizlemektedir (Benson, 2000; McElroy ve diğerleri 1994: 242-248). Genelde satın aldıkları eşyaları biriktirir ya da gizlerler (Frost ve diğerleri, 2002: 201-214; Mueller ve diğerleri, 2007: 2754-2763). Hatta eşyaları kullanmak kompulsif satın alıcılar için ikincil önemde bir konu olabilir (Belk, 2000: 76-104). Kontrol grubundaki tüketicilerin eşyalarına karşı daha çok isteklerinin olması, bu durumu desteklemektedir (O'Guinn ve Faber, 1989: 147-157). Kişiler işlerini kaybedebilir, sosyal olarak yalnızlaşabilir, boşanma ve iflasa sürüklenebilirler (Parecki, 1999).

Kompulsif satın alma problemi yaşayan bir vaka aşağıda sunulmuştur (Kellett ve Bolton, 2009: 92-94):

36 yaşında kocası ve çocuğuyla yaşayan Kath isimli danışan yaşamının alışveriş ile meşgul olduğundan şikayet etmektedir. Kişi klinik değerlendirmede ve KSA ölçeğinde bahsedilen KSA kriterlerini karşılamaktadır Kath, tüm boş zamanını alışverişe harcama eğiliminde olduğunu, alışverişin günlük bir hobisi olduğunu belirtmektedir. Kath alışverişinin büyük bir kısmını ailesi için yapmaktadır.

Alışverişini durduramadığı için oldukça kötü bir durumdadır. KSA problemleri yüksek düzeyde evlilik çatışmalarına ve finansal problemlere yol açmaktadır. Kath'in KSA semptomları bilişsel davranışçı model çerçevesinde ele alınmıştır.

Birinci aşama için kanıtlara bakıldığında 6 yaşındayken ailesinin otel işletmeye başlamasıyla Kath'in çocukluğu alt üst olmaya başlamıştır. Kath, oteldeki işler nedeniyle kendisine zaman ayrılmadığını, ihmal edilmiş hissettiğini ve istenmediğini düşünmektedir. Ailesi Kath'e hediyeler almaktadır fakat kaliteli zaman geçirmemektedirler. Bu nedenle hediyeler ilerleyen dönemlerde Kath'in ilişkilerinde önemli hale gelmiştir.

İkinci aşama incelendiğinde alışverişin Kath'in depresif duygularından kaçış için bir içsel tetikleyici işlevi gördüğü anlaşılmıştır. Kath, düşük duygudurumda olduğunda, zayıflığı ve başarısızlığına dair ruminatif düşünceler başlamaktadır. Ayrıca Kath bir mağazanın kıyafet bölümünde çalışmaktadır ve bu sayede kompulsiyonlarına daha çok odaklanmaktadır.

Üçüncü aşamada ise Kath ihtiyacı olmadığı halde eşyayı almakla ilgili yoğun bir dürtü hissetmektedir. Yalnız alışveriş yapma eğilimindedir ve zamanın nasıl geçtiğinin farkında değildir. Alışveriş sırasında genelde dissosiyatif bir halde olduğunu ve aynı eşya için birden fazla harcaması olduğunu bildirmiştir. Kath alışveriş sırasında hazza odaklanmaktadır.

Son aşamada ise Kath alışveriş çevresinden uzaklaştıktan sonra suçluluk ve utanç hissetmektedir. Çocuklarına sevgisini göstermek için aldığı hediyeleri bir an önce verdikten sonra yeniden yalnız ve reddedilmiş hissetmektedir. Kath harcamalarını ve eşyaları eşinden saklamaktadır.

Görüldüğü üzere bu örnekte KSA problemi olan bir vakanın öncüller, içsel/dışsal tetikleyiciler, satın alma eylemi ve satın alma sonrası aşamalarında neler yaşandığı ele alınmıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SATIN ALMA BİLİŞLERİ ENVANTERİ’NİN PSİKOMETRİK ÖZELLİKLERİNİN İNCELENMESİ

Bu bölümde Satın Alma Bilişleri Envanteri’nin Türkçe’ye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin test edilmesi sürecinden bahsedilecektir. Ardından yapılan bu pilot çalışmanın bulgularına yer verilecektir. Bu bölümde 1. ve 2. hipotezler, “Türkçe Satın Alma Bilişleri Envanteri (SABE) güvenilir bir ölçektir” ve “Türkçe SABE geçerli bir ölçektir” hipotezleri test edilecektir.

3.1. YÖNTEM

Bu bölümde yüksek lisans tezi kapsamında uyarlanan Satın Alma Bilişleri Envanteri’nin psikometrik özelliklerini değerlendirmek amacıyla yapılan çalışmanın örneklem ve veri toplama araçları hakkında bilgiler verilecektir. Ardından işlem ve istatistiksel analizden söz edilecektir.

3.1.1. Örneklem

Araştırmanın ilk aşamasında Türkçe Satın Alma Bilişleri Envanteri’nin psikometrik özelliklerini sınamak için uygun örnekleme yoluyla İzmir’de yaşayan 305 yetişkin katılımcıya ulaşılmıştır. Araştırmaya katılım kriterleri arasında 18-75 yaşa arası olmak, en az okur-yazar olmak ve o esnada anket setini doldurmaya engel aktif nörolojik/psikiyatrik bir rahatsızlığının olmaması belirlenmiştir. Örneklemde homojenliği yakalamak ve olası karıştırıcı etkiyi azaltmak adına, demografik bilgi formunda psikiyatrik tanısı olup, psikiyatrik ilaç kullandığını belirten 11 kişi (çoğunluğu majör depresyon ve kaygı bozukluğu ile antidepresan kullanımı) veri setinden çıkarılmıştır. Ayrıca anket setinde yer alan ölçüm araçları toplam ve alt boyutlarında uç değerlere bakılmıştır. SABE’nin alt boyutlarına göre 2 kişi, Zorlantılı Satın Alma Ölçeğinde 4, Benlik Saygısı Ölçeği için 1 kişi tekli uç değer olarak belirlenmiş ve toplam 7 kişi de uç değerlere sahip olduğu için veri setinden

çıkarılmıştır. Sonuç olarak SABE'nin psikometrik özelliklerini test etmek amacıyla yapılan analizlere 287 (166 kadın, 121 erkek) kişi ile devam edilmiştir. Katılımcıların demografik bilgileri incelendiğinde yaş ortalaması 31.49'dur (SS= 11.56, min-maks.=18-71). Katılımcıların % 62.4'ü bekar olduğunu, % 40.4'ü lisans düzeyinde eğitimi olduğunu, % 52.3'ü yaşamının çoğunu büyükşehirde geçirdiğini ve % 62'si gelirini orta düzeyde algıladıklarını bildirmiştir. Uyarlama örnekleme ilişkin diğer bulgular Tablo 1.'de verilmiştir.

Tablo 1. Örneklemin Demografik Bilgilere Göre Dağılımı

Değişkenler	Frekans (%)
Cinsiyet	
Kadın	166 (57.8)
Erkek	121 (42.2)
Medeni durum	
Bekar	179 (62.4)
Evli	105 (36.6)
Nişanlı	2 (0.7)
Eğitim düzeyi	
İlkokul-ortaokul	13 (4.5)
Lise	107 (37.3)
Önlisans	23 (8)
Lisans	116 (40.4)
Lisansüstü	25 (8.7)
Yaşamının çoğunu geçirdiği yer	
Köy-kasaba	10 (3.7)
İlçe merkezi	49 (17.1)
Şehir merkezi	77 (26.8)
Büyükşehir	150 (52.3)
Çalışma durumu	
Evet	184 (64.1)
Hayır	103 (35.9)
Meslek	
Kamu Personeli	52 (17.8)
Özel sektör	28 (9.8)
Eğitim Sektörü	56 (19.5)
Sağlık Sektörü	36 (12.5)
Öğrenci	70 (24.4)
Gelir düzeyi	
1000 TL ve altı	21 (7.3)
1001-2000 TL	58 (20.2)
2001-3000 TL	70 (24.4)
3001-4000 TL	56 (19.5)
4001 TL ve üzeri	79 (27.5)
Gelir algısı	
Çok kötü	11 (3.8)
Biraz kötü	28 (9.8)
Ne iyi ne kötü	178 (62)
Oldukça iyi	62 (21.6)
Çok iyi	6 (2.1)

Tablo 1. Örneklemen Demografik Bilgilere Göre Dağılımı (Devamı)

Değişkenler	Frekans (%)
Psikiyatrik tanı	
Evet	22 (7.7)
Hayır	265 (92.3)
Psikiyatrik tanı türü	
Anksiyete bozukluğu	4 (1.4)
Bipolar bozukluk	1 (0.3)
DEHB	1 (0.3)
Major depresyon	7 (2.4)
OKB	1 (0.3)
Öfke kontrol problemi	1 (0.3)
Panik bozukluk	3 (1)
Panik bozukluk-klostrofobi	1 (0.3)
Yaygın anksiyete bozukluğu	1 (0.3)
Psikiyatrik ilaç kullanımı	
Evet	1 (0.3)
Hayır	286 (99.7)
İlaç türü	
Antidepresan	1 (0.3)
Psikoterapi	
Evet	4 (1.4)
Hayır	283 (98.6)
Psikoterapi nedeni	
Evlilik terapisi	2 (0.7)
Faydalanım olması	1 (0.3)
Kişisel gelişim:	1 (0.3)
Yaş	Ortalama: 31.49 SS: 11.56 Min-Max: 18-71

SABE'nin test-tekrar test güvenirliğini incelemek üzere ilk aşamada takma isim vererek tekrar uygulamaya onay veren 100 katılımcıya (Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi Personeli'nden 31 kişi Edebiyat Fakültesi Psikoloji bölümü, Sosyoloji Bölümü, Mütercim Tercümanlık ve Felsefe öğrencilerinden 70 kişi) 2 hafta sonra tekrar SABE uygulanmıştır. Katılımcıların % 55'i kadın, % 45'i erkek olup yaş ortalaması 25,47'dir (SS= 9.45, min-maks.=18-53). Katılımcıların % 78'i bekar olduğunu, % 75'i lise mezunu olduğunu, % 49'u yaşamının büyük bir kısmını büyükşehirde geçirdiğini, % 69'u öğrenci olduğunu ve % 75'i gelir düzeyine ne iyi ne kötü olarak algıladığını bildirmişlerdir.

3.1.2. Veri Toplama Araçları

Bu bölümde araştırmanın ilk aşamasında kullanılan ölçüm araçları tanıtılacak ve psikometrik özelliklerinden detaylı olarak bahsedilecektir. Ölçüm araçlarının bu çalışmadaki güvenilirlik katsayıları, bir sonraki kısım olan Bulgular bölümünde toplu olarak verilecektir.

3.1.2.1. Demografik Bilgi Formu

Bu form ile katılımcılardan, yaş, cinsiyet, yaşadığı yer, aylık gelir, aylık gelirin algılanışı, psikiyatrik tanısı, ilaç kullanımı gibi kompulsif satın alma davranışıyla ilişkili olabilecek demografik bilgiler alınmaktadır. Demografik Bilgi Formu EK 1.'de yer almaktadır.

3.1.2.2. Satın Alma Bilişleri Envanteri (SABE)

Satın Alma Bilişleri Envanteri (SABE; Buying Cognitions Inventory- BCI), kompulsif satın almayla ilişkili bilişleri değerlendirmek üzere geliştirilmiştir (Kyrios ve diğerleri, 2004: 247). Ölçek maddeleri kompulsif biriktirme modeli teorisine (Frost ve Hartl, 1996: 341-350) dayanmaktadır. Yazarlar kompulsif satın alma vakalarından edinilen klinik deneyime göre görülen satın alma, edinme ve biriktirme problemlerini kapsayan bilişleri olduğunu belirtmektedirler.

Bu envanterde katılımcılar, satın alma kararlarını etkileyen düşünce ve inançlarını 7'li Likert tipi (1=Hiç, 7=Çok fazla) 43 madde (örneğin; "Eğer bu eşyanın olası bir değeri varsa, satın alınmalıdır" ya da "Bu eşyayı gördüğümde, kendimi bu eşyaya sahip olmak zorunda hissettim") ile belirtmektedir. Orijinal ölçeğin dört alt ölçeği bulunmaktadır. 8 madde, alınan eşyanın telafi edeceği, ödüllendireceği ve negatif duyguları nötrleştireceği inancını değerlendirmekte ve "telafi" olarak (örneğin; Bu eşya, kendimi iyi hissettirecek) adlandırılmaktadır. Eşyaya duygusal bağlanma, güvenme ve eşya için anıları içeren duygusal sebepleri içeren 15 madde "satın alma sebepleri" (örneğin; Bu eşyayı almazsam kendimi eksik veya zayıf hissederim), eşyanın tekliği algısı, fırsatı kaybetme endişesi ve obje için

abartılmış kişisel sorumluluk hissini değerlendiren 10 madde“Teklik/Fırsatı kaybetme” (örneğin; Eğer bu eşyayı şimdi satın almazsam ve daha sonra ihtiyacım olduğunu fark edersem, bu bir felaket olur), satın alma davranışı ve seçimlerle ilgili kontrolü koruma endişesini içeren 3 madde “kontrol” (örneğin; Ne satın alacağıma dair kontrolün, sadece bende olmasını seviyorum) olarak isimlendirilmiştir. 7 madde ise herhangi bir boyut içinde yer almamıştır. Alt ölçekler arası korelasyon ranjının .46 ile .80 arasında olduğu; envanter toplam ve alt ölçeklerinin içsel tutarlık değerleri .94 ile .88 arasında değiştiği belirtilmiştir (Kyrios ve diğerleri, 2004: 248). SABE’nin alt boyutları ile kompulsif satın almayı değerlendiren diğer ölçüm araçları arasındaki ilişkiye bakıldığında, Kompulsif Satın Alma Ölçeği (CBS; Faber ve O’Guinn, 1992: 459-469), Yale Brown Obsesif-Kompulsif Ölçeği-Alma ve Biriktirme Versiyonu (YBAS; Steketee ve diğerleri, 2000: 259-268), Kompulsif Alma Ölçeği (CAS, Frost ve diğerleri, 1998: 657-664), Padua Envanteri (PI; Sanavio, 1988: 169-177) araçları ile anlamlı korelasyona sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca kompulsif satın alma ile ilişkisi olduğu düşünülen depresyon, kararsızlık ve mükemmeliyetçilik ile de SABE’nin alt boyutları anlamlı olarak ilişkilidir (Kyrios ve diğerleri, 2004: 241–258). Ölçek, bu çalışmanın pilot aşamasında Türkçe’ye uyarlanmıştır. Ölçek formuna, Ekler Bölümü’nde EK 2.’de yer verilmiştir.

3.1.2.3. Zorlantılı Satın Alma Ölçeği (ZSAÖ)

Zorlantılı Satın Alma Ölçeği (ZSAÖ; Compulsive Buying Scale- CBS), kompulsif satın almayla ilişkin özellikler ve yaşanan muhtemel sıkıntıları sorgulamak amacıyla geliştirilmiştir (Valence, d’Astos ve Fortier, 1988: 419-433). Ölçek beşli derecelendirmeye sahip 12 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin dört boyutlu olduğu belirtilmektedir: harcama eğilimi, reaktif satın alma, harcama sonrası suçluluk ve aile çevresi özelliğidir. Ölçek ilk oluşturulduğunda 16 maddeyken, aile çevresi alt boyutu ölçeğin toplam puanıyla düşük korelasyona sahip olduğundan bu alt boyuta dair maddeler ölçekten çıkarılmıştır. Ölçeğin orijinal formunda toplam iç tutarlık katsayısı .88 olarak rapor edilirken, alt boyutlar için .78- .92 arasındadır. Faktör analizi sonuçlarına göre ölçeğin yapı geçerliği doğrulanmıştır ve birinci faktör varyansın % 78’ini açıklamaktadır.

Ölçeğin güvenirliği, 20 sağlıklı kişiye test-tekrar test yöntemi ile ölçeğin uygulanmasıyla sınanmıştır. İki uygulama arasındaki korelasyon .94 olarak hesaplanmıştır (Kesebir, İşitmez ve Gündoğar, 2012: 797-802).

Faber ve O'Guinn (1992) cevaplama formatını (1= hiçbir zaman, 5=her zaman) değiştirmişlerdir. Bu şekilde dereceler anlamlandırılmıştır (Faber ve O'Guinn, 1992: 459-469). Ölçeğin bu versiyonu dilimize uyarlanmış ve bu çalışmada bipolar bozukluk tanısı almış bireyler ve sağlıklı bireylerden oluşan örnekleme ile geçerlik ve güvenirliği sınanmıştır (Yüncü ve Kesebir, 2014: 142-149). Uyarlama çalışmasında Türkçe ZSAÖ'nün faktör yapısı harcama eğilimi, tepkisel yön, suçluluk olmak üzere üç boyuttan oluştuğu bildirilmiştir. Ölçeğin toplam iç tutarlığı .80 olarak rapor edilirken, bipolar bozukluk tanısı ve zorlantılı satın alma tanısı almış bireylerin ZSAÖ puanlarının sağlıklı bireylerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu görülmüştür (Yüncü ve Kesebir, 2014). Ölçeğin geçerliliği, Barratt Dürtüsellik Ölçeği (Patton ve Stanford, 1995: 768-774), Beck Depresyon Ölçeği (Beck, Steer ve Garbini 1988), Beck Anksiyete Ölçeği (Beck ve diğerleri, 1988: 893), Rosenberg Benlik Saygısı ölçeği (Rosenberg, 1965: 61) test edilmiştir. Benlik saygısı ile negatif yönde korelasyon bulunmuşken, diğer ölçüm araçlarıyla pozitif yönde korelasyon bulunmuştur. ZSAÖ farklı çalışmalarda satın alma davranışını değerlendirmek üzere kullanılmıştır (örn; d'Astous, Maltais ve Roberge, 1990: 306-312; Neune, Raab ve Reisch, 2005: 509-522)

Ölçeğin tamamı EK 3.'te yer almaktadır. Bu çalışmada ZSAÖ, Türkçe SABE'nin geçerliğini sınamak üzere dahil edilmiştir.

3.1.2.4. Biriktirme Envanteri- Gözden Geçirilmiş Formu (BE-GGF)

Biriktirme davranışı semptomlarını değerlendirmek amacıyla geliştirilen Biriktirme Envanteri- Gözden Geçirilmiş Formu (BE-GGF; Saving Inventory-Revised- SI-R), 23 maddeden oluşmaktadır ve 5'li cevap seçeneğine sahiptir. Derecelerin isimlendirmeleri maddelere göre değişmektedir (0= Hiç, 4= Aşırı düzeyde, 0= Hiç, 4= Çok ya da 0= Hiç, 4= Çok sık). Eşya kalabalığı, edinme/alma ve atmada zorluk olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır (Frost, Steketee ve Grisham, 2004: 1163-1182)

Ölçeğin Türkçe güvenirlik geçerlik çalışması yapılmıştır (Demirhan ve Yorulmaz, 2012). BE-GGF'nin toplam iç tutarlık katsayısı .86 olarak hesaplanmıştır. Alt ölçeklerin iç tutarlığı Eşya kalabalığı, edinme/alma ve atmada zorluk için sırasıyla .75, .72 ve .77'dir. Yapılan açımlayıcı faktör analizi sonucunda faktör yapısının orijinal formuyla aynı olacak şekilde 3'lü bir yapıya sahip olduğu görülmüştür.. BE-GGF; üst bilişler, OKB semptomları, obsesif inanışlar, nesneye bağlanma, kararsızlık, dürtüsellik ve bazı başa çıkma yöntemleri ile pozitif korelasyona sahiptir. Korelasyon analizleri ölçeğin klinik olmayan örnekleme de geçerli olduğunu göstermiştir. Ölçek, düşük ve yüksek düzey biriktirme davranışı gösteren kişileri, OKB belirtileri, kararsızlık, dürtüsellik, üst bilişler, nesneye bağlanma ve obsesif inançlarda anlamlı olarak ayırtmaktadır (Demirhan ve Yorulmaz, 2012). Ölçek biriktirme davranışıyla ilgili çeşitli çalışmalarda yer almıştır (örn; Ayers, Saxena, Golshan ve Wetherell, 2010: 142-149; Tolin, Meunier, Frost ve Steketee, 2011: 43-58). Ölçeğin Türkçe formu EK 4.'te yer almaktadır. Bu çalışmada ise BE-GGF, SABE'nin Türkçe versiyonunun geçerliğini test etmek amacıyla dahil edilmiştir.

3.1.2.5. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ)

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (RBSÖ; Rosenberg Self- Esteem Scale-RSES) bireylerin kendilik algısını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Rosenberg, 1965: 61) 4'lü Likert tipi (1 = Tamamen katılıyorum, 2 = Katılıyorum, 3 = Katılmıyorum, 4 = Hiç katılmıyorum) 10 maddeden oluşmaktadır. Ölçekte, 5 olumlu, 5 olumsuz madde yer almaktadır. Ölçeğin psikometrik özellikleri iki farklı üniversite örnekleminde incelenmiştir. İki hafta arayla test-tekrar test güvenirlik katsayıları .85 ve .88 hesaplanmıştır.

Ölçeğin Türkçe formunun geçerlik-güvenirlik çalışması Çuhadaroglu (1986) tarafından yapılmıştır. Ölçeğin geçerliği için psikiyatrik görüşme puanları RBSÖ puanları arasındaki korelasyona bakılmış ve .71 korelasyon katsayısı hesaplanmıştır.

Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği çeşitli çalışmalarda yer almıştır (örn; Bos ve diğerleri, 2010: 311-316; Carpenter, 2012: 482-486). RBSÖ formu EK 5.'te bulunmaktadır. Benlik saygısı satın alma davranışı ile ilişkili olduğundan, ölçek Satın

alma Bilişleri Envanteri'nin uyarlama çalışmasında kullanılmak üzere anket setinde yer almıştır.

3.1.2.6. Eysenck Kişilik Anketi-Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Form (EKA-GGK)

Orijinal formu 48 madde olan anket (Eysenck ve diğerleri, 1985: 21-29), kısaltılarak Eysenck Kişilik Anketi- Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Form (EKA-GGK; Revised Abbreviated Eysenck Personality Questionnaire - EPQR-A) adı verilmiştir (Francis ve diğerleri, 1992: 443-449) Dışadönüklük, nörotisizm ve psikotizm olmak üzere 3 boyuttan oluşan kişilik özelliklerini değerlendiren EKA-GGK, Evet/Hayır formatında 24 maddeden oluşmaktadır. Ayrıca yanlışlığı engellemek amacıyla yalan söyleme alt ölçeği de bulunmaktadır. Nörotisizm için iç tutarlık katsayısı .70-.77 arasında, dışadönüklük .74-.84 arasında, yalan alt ölçeği için ise .59-.65 arasındadır. Öte yandan, psikotizm alt boyutu için .33-.52 arasında iç tutarlık katsayısı rapor edilmiş ve görece düşük olduğu belirtilmiştir. Eş zaman geçerliğini değerlendirmek için EKA-GGK'nın alt ölçekleri ile ve uzun formu olan EKA-GGK48'in alt ölçekleri arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Dışadönüklük, nörotisizm ve yalan alt ölçeklerinin korelasyonu .84 ile .90 arasındayken, psikotizm alt ölçeğinin korelasyon katsayısı düşük bulunmuştur ve .44 ile .52 arasında değişmektedir.

EKA-GGK'nın Türkçe'ye uyarlama çalışması ülkemizdeki dört farklı üniversiteden üniversite öğrencilerinin örneklem olarak rol aldığı bir çalışma ile yapılmıştır (Karancı, Dirik ve Yorulmaz, 2007: 1-8). Alt ölçeklerin iç tutarlık katsayılarına bakıldığında dışadönüklük .78, nörotisizm .65, yalan .64, psikotizm .42 olduğu rapor edilmiş; alt boyutların test-tekrar test tutarlık katsayılarının .69-.84 arasında olduğu bildirilmiştir.

Ölçeğin, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği (Rosenberg, 1965: 61; Çuhadaroglu, 1986), Kısaltılmış algılanan Ebeveyn Tutumları (Perris ve diğerleri, 1980: 265-274; Dirik ve diğerleri, 2004: 149), Korku Tarama Envanteri (Arrindell, 1980: 229-242; Dirik ve diğerleri, 2004: 149) ile anlamlı ilişkileri olması eş zaman geçerliği olduğunu göstermektedir. Açımlayıcı faktör analizi, sonuçları üniversite

örnekleminde ölçeğin yapı geçerliğini desteklemektedir. Anketin Türkçe versiyonunda da orijinaline uygun olarak dört alt boyut bulunmuştur. Ölçeğin tamamı EK 6.' da yer almaktadır.

Ölçek bu çalışmada satın alma bilişlerinin, nörotisizm ile ilişkisini değerlendirmek ve bu sayede Satın Alma Bilişleri Envanteri'nin geçerliğini test etmek amacıyla kullanılmıştır.

3.1.3. İşlem

3.1.3.1. Pilot Çalışma

Satın Alma Bilişleri Envanteri'nin Türkçe'ye uyarlanması için öncelikle envanteri tasarlayan araştırmacı ekibindeki bir kişiden (R. Frost-Smith College) e-mail yoluyla izin alınmıştır. Envanterin çeviri işleminden, çeviri-geri çeviri yöntemi izlenmiştir (Brislin, Lonner ve Thorndike, 1973) Envanter önce, Amerikan Kültür ve Edebiyatı mezunu ve İngilizce öğretmeni bir kişi, Mütercim Tercümanlık Bölümü araştırma görevlisi ve araştırmacılardan birisi olmak üzere toplam üç kişi tarafından birbirinden bağımsız olarak İngilizceden Türkçe'ye çevrilmiştir. Bu çeviriler araştırmacılar tarafından anlam ve içerik yönünden incelenerek ortak bir Türkçe form oluşturulmuştur. Bu ortak form sonrasında, Dokuz Eylül Üniversitesi Psikoloji Bölümünde görevli bir yardımcı doçent ve üç araştırma görevlisi tarafından incelenmiş ve maddelerin daha anlaşılabilirliği ile ilgili görüşleri alınarak Türkçe formun son hali verilmiştir. Ardından, Amerika'da Klinik Psikoloji yüksek lisansını tamamlamış, doktora eğitimi devam eden bir araştırma görevlisi ve Dokuz Eylül Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü'nde görevli bir yardımcı doçent olmak üzere iki kişi tarafından geri çeviri işlemi yapılmıştır. Araştırmacılar orijinal ölçek ile geri çevrilmiş formunu karşılaştırarak ölçeğin Türkçe versiyonunun son halini vermişlerdir. Son olarak 15 kişiye uygulanarak envanterin son hali, anlaşılabilirlik yönünden değerlendirilmiştir.

Araştırma verisi toplanmadan önce Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Etik Kurulu'ndan gerekli izin alınmıştır. Çalışmada kağıt kalem formatındaki ölçüm araçları kullanılmıştır. Sıralama etkisini engellemek için de

başlangıçtaki onam formu ve demografik bilgi formu hariç, anket setindeki tüm ölçüm araçları karışık sırada sete yerleştirilmiştir. Farklı sıradaki anketlerden oluşan anket setleri katılımcılara önce çalışmayla ilgili sözel bilgi verilerek, gönüllülük esasına dayalı uygulanmıştır. Katılımcılar önce onam formunu imzalamışlar, ardından forma kenara ayrılarak anket seti kendilerine verilerek doldurmaları ardından uygulanmıştır.

3.1.3.2. Test-Tekrar Test Uygulaması

Test tekrar test uygulaması için ilk veri toplama aşamasında takma isim vererek tekrar uygulamaya katılmayı onaylayan 101 katılımcıya (Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Fakültesi ve Edebiyat Fakültesi Personeli'nden 31 kişi Edebiyat Fakültesi Psikoloji bölümü, Sosyoloji Bölümü, Mütercim Tercümanlık ve Felsefe öğrencilerinden takma isim veren 70 kişi) ilkinden 2 hafta sonra tekrar SABE verilerek doldurmaları istenmiştir.

3.1.4. İstatistiksel Analizler

Çalışmada istatistiksel analizleri yapabilmek için Statistical Package for Social Sciences for Windows version 23 (SPSS 23) ve Linear Structural Relations 9.1 for Windows (LISREL) paket programı kullanılmıştır. Analizlere başlamadan önce veri girişinin doğruluğu test edilmiş ve veri temizleme işlemi yapılmıştır.

SABE Türkçe uyarlamasının güvenirlik analizlerinde iç tutarlık için Eysenck Kişilik Anketi'nden Kuder-Richardson katsayısı, diğer tüm ölçekler için Cronbach alfa katsayısı, iki yarıya bölme yöntemi ve test- tekrar test uygulaması için de Pearson korelasyon analizi kullanılmıştır.

SABE Türkçe uyarlamasının yapı geçerliğini değerlendirmek ve orijinal faktör yapısının test edilmesi için LISREL programı ile Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmış; ardından faktör yüklerini ayrıca incelemek için de Temel Bileşenler Analizi ve Varimax dönüştürmeli Açımlayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Ölçüt bağıntılı geçerlik için satın alma bilişleri ile ilişkili olduğu düşünülen kompulsif satın alma davranışını değerlendiren Zorlantılı Satın Alma Ölçeği'nde alt ve üst % 25'lik

puan dilimlerine göre uç gruplar belirlenmiş ve bu gruplar satın alma bilişleri açısından MANOVA analizi ile karşılaştırılmıştır. Analizden elde edilen veriler Bulgular bölümündeki ilgili başlıklar altında verilmiştir.

Son olarak eş zaman ve ayırıcı geçerliği değerlendirmek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmış, SABE'nin alt boyutları ile ZSAÖ, BE-GGF, RBSÖ, ve EKA-GGK'nın alt boyutları arasındaki korelasyon incelenmiştir. Analizden elde edilen veriler Bulgular bölümündeki Eş zaman ve Ayırıcı Geçerlik Çalışmasına İlişkin Bulgular başlığında verilmiştir.

3.2. BULGULAR

3.2.1. Uyarlama Örneklemine İlişkin Bulgular

Katılımcıların ölçüm araçlarından aldıkları puanların ortalaması ve standart sapma gibi değerler için betimleyici istatistiksel analizler yapılmıştır. Yapılan analizler sonucunda elde edilen ortalama, standart sapma, çarpıklık-basıklık ve ölçüm araçlarından alınan minimum ve maksimum değerlere ilişkin bilgiler Tablo 2.'de verilmektedir.

3.2.2. Ölçüm Araçları Güvenirlik Analizleri

Bu çalışma kapsamında dilimize uyarlanan SABE'nin iç tutarlık, iki yarıya bölme ve test-tekrar test güvenilirliğini incelenmiştir. Çalışmada kullanılan ölçeklerin toplam puanla değerlendirilenlerin toplam madde ve alt boyutlarının, sadece alt boyutları ile değerlendirilenlerin ise alt boyutlarının iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır.

Araştırmada yer alan başta SABE olmak üzere tüm ölçüm araçlarının iç tutarlık, iki yarı güvenirlilik katsayı değerleri Tablo 3.'te verilmektedir.

Tablo 2. Ölçüm Araçlarının Tanımlayıcı İstatistik Analizi Sonuçları

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık-Basıklık	Minimum-Maximum
SABE Alt boyutları				
Telafi	18.57	8.66	1.006/.941	8-50
Satın Alma Sebepleri	21.75	7.96	1.631/2.520	15-53
Teklik/Fırsatı Kaybetme	23.46	9.39	.718/-.089	10-54
Kontrol	10.98	5.10	.063/-.973	3-21
RBSÖ	23.31	4.45	-.452/-.363	10-30
ZSAÖ Toplam	23.84	8.22	.744/-.216	12-47
ZSAÖ Alt boyutları				
Harcama Eğilimi	10.28	3.72	.545/-.404	5-21
Reaktif Satın Alma	8.03	3.81	1.004/.432	4-20
Suçluluk	5.51	2.09	.953/1.216	3-15
EKA-GGKF				
Dışadönüklük	3.68	1.96	-.533/-.924	0-6
Nörotisizm	2.66	1.86	.164/-1.020	0-6
Psikotizm	1.67	1.10	.320/-.200	0-5
Yalan Söyleme	3.56	1.77	-.311/-.869	0-6
BE-GGF Toplam	24.41	11.54	.293/-.148	0-57
BE-GGF Alt boyutları				
Eşya Kalabalığı	8.51	4.76	.455/.158	0-25
Edinme/Alma	6.88	4.08	.656/.246	0-20
Atmada Zorluk	8.96	5.37	.518/-.016	0-26

Notlar: SABE: Satın Alma Bilişleri Envanteri, RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, ZSAÖ: Zorlantılı Satın alma Ölçeği, BE-GGF: Biriktirme Envanteri- Gözden Geçirilmiş Formu, EKA-GGKF: Eysenck Kişilik Anketi- Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Form

SABE'nin Türkçe versiyonunun toplam iç tutarlık katsayısı .93, iki yarıya bölme yönteminde ise .84'tür. İç tutarlık katsayısı Telafi alt boyutu için .88, Satın Alma Sebepleri için .86, Teklik/Fırsatı Kaybetme için .79 ve Kontrol alt boyutu için .77'dir. İki yarı güvenilirlik katsayıları ise sırasıyla .87, .84, .72 ve .55 olarak bulunmuştur. Diğer ölçüm araçlarının güvenilirlik değerlerine bakıldığında genel olarak kabul edilebilir değerlere sahip olduğu görülmektedir. Ancak EKA-GGF'nin psikotisizm ve yalan boyutlarının güvenilirlik değerleri oldukça düşüktür. Bu durum gerek orijinal çalışma (Francis ve diğerleri, 1992: 443-449) gerekse Türkçe uyarlama çalışması bulguları (Karancı ve diğerleri, 2007: 1-8) ile tutarlıdır. Bu nedenle,

çalışmanın geri kalan kısmında bu anketin psikotizm boyutu analizlerden çıkarılmıştır.

Tablo 3. Ölçüm Araçlarının Güvenirlik Değerleri

Değişkenler	İç Tutarlık Katsayısı α	İki Yarı Güvenirliği Katsayısı
SABE- Toplam	.93	.84
SABE Alt boyutları		
Telafi	.88	.87
Satın Alma Sebepleri	.86	.84
Teklik/Fırsatı Kaybetme	.79	.72
Kontrol	.77	.55
RBSÖ	.85	.73
ZSAÖ Toplam	.90	.86
ZSAÖ Alt boyutları		
Harcama Eğilimi	.78	.69
Reaktif Satın Alma	.91	.89
Suçluluk	.71	.66
EKA-GGKF		
Dışadönüklük	.79	.79
Nörotizm	.70	.77
Psikotizm	.27	.31
Yalan Söyleme	.66	.66
BE-GGF Toplam	.89	.82
BE-GGF Alt boyutları		
Eşya Kalabalığı	.78	.68
Edinme/Alma	.80	.75
Atmada Zorluk	.88	.77

Notlar: SABE: Satın Alma Bilişleri Envanteri, RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, ZSAÖ: Zorlantılı Satın alma Ölçeği, BE-GGF: Biriktirme Envanteri- Gözden Geçirilmiş Formu, EKA-GGKF: Eysenck Kişilik Anketi- Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Form

SABE'nin Türkçe versiyonun iki uygulama arasındaki tutarlılığını incelemek üzere SABE toplam puan ve alt boyutları arasındaki ilişkiye korelasyon analizi yapılmıştır. İki uygulama arasındaki korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde SABE toplam puanı için korelasyon kat sayısı .81 olarak hesaplanmıştır. Telafi alt boyutunda .79, Satın Alma Sebepleri alt boyutunda .62, Teklik/Fırsatı Kaybetme alt

boyutunda .73 ve Kontrol alt boyutunda .60 olmak üzere kabul edilebilir ve pozitif yönde anlamlı korelasyon katsayıları olduğu görülmüştür.

3.2.3. SABE'nin Geçerliğine İlişkin Bulgular

3.2.3.1. Yapı Geçerliği

Satın Alma Bilişleri Envanteri'nin faktör yapısının doğrulanması amacıyla Doğrulamalı Faktör Analizi yapılmıştır; başka deyişle, Doğrulamalı Faktör Analizi ile envanterin orijinalindeki 4 faktörlü yapının uygunluğu test edilmiştir. Modele ilişkin path diyagramı ve faktör yükleri Şekil 2.'de verilmiştir.

Doğrulamalı faktör analizi ile 4'lü faktör yapısının indeksleri incelendiğinde bu yapının kabul edilebilir değerlere sahip olduğu, dolayısıyla Türkçe SABE'nin 4 boyutlu bir yapıda kullanılabileceği kanısına varılmıştır. Bu yapının indeks değerleri sırasıyla RMSEA= .096, Ki-kare= 2046.26 , Goodness of Fit= .71 olduğu görülmüştür. Bu değerlerin bir kısmı sınırdan geçebileceği için SABE için ayrıca Açıklayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. Açıklayıcı Faktör Analizi Varimax dönüştürmesi sonucunda özdeğeri 1'in üzerinde olan 9 faktör elde edilmiş, ölçeğin orijinali 4 faktörden oluştuğu için dört faktörlü çözümle analiz yapılmıştır. Bu 4 faktör toplam varyansın 46.77 'sini açıklamaktadır. SABE'nin Faktör yapısı ve Faktör yükleri Tablo 4.' te verilmektedir.

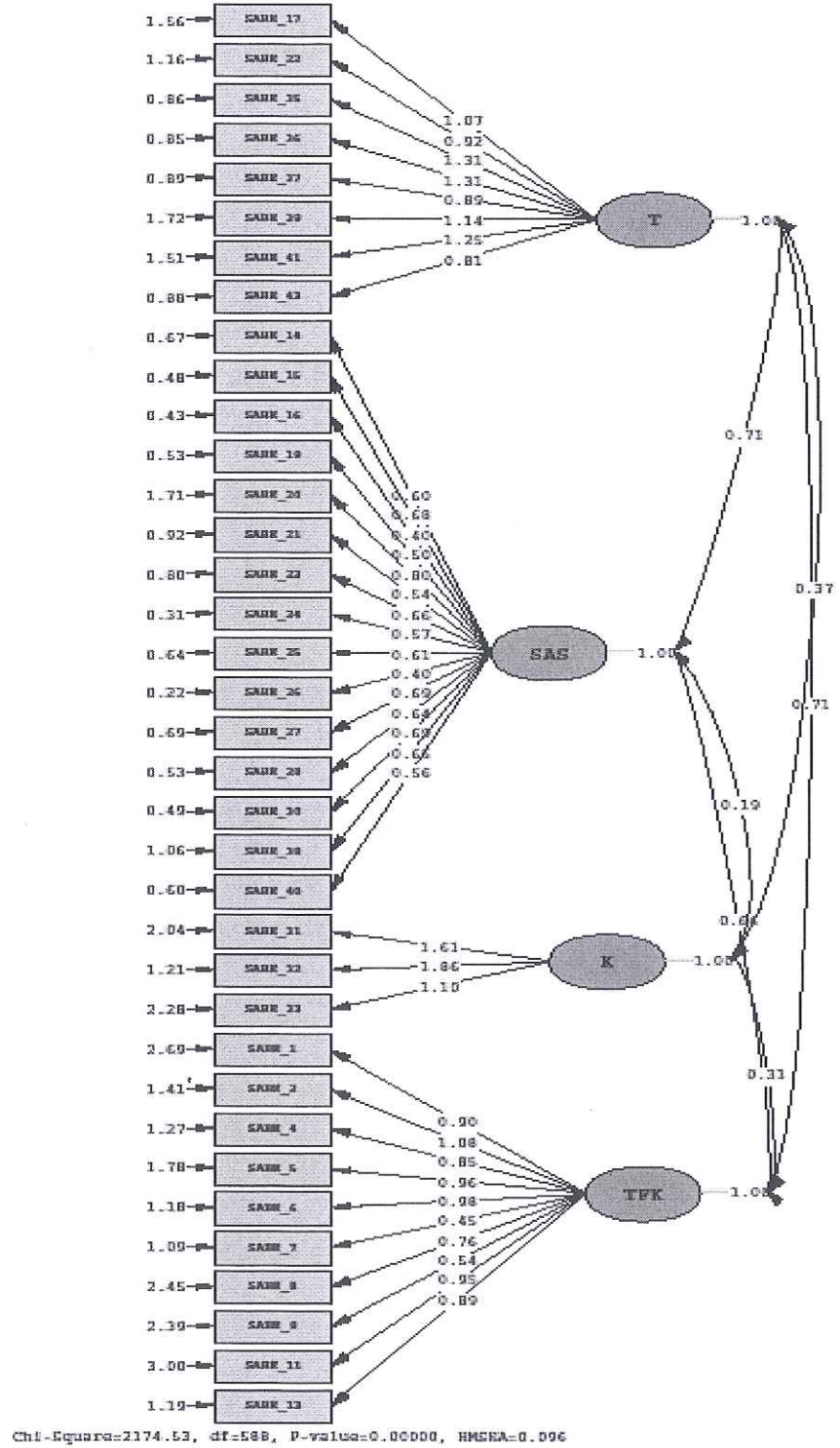
Birinci Faktör Telafi (17, 22, 35, 36, 37, 39, 41, 43. maddeler) faktörü olarak adlandırılırken, bu boyutun toplam varyansın 17.17 'sini açıkladığı görülmüştür. Tüm maddelerin ölçeğin orijinal formundaki gibi Telafi faktörüne yüklendiği görülmüştür. Bu boyutun iç tutarlığı .88'dir.

İkinci faktör Satın Alma Sebepleri (14, 15, 16, 19, 20, 21, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 30, 38, 40. maddeler) toplam varyansın 14.20 'sini açıklamaktadır. 14, 23 ve 28 numaralı maddelerin Telafi boyutuna, 20. maddenin ise Teklik/Fırsatı Kaybetme ve Telafi boyutlarına da yüklendiği görülmüştür. Ancak ölçeğin orijinal yapısını bozmamak adına, bu maddeler orijinal yapıdaki faktörlere dâhil edilmiştir. Bu boyutun iç tutarlığı .86'dır.

Üçüncü faktör Teklik/Fırsatı Kaybetme (1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13. maddeler) toplam varyansın 8.81'ini açıklamaktadır. 4 ve 6 numaralı maddeler Telafi boyutuna da yüklense de, orijinal boyuta da yüklendiğinden orijinal yapıya sadık kalınarak bu boyut altında değerlendirilmiştir. Bu boyutun iç tutarlığı .79'dur.

Dördüncü boyut olan Kontrol faktörü (31, 32, 33. maddeler) ise toplam varyansın 6.58'ini açıklamaktadır. Tüm maddelerin orijinal forma uygun olarak kontrol boyutuna yüklendiği görülmüştür. Bu boyutun iç tutarlığı .77'dir.

Şekil 2. Satın Alma Bilişleri Envanteri'ne İlişkin Path Diyagramı ve Faktör Yükleri

Tablo 4. Satın Alma Bilişleri Envanteri'nin Faktör Yapısı ve Faktör Yükleri

Maddeler	Faktör 1 (Telafi)	Faktör 2 (Satın Alma Sebepleri)	Faktör 3 (Teklik/Fırsatı Kaybetme)	Faktör 4 (Kontrol)
SABE 17	.74			.24
SABE 22	.64	.21		
SABE 35	.78	.17		.13
SABE 36	.67	.21	.19	.17
SABE 37	.48	.44	.21	.19
SABE 39	.55	.11	.20	.37
SABE 41	.77			.20
SABE 43	.61	.42	.10	
SABE 14	.51	.43	.11	
SABE 15	.27	.70		
SABE 16		.69		
SABE 19	.11	.69	.15	
SABE 20	.45	.26	.46	
SABE 21		.50	.34	.11
SABE 23	.40	.36		.21
SABE 24	.12	.69		
SABE 25	.20	.61		
SABE 26	.17	.60	.20	
SABE 27	.34	.44	.21	.17
SABE 28	.51	.36	.14	.12
SABE 30	.23	.54		
SABE 38		.54	.25	.14
SABE 40	.17	.40	.35	.16
SABE 1	.29		.58	
SABE 2	.46	.14	.47	
SABE 4	.47		.35	
SABE 5	.46		.53	.13
SABE 6	.45	.30	.31	
SABE 7		.23	.26	.16
SABE 8		.16	.72	.17
SABE 9			.53	.12
SABE 11	.14		.64	.15
SABE 13	.61	.21	.16	
SABE 31	.11		.16	.80
SABE 32	.13		.10	.82
SABE 33	.26			.66
Açıklanan Varyans	17.17	14.20	8.81	6.58
Güvenirlilik	.88	.86	.79	.77
Korelasyon Minimum- Maksimum Değerler	.48 - .78	.26 - .70	.26 - .72	.66 - .82

3.2.3.2. Ölçüt Bağıntılı Geçerlik

Ölçüt bağıntılı geçerliği değerlendirmek için satın alma bilişleri ile ilişkili olduğu düşünülen kompulsif satın alma davranışını değerlendiren ZSAÖ'den alınan puanlara göre düşük düzeyde zorlantılı satın alma davranışı gösteren alt % 25'lik dilim (Ort.=17, n =74) ve yüksek düzeyde zorlantılı satın alma davranışı gösteren üst % 25'lik dilim (Ort.=29, n =70) belirlenerek iki uç grup oluşturulmuştur. Başka deyişle katılımcılar, alt ve üst düzey çeyrek gruplar olarak ayrılmıştır. Oluşturulan alt ve üst düzey grupların SABE alt boyutlarından aldıkları puanlara göre farklılaşıp farklılaşmadığını incelemek amacıyla bu gruplar MANOVA analizi ile karşılaştırılmıştır. SABE'nin alt boyutları açısından karşılaştırılan zorlantılı satın alma alt ve üst gruplara ait bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. SABE'de Uç Grup Farkı

Değişkenler	Düşük ZSAÖ Grubu Ortalama (SS)	Yüksek ZSAÖ Grubu Ortalama (SS)	Anlamlılık
SABE Telafi	15.12 (6.76)	24.47 (10.40)	F (1,142)= 41.35**
SABE Satın Alma Sebepleri	18.41 (4.52)	27.33 (9.46)	F (1,142)= 53.06**
SABE Teklik/Fırsatı Kaybetme	20.14 (8.24)	30.07 (9.82)	F (1,142)= 43.48**
SABE Kontrol	11.45 (5.55)	11.41 (4.95)	NS
Wilks Lambda = .63 F (4,139) = 23.18**			

Notlar: SABE: Satın Alma Bilişleri Envanteri, ZSAÖ: Zorlantılı Satın Alma Ölçeği

* $p < .001$, ** $p < .05$

MANOVA sonucuna göre, alt ve üst düzey zorlantılı satın alma davranışına sahip grupların SABE alt boyutlarında anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür [Wilks Lambda = .63 F (4,139) = 23.18**]. Tablo 5'te de görüldüğü gibi modelin anlamlı çıkmasının ardından yapılan varyans analizlerinde SABE'nin telafi, Satın

Alma Sebepleri ve Teklik/Fırsatı Kaybetme boyutlarından grupların birbirinden anlamlı düzeyde ayrıştığı; yani yüksek düzey satın alma eğilimi olan kişilerin telafi etme, satın alma sebepleri ve eşyaların tekliği/fırsatı kaçırma alanlarında daha hassas oldukları gözlenmiştir. Öte yandan, Kontrol alt boyutunda grupların birbirinden farklılaşmadığı dikkati çekmektedir. Başka deyişle, grupların kontrolün kişinin kendinde olmasından duyduğu memnuniyetle ilgili olan SABE kontrol boyutunda farklılaşmadığı görülmektedir.

3.2.3.3. Eş Zaman ve Ayrıştırıcı Geçerlik

Eş zaman ve ayrıştırıcı geçerliği değerlendirebilmek amacıyla, SABE Türkçe versiyonunun alt boyutları ile Zorlantılı Satın Alma Ölçeği, Biriktirme Envanteri- Gözden Geçirilmiş Form, Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ve Eysenck Kişilik Envanteri- Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Form'un ilgili alt boyutları arasındaki ilişki Pearson korelasyon analizi ile incelenmiştir.

SABE telafi, satın alma sebepleri ve teklik/fırsatı kaybetme alt boyutlarının zorlantılı satın alma, biriktirme ve nörotisizm alt boyutuyla pozitif yönde ve anlamlı korelasyonu olduğu görülmüştür. Diğer bir ifadeyle, bilişlerde yanlılık arttıkça satın alma ve biriktirme eğilimleri ile duygusal dengesizlik düzeyi de artıyor görünmektedir. SABE'nin alt boyutları ile benlik saygısı arasında beklenen şekilde ilişki yönü negatif olsa da, anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak SABE Türkçe versiyonunun eş zaman geçerliği olduğu sonucuna varılabilir. Yanı sıra, SABE boyutlarının kişilik özelliği olarak dışa dönüklük ile düşük ilişki ve/veya anlamlı bir ilişki olmaması ayrıştırıcı geçerliğe yönelik ipucu verebilir; ancak bu geçerlik türü için bu aşamada şüpheli olmakta fayda vardır, gelecek çalışmalarda ayrıntılı şekilde ele alınmalıdır.

SABE Türkçe versiyonunun alt boyutlarının diğer ölçüm araçlarıyla ilişkisini inceleyen korelasyon analizinin sonuçları Tablo 6.'da sunulmaktadır.

Tablo 6. SABE'nin Diğer Ölçüm Araçları İle Korelasyon Değerler

Ölçüm	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1. SABE Telafi										
2. SABE Satın Alma Sebepleri	.62**									
3. SABE Teklik/Fırsatı Kaybetme	.59**	.59**								
4. SABE Kontrol	.36**	.19**	.27**							
5. ZSAÖ	.50**	.48**	.51**	.06						
6. BE-GGF	.41**	.44**	.36**	.11	.46**					
7. RBSÖ	-.08	-.11	-.08	-.03	-.13*	-.31**				
8. EKA-GGKF Dışadönüklük	-.08	-.09	-.13*	-.11	-.03	-.15*	.36**			
9. EKA-GGKF Nörotisizm	.18**	.23**	.20**	.01	.23**	.36**	-.44**	-.22**		
10. EKA-GGKF Yalan Söyleme	-.26**	-.16**	-.10	-.13*	-.21**	-.24**	.06	-.08	-.15*	

Notlar: SABE: Satın Alma Bilişleri Envanteri, RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, ZSAÖ: Zorlantılı Satın alma Ölçeği, BE-GGF: Biriktirme Envanteri- Gözden Geçirilmiş Formu, EKA-GGKF: Eysenck Kişilik Anketi- Gözden Geçirilmiş Kısaltılmış Form

*p < .05, ** p < .001

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KOMPULSİF SATIN ALMA DAVRANIŞININ BİLİŞSEL DAVRANIŞÇI MODEL ÇERÇEVESİNDE İNCELENMESİ

Bu bölümde zorlantılı satın alma davranışına yönelik bilişsel davranışçı modelde yer alan bir dizi değişkenin rolünün sorgulandığı bu çalışmadaki örneklem ve veri toplama araçları tanıtılacaktır. Daha sonra işlem ve istatistiksel analizden söz edilecektir. Analizler sonucunda “Satın almada davranışı ile satın almada etkili bilişler, erken dönem uyumsuz şemalar, eşyaya bağlanma ve duygu düzenleme güçlükleri arasında pozitif yönde bir ilişki beklenmektedir” ve “Erken dönem uyumsuz şema alanları, duygu düzenleme güçlüklerinin aracılığıyla zorlantılı satın alma davranışına katkıda bulunmaktadır” hipotezleri test edilmiş olacaktır.

4.1. YÖNTEM

4.1.1. Örneklem

Araştırmanın bu aşaması için Türkiye’nin çeşitli illerinde yaşayan 527 katılımcıya uygun örnekleme kullanılarak ulaşılmıştır. Bu amaçla internette çeşitli sosyal paylaşım sitelerinde yapılan duyurular ile çalışma tanıtılmış ve insanlar çalışmaya katılmaya davet edilmiştir. Araştırmaya katılım kriterleri arasında 18-75 yaşa arası olmak, en az okur-yazar olmak ve anket doldurmaya engel aktif nörolojik/psikiyatrik bir rahatsızlığının olmaması belirlenmiştir. Örneklemde homojenlik yakalamak üzere Demografik Bilgi Formu’nda o esnada hem psikiyatrik tanı hem de psikiyatrik ilaç kullanımı bildiren 24 kişi (çoğunluğu kaygı bozuklukları ve antidepresan kullanımı) veri setinden çıkarılmıştır. Bu işlemin ardından araştırma değişkenleri yönünden uç değerlere bakılarak 3 kişinin bilgileri veri setinden çıkarılmıştır. Sonuç olarak analizlere 500 (288 kadın, 212 erkek) kişi ile devam edilmiştir.

Katılımcıların demografik bilgileri incelendiğinde örneklem yaş ortalamasının 30.74 (SS= 8.94, min.-maks. =18-62), % 59.8’i bekar olduğu,

%64'ünün lisans ve lisansüstü düzeyinde eğitimi olduğu, % 64.2'sinin yaşamının çoğunu büyükşehirde geçirdiği, % 71.2'sinin kamu ve özel sektörde çalıştığı, % 58.2'sinin aile gelir düzeyini 3001-7000 TL arası seçtiği ve % 57.6'sının bunu ne iyi ne kötü düzeyde gördüğü ve % 51.8'inin bireysel gelirini orta düzeyde algıladıkları söylenebilir. Örneklemeye ait demografik bilgiler Tablo 7.'de yer almaktadır.

Tablo 7. Örneklemenin Demografik Bilgilere Göre Dağılımı

Değişkenler	Frekans (%)
Cinsiyet	
Kadın	288 (57.6)
Erkek	212 (42.4)
Medeni durum	
Bekar	299 (59.8)
Evli	201 (40.2)
Eğitim düzeyi	
Okur-yazar	7 (1.4)
İlkokul-ortaokul	9 (1.8)
Lise	64 (12.8)
Önlisans	100 (20)
Lisans	206 (41.2)
Lisansüstü	114 (22.8)
Yaşanılan Şehir	
Ankara	64 (12.8)
Bursa	20 (4.0)
İstanbul	95 (19)
İzmir	93 (18.6)
Samsun	74 (14.8)
Diğer	154 (30.8)
Yaşamının çoğunu geçirdiği yer	
Köy-kasaba	9 (1.8)
İlçe merkezi	50 (10)
Şehir merkezi	120 (24)
Büyükşehir	321 (64.2)
Çalışma durumu	
Çalışmıyor	108 (21.6)
Kamu sektörü	199 (39.8)
Özel Sektör	157 (31.4)

Tablo 7. Örneklemenin Demografik Bilgilere Göre Dağılımı (Devamı)

Değişkenler	Frekans (%)
Aile gelir düzeyi	
1000 TL ve altı	15 (3)
1001-2000 TL	51 (10.2)
2001-3000 TL	72 (14.4)
3001-4000 TL	129 (25.8)
4001-7000 TL	162 (32.4)
7001 TL ve üzeri	71 (14.2)
Aile Gelir Algısı	
Çok kötü	16 (3.2)
Biraz kötü	54 (10.8)
Ne iyi ne kötü	288 (57.6)
Oldukça iyi	132 (26.4)
Çok iyi	10 (2)
Bireysel gelir algısı	
Çok kötü	43 (8.6)
Biraz kötü	92 (18.4)
Ne iyi ne kötü	259 (51.8)
Oldukça iyi	97 (19.4)
Çok iyi	9 (1.8)
Psikiyatrik tanı	
Evet	69 (13.8)
Hayır	431 (86.2)
Psikiyatrik tanı türü	
Anksiyete bozukluğu	22 (4.6)
Bipolar bozukluk	3 (0.6)
Major depresyon	23 (4.6)
OKB	6 (1.2)
Somatoform bozukluk	1 (0.2)
Dürtü Kontrol Bozukluğu	1 (0.2)
Birden fazla tanısı olan	10 (2)
Tanıyı bilmeyen	3 (0.6)
Psikiyatrik ilaç kullanımı	
Evet	3 (0.6)
Hayır	497 (99.4)
İlaç Türü	
Antidepresan	3 (0.6)
Psikoterapi	
Evet	10 (1.4)
Hayır	490 (98.6)
Psikoterapi nedeni	
Aile terapisi	1 (0.2)
Eğitim nedeniyle	3 (0.6)
Kişisel gelişim	2 (0.4)
Bireysel terapi	4 (0.8)

Tablo 7. Örneklemin Demografik Bilgilere Göre Dağılımı (Devamı)

Değişkenler	Frekans (%)
Gıda için alışveriş yapma sıklığı	
Hemen her gün	101 (20.2)
Haftada birkaç kez	237 (47.4)
Haftada bir	106 (21.2)
Ayda birkaç kez	42 (8.4)
Ayda bir	10 (2)
Yılda birkaç kez	4 (0.8)
Gıda dışı alışveriş yapma sıklığı	
Hemen her gün	16 (3.2)
Haftada birkaç kez	85 (17)
Haftada bir	80 (16)
Ayda birkaç kez	178 (35.6)
Ayda bir	100 (20)
Yılda birkaç kez	41 (8.2)
İnternet alışverişi sıklığı	
Haftada birkaç kez	15 (3)
Haftada bir	13 (2.6)
Ayda birkaç kez	84 (16.8)
Ayda bir kez	70 (14)
Birkaç ayda bir	244 (48.8)
Hiçbir zaman	74 (14.8)
Kredi kartı kullanımı	
Evet	417 (83.4)
Hayır	83 (16.6)
Kredi kartı sayısı	
1	227 (45.4)
2	111 (22.2)
3	40 (8)
4	10 (2)
5	5 (1)
Sayı vermeyen	24 (4.8)
Kredi kartı borç algısı	
1-Çok az	41 (8.2)
2	29 (5.8)
3-Gelir düzeyiyle orantılı	164 (32.8)
4	31 (6.2)
5-Çok fazla	25 (5)
Alışveriş süresi	Ortalama: 59.69 Ss: 57.44 dk. Min-Max: 1-720 dk.
Yaş	Ortalama: 30.74 Ss: 8.94 Min-Max: 18-62

4.1.2. Veri Toplama Araçları

Bu bölümde Kompulsif Satın Alma Davranışı için Bilişsel Davranışçı Modelin ve ilgili değişkenlerin incelenmesi amacıyla kullanılan ölçüm araçlarından detaylı olarak bahsedilirken, SABE'nin standardizasyonunun yer aldığı önceki bölümde ayrıntılı olarak anlatılan araçlardan ise özetle söz edilecektir. Ölçüm araçlarının iç tutarlıkları Bulgular kısmında verilmiştir.

4.1.2.1. Demografik Bilgi Formu

Çalışmanın bu bölümü için hazırlanan formda yaş, cinsiyet, yaşadığı yer, aylık gelir, aylık gelirin algılanışı, psikiyatrik tanı, ilaç kullanımı gibi kompulsif satın alma davranışıyla ilişkili olabilecek bir dizi demografik değişken ile sorular yer almaktadır. Demografik bilgi formu Ekler Bölümü'nde EK 7.'de yer almaktadır.

4.1.2.2. Zorlantılı Satın Alma Ölçeği (ZSAÖ)

Zorlantılı Satın Alma Ölçeği (ZSAÖ; Complulsive Buying Scale- CBS; Valence, d'Astos ve Fortier, 1988: 419–433), kompulsif satın almanın muhtemel nedenlerini kavramsal bir çerçeve çizerek açıklamak amacıyla geliştirilmiş, 5'li Likert tipi, 12 maddelik bir ölçektir. Ölçeğin Türkçe versiyonun geçerlik ve güvenirliği çalışılmışmış ve desteklemiştir (Yüncü ve Kesebir, 2014: 142-149). ZSAÖ' ye dair ayrıntılı bilgi çalışmanın 1. aşamasında verilmiştir. ZASÖ çalışmanın bağımlı değişkeni olan kompulsif satın alma davranışını değerlendirmek üzere bu sete dahil edilmiştir. Zorlantılı Satın Alma Ölçeği'nin soru formu Ekler Bölümü'nde EK 3.'de yer almaktadır.

4.1.2.3. Satın Alma Bilişleri Envanteri (SABE)

Satın Alma Bilişleri Envanteri (SABE; Buying Cognitions Inventory- BCI), kompulsif satın almaya yönelik bilişleri değerlendirmek üzere 7'li Likert tipi 43 maddelik bir ölçektir (Kyrios ve diğerleri, 2004). Telafi, Satın Alma Sebepleri, Teklik/Fırsatı Kaybetme, Kontrol boyutlarını sorgulamaktadır. Bu çalışmanın ilk

aşamasında araştırmacılar tarafından uyarlanmış ve psikometrik özellikleri desteklenmiştir. Bu nedenle SABE'ye dair ayrıntılı açıklayıcı bilgi çalışmanın 1. aşamasında verildiğinden burada özetle geçilmiştir. SABE, çalışmanın bağımlı değişkeni zorlantılı satın alma ile bağımsız değişkenlerden biri olan satın alma bilişleri ilişkisini değerlendirmek amacıyla anket setinde yer almaktadır. Envanterin soru formu Ekler Bölümü'nde EK 2.'de yer almaktadır.

4.1.2.4. Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 (YŞÖ-KF3)

Jeffrey Young'ın Şema Terapi (1990, 2003) temelinde erken dönemde olduğu varsayılan şemaları değerlendirmek amacıyla Young Şema Ölçeği Kısa Form-3 geliştirilmiştir (Young ve Brown, 1990). 16 şema ve 205 maddeden oluşan uzun form ve 15 şema ve 75 maddeden oluşan kısa formun ardından, Onay Arama, Cezalandırıcılık ve Karamsarlık şemalarını da içeren 18 şema ve 90 maddeden oluşan yeni bir form olan YŞÖ-KF3 oluşturulmuştur (Young, 2004). Çalışmalar kısa ve uzun formun iç tutarlık, paralel formlar güvenilirliği ve ayırt edici geçerlik açısından benzediğini göstermiştir (Stopa, Thorne, Waters ve Preston, 2001: 253-272; Waller, Meyer ve Ohanian, 2001: 137-147).

YŞÖ-KF3'ün Türk üniversite öğrencisi örnekleminde güvenirlik geçerlik çalışması yapılmıştır (Soygüt , Karaosmanoğlu ve Çakır, 2009: 75-84). 6'lı Likert tipi (1=Benim için tamamıyla yanlış, 2=Benim için büyük ölçüde yanlış, 3=Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla, 4=Benim için orta derecede doğru, 5=Benim için çoğunlukla doğru, 6=Beni mükemmel şekilde tanımlıyor) olan ölçek, 90 maddeden oluşmaktadır. Orijinal formda her alt ölçek 5 maddedir ve alt ölçeklerden alınan puanlar 5 ile 30 arasında değişmektedir.

Ölçeğin orijinal formunda Zedelenmiş Otonomi ve Kendini Ortaya Koyma, Zedelenmiş Sınırlar, Diğeri Yönelimlilik, Aşırı Tetikte Olma ve Bastırılmışlık olmak üzere 5 şema ve şema alanlarını içeren 18 boyut bulunurken, Temel Bileşenler Analizi'ne göre Türkçe formu için 14 boyutun uygun olacağı düşünülmektedir. Bu boyutlar; Duygusal Yoksunluk, Karamsarlık, Başarısızlık, Duyguları Bastırma, Onay Arayıcılık, Sosyal izolasyon/Güvensizlik, iç içe Geçme/Bağımlılık, Ayrıcalıklılık/Yetersiz Özdenetim, Kendini Feda, Kusurluluk, Terk Edilme,

Cezalandırıcılık, Hastalık ve Tehditler Karşısında Dayanıksızlık, Yüksek Standartlar'dır. Ölçeğin Türkçe versiyonunun test-tekrar test güvenilirliği, şema boyutları korelasyon katsayısının .66 - .82, şema alanlarının ise .66 - .83 arasında değiştiği bulunmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısının ise; şema boyutları için $\alpha=.63$ - .80, şema alanları için ise $\alpha=.53$ - .81 arasında değiştiği bildirilmiştir (Soygüt, Karaosmanoğlu ve Çakır, 2009: 82).

Ölçek son yıllarda birçok çalışmada yer almıştır (örn; Daffern, Gilbert, Lee, ve Chu, 2015: 1-4; Shorey, Stuart ve Anderson, 2014: 21-28). Ölçek şema alanlarının kompulsif satın alma ile ilişkisini anlamak üzere anket setine dahil edilmiştir. Ölçek formu Ekler Bölümü'nde EK 8.'de yer almaktadır.

4.1.2.5. Nesneye Bağlanma Ölçeği (NBÖ)

Nesneye Bağlanma Ölçeği (NBÖ; The Object Attachment Questionnaire-OAQ) verilen nesneye yönelik duygusal bağlanma düzeyini değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir (Grisham ve diğerleri, 2009: 357-361). NBÖ 7'li derecelendirmeye sahip 13 maddeden oluşmaktadır. Bir nesneye yönelik bağlanma, rahatlama, insani nitelikler atfetme, kimliksel bağlanma ve abartılı sorumluluk algısı gibi nesnelere yönelik duygusal tepki ve tutumları ölçmektedir. Uygulama sırasında katılımcılara bir nesne verilmektedir. İlk 6 maddede katılımcılardan bu nesneye yönelik duygularını derecelendirmeleri (1=Hiç, 7=Çok fazla) istenmektedir. 7-13 arası maddelerde ise nesne ile ilgili bazı ifadelerle ne derece katıldıkları (1=Kesinlikle katılmıyorum, 7= Tamamen katılıyorum) sorulmaktadır.

Ölçeğin klinik örneklem için iç tutarlık kat sayısı .94, üniversite öğrencisi örnekleme için .92 olarak hesaplanmıştır. İki grup karşılaştırıldığında klinik örneklem grubunun (OKB hastaları), klinik olamayan örneklemden daha yüksek puan aldığı görülmüştür. Bu bulgu ölçeğin ayırt edici geçerliği olduğunu göstermektedir (Grisham ve diğerleri, 2009: 357-361).

Ölçeğin Türkçe güvenirlik ve geçerlik çalışması Demirhan ve Yorulmaz (2012) tarafından yapılmıştır. Türkçe formda uygulamayı kolaylaştırmak amacıyla spesifik bir obje yerine genel durumlar verilerek katılımcıların nesnelere bağlanma düzeyleri değerlendirmeleri istenmektedir. Türkçe formun iç tutarlık katsayısı klinik

olmayan örneklem için .89 olarak hesaplanmıştır. Ölçek iyi derecede kriter ve eş zaman geçerliğe sahiptir. Ölçüt bağıntılı geçerliği değerlendirmek için nesneye bağlanma puanlarına göre üst ve alt çeyrek gruplar oluşturulmuştur. Bu gruplar nesneye bağlanma, biriktirme, OKB belirtileri, obsesif inanışlar, olumsuz inançlar üst bilişleri, kararsızlık ve bazı baş etme yolları puanlarında anlamlı olarak farklılaşmaktadır. Ölçeğin aynı değişkenlerle anlamlı korelasyona sahip olması, eş zaman geçerliğini göstermektedir.

Kompulsif satın alma davranışı gösterenlerin nesneye bağlanma düzeylerini değerlendirmek için NBÖ 'ye araştırmada yer verilmiştir. Ölçeğin soru formuna Ekler Bölümü'nde EK 9.'da yer verilmiştir.

4.1.2.6. Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ)

Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği (DDGÖ; Difficulties in Emotion Regulation Scale- DERS) 5'li Likert tipi (1=hemen hemen hiç, 5=hemen hemen her zaman) 36 maddeden oluşmaktadır ve duygu düzenlemedeki güçlükleri değerlendirmek üzere geliştirilmiştir (Gratz ve Roemer 2004: 41-54). Duygu düzenleme güçlüğü, duyguların fark edilmesi ve anlaşılmasında zorlanma, duyguları kabul edememe, olumsuz duygu deneyimlerinde amaca uygun davranabilmek için dürtüleri kontrol edememe, duruma ve amaca uygun olarak etkili stratejilere ulaşmada zorlanmayla kendini göstermektedir (Gratz ve Roemer, 2004: 41-54). Ölçekte, farkındalık, açıklık, kabul etmeme, stratejiler, dürtü ve amaçlar olmak üzere altı boyut yer almaktadır. Ölçeğin kesme puanı bulunmamaktadır. Alınan puan yükseldikçe duygu düzenleme güçlüğüne şiddetinin arttığı belirtilmektedir. Ölçeğin iç tutarlık katsayısı .93, alt boyutlar için ise .83 ile .91 arasında olduğu rapor edilmiştir. Test tekrar test güvenilirliği için .88'dir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlanması ve psikometrik özelliklerinin incelenmesi Rugancı (2008) tarafından yapılmıştır. Daha sonra ölçek gözden geçirilmiştir (Rugancı ve Gençöz, 2010: 442-455). Ölçek maddelerinden biri, tüm ölçek ile çok düşük korelasyona sahip olduğundan, bu madde çıkarılmıştır. Bundan dolayı ölçeğin Türkçe formu 35 maddeden oluşmaktadır. Alt boyutlar için iç tutarlık katsayıları .75 -.90 arasında olduğu, ölçeğin tümü için ise .94 olduğu söylenmiştir. Ölçeğin Türkçe formunun test- tekrar test güvenilirliği .83, iki yarı test güvenilirliği ise .95 olarak

bulunmuştur. Daha sonra ölçek yeniden gözden geçirilmiş, bazı maddelerin Türkçe ifadesi üzerinde ufak değişiklikler önerilmiştir (Kavcıoğlu ve Gençöz, 2011). Ölçek yeme bozukluğu ya da farklı psikolojik süreçlerin yer aldığı çalışmalarda da kullanılmıştır (Harrison, Sullivan, Tchanturia ve Treasure, 2010: 1887-1897; Pisani ve diğerleri, 807- 820)

Zorlantılı satın alma davranışına sahip kişilerin literatürde ve bilişsel davranışçı modelde de belirtildiği gibi duygu düzenleme güçlükleri yaşıyıp yaşamadığını değerlendirmek amacıyla bu ölçek araştırmaya dahil edilmiştir. Kompulsif satın almanın bilişsel davranışçı modelinde duygu düzenleme güçlüklerinin alt boyutlarından bahsedilmediğinden, bu çalışmada da toplam puan değerlendirilmiştir. Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği'nin tamamı Ekler Bölümü'nde EK 10.'da yer almaktadır.

4.1.3. İşlem

Araştırmaya başlamadan önce Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Etik Kurulu'ndan gerekli izinler alınmıştır. Farklı sosyal paylaşım sitelerinde araştırmaya dair çeşitli duyurular yapılarak potansiyel katılımcıların davet edilmesi ile veri toplama aşaması başlamıştır. Araştırmada kullanılacak onam formu ve ölçüm araçlarından oluşan set, "Surveey" isimli çevrimiçi araştırma sistemine yüklenmiştir. 16/02/2016-21/04/2016 tarihleri arasında katılımcılar anket setindeki soruları www.surveey.com adresi üzerinden cevaplamışlardır. İnternet sayfasına girenler önce karşılarına çıkan araştırmaya dair bilgi veren, gönüllülük ilkesini vurgulayan, araştırma sonuçları hakkında bilgi almak ve/veya soruları varsa iletmek için e-mail vermelerini rica eden ve katılmalarında sakınca görmediklerine dair onay vermelerini isteyen onam formuyla karşılaşmışlardır. Onay veren katılımcılar, ardından bu bölümde söz edilen ölçüm araçlarından oluşan seti doldurmuşlardır. Araştırmanın veri toplama aşamasının sonlanmasını takiben veriler internet sitesinden çekilerek veri temizliği ve analiz aşamasına geçilmiştir.

4.1.4. İstatistiksel Analizler

Çalışmada istatistiksel analizleri yapabilmek için Statistical Package for Social Sciences for Windows version 23 (SPSS 23) isimli paket program kullanılmıştır. Analizlere başlamadan önce veri girişinin kontrol edilmiş ve veri temizleme yapılmıştır.

Katılımcıların ölçüm araçlarından aldıkları puanların ortalaması ve standart sapma gibi değerler için tanımlayıcı istatistik analizi yapılmıştır. Kullanılan ölçüm araçlarının çalışma örnekleminde güvenilir olup olmadığını değerlendirmek amacıyla tüm ölçü araçlarına yönelik iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır.

Demografik değişkenler ile çalışma ana değişkenleri arasında ardından değişkenlerin birbirleriyle olan ilişkisini değerlendirmek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Ayrıca kompulsif satın alma eğiliminin cinsiyet, kredi kartı borcu olup olmaması, medeni durum (örneklem dengesi için evli-bekar arası), eğitim düzeyi (örneklem dengesi için lise ve altı- yüksekokul ve üzeri) ve iş sahibi olma durumu ve yaşamın geçirildiği yere göre (örneklem dengesi için büyükşehir ve şehir, ilçe, köy-kasaba olmak üzere) farklılaşp farklılaşmadığını değerlendirmek amacıyla Bağılantısız Örneklemeler için t-testi yapılmıştır.

Önceki analiz bulgularından ve model önermeleri doğrultusunda cinsiyet, kredi kartı borcu, satın alma bilişleri, duygu düzenlemede güçlükler, nesneye bağlanma ve şema alanlarının zorlantılı satın alma davranışını ne kadar yordadığını değerlendirmek amacıyla stepwise yöntemi ile Hiyerarşik Regresyon Analizi yapılmıştır.

Demografik değişkenler ve bilişsel faktörlerin zorlantılı satın alma eğilimi olanları belirleme gücünü test etmek için Ayrıştırıcı Fonksiyon Analizi (Discriminant Function Analysis) yapılmıştır.

4.2. BULGULAR

Bu bölümde önce kompulsif satın almaya yönelik değişkenleri bilişsel davranışçı model çerçevesinde değerlendirmek amacıyla bu çalışmada yer verilen ölçüm araçlarının iç tutarlık değerleri ve tanımlayıcı istatistik analizi sonuçları

verilecektir. Daha sonra ilgili değişkenler arasındaki ilişkiyi değerlendirmek için yapılan korelasyon ve regresyon analizleri, gruplar arası farklılıkları değerlendirmek için yapılan varyans analizleri ve ayrıştırıcı fonksiyon analizi sonuçlarından söz edilecektir.

4.2.1. Çalışmada Kullanılan Ölçeklerin İç Tutarlılıkları

Araştırma örnekleminde güvenilirliğini değerlendirmek amacıyla çalışmada kullanılan ilgili ölçüm araçlarının iç tutarlık katsayıları hesaplanmıştır. Analizler bulgularını veren Tablo 8. incelendiğinde, ölçüm araçları iç tutarlık katsayılarının .79 ile .96 arasında değiştii görölmektedir. Ölçüm araçlarının güvenilirlik değerlerine genel olarak bakıldığında, değerlerin kabul edilebilir düzeyde olduğu ve analizlere devam edilebileceği söylenebilir.

Tablo 8: Ölçüm Araçlarının Güvenirlik Değerleri

Ölçekler	İç Tutarlık Katsayısı α
ZSAÖ	.90
SABE Toplam	.96
SABE Alt Boyutları	
Telafi	.91
Satın Alma Sebepleri	.94
Teklik/Fırsatı Kaybetme	.86
Kontrol	.79
NBÖ	.86
DDGÖ	.87
YŞÖ-KFÖ3 Şema Alanları	
Zedelenmiş Otonomi	.94
Kopukluk	.94
Yüksek Standartlar	.84
Zedelenmiş Sınırlar	.81
Diğeri Yönelimlilik	.83

Notlar: ZSAÖ: Zorlantılı Satın Alma Ölçeği, SABE: Satın Alma Bilişleri Envanteri, NBÖ: Nesneye Bağlanma Ölçeği, DDGÖ: Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği, YŞÖ-KFÖ3: Young Şeme Ölçeği- Kısa Form 3

4.2.2. Ölçüm Araçlarına Dair Betimleyici İstatistikler

Bu bölümde, örneklemin değişkenlerde aldığı puanlara yönelik betimsel istatistikler verilmektedir. Örneklemin tüm değişkenlerden aldığı ortalama puanlar, standart sapma, çarpıklık-basıklık değerleri ve alınan minimum-maksimum puanlar hesaplanarak Tablo 9’ da verilmektedir.

Tablo 9. Ölçüm Araçlarının Betimleyici İstatistik Analizi Sonuçları

Değişkenler	Ortalama	Standart Sapma	Çarpıklık-Basıklık	Minimum-Maksimum
ZSAÖ	23.93	7.80	.708/-.146	12-47
SABE	19.98	9.92	.935/.422	8-53
Telafi				
Satın Alma Sebepleri	23.80	12.36	2.406/7.295	15-102
Teklik/Fırsatı	23.10	10.09	1.117/1.207	10-67
Kaybetme				
Kontrol	11.13	4.98	.027/-.906	3-21
NBÖ	48.29	12.33	.173/-.332	15-85
DDGÖ	93.63	14.99	.854/1.046	54-149
YŞÖ-KF3 Şema Alanları				
Zedelenmiş Otonomi	58.64	21.14	.857/.604	29-144
Kopukluk	49.62	18.60	.856/.404	23-114
Yüksek Standartlar	28.30	8.10	.094/-.150	9-52
Zedelenmiş Sınırlar	24.10	6.99	-.174/-.258	7-42
Diğeri Yönelimlilik	34.83	9.35	-.119/-.102	11-63

Notlar: ZSAÖ: Zorlantılı Satın Alma Ölçeği, SABE: Satın Alma Bilişleri Envanteri, NBÖ: Nesneye Bağlanma Ölçeği, DDGÖ: Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği, YŞÖ-KFÖ3: Young Şeme Ölçeği- Kısa Form 3

4.2.3. Demografik Değişkenlere İlişkin Bulgular

Bu kısımda satın alma ile ilişkili olabilecek demografik değişkenlerin durumu ele alınmıştır. Bu amaçla, yapılan analizler ve bulgularından söz edilecektir. Yapılan frekans analizi sonuçları Tablo 7.'de yer almaktadır. Tablo 7.'ye bakıldığında katılımcıların % 47.4 (n= 237)'ünün haftada birkaç kez gıda alışverişi, % 35.6 (n=178)'sının ayda birkaç kez gıda dışında alışveriş yaptığı, % 48.8' inin (n= 244) internet üzerinden alışverişi tercih ettiği bilgisine ulaşılmıştır. Katılımcıların yarısından fazlası hem aile gelir düzeylerini hem de bireysel gelir düzeylerini orta düzey olarak nitelendirmişlerdir. Katılımcıların % 83.4 (n= 417)'ü kredi kartına kullanırken, % 33.2 (n= 166)'si birden fazla kredi kartına sahiptir. Kredi kartı kullanan katılımcıların % 58 (n=290)'nin kredi kartı borcu bulunmaktadır. Kredi kartı borcu olan kişilerin % 32.8 (n=164)'i kredi kartı borcunu gelir düzeyiyle orantılı algılamaktadır.

Öncelikle demografik değişkenler ile başta bu çalışmanın bağımlı değişkeni olan zorlantılı satın alma ve diğer değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Tablo 10. analiz bulgularını içermektedir. Tablo 10. incelendiğinde zorlantılı satın alma davranışı cinsiyet, yaş, medeni durum, gıda ve gıda dışı alışveriş sıklığı, alışveriş süresi ve kredi kartı borcu ile anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur. ZSAÖ puanları ile demografik değişkenlerin ilişki yönleri incelendiğinde kadın olmak, bekar olmak ve kredi kartı borcu olma durumun kompulsif satın alma ile ilişkili olduğu söylenebilir. Katılımcıların yaşları ile kompulsif satın alma arasında negatif yönde bir ilişki görülmektedir. Ayrıca ZSAÖ puanları ile gıda ve gıda dışı alışveriş sıklığı, alışveriş süresi de pozitif yönde ilişkilidir.

Tablo 10. Ana Çalışma Değişkenlerinin Demografik Değişkenlerle Korelasyonel İlişkileri

Demografik Değişkenler	Cinsiyet	Yaş	Medeni durum	Eğitim	Çalışma durumu	Yaşam yeri	Aylık gelir	Aylık gelir algısı	Bireysel gelir	Bireysel gelir algısı
ZSAÖ	-.24**	-.19**	-.11**	-.02	-.05	-.04	.05	.04	-.03	.01
SABE Telaflı	-.04	-.16**	-.12**	.01	.03	-.06	.03	.01	-.01	.01
SABE Satın Alma Sebepleri	.10*	-.08	-.08	-.06	.05	-.05	-.04	-.01	-.01	.03
SABE Teklik/Fırsatı Kaybetme	.06	-.13**	-.13**	-.07	.03	.01	-.06	.00	-.07	.04
SABE Kontrol	.03	-.06	-.11*	.06	.05	-.11*	.02	-.07	.00	-.01
NBÖ	-.17**	-.18**	-.11*	.02	-.12**	.07	-.07	.04	-.17**	.05
DDGÖ	-.15**	-.23**	-.17**	-.04	-.10*	-.02	-.06	-.05	-.13**	-.12**
YŞÖ-KF3 Zedelenmiş Otonomi	.01	-.10*	-.19**	-.13**	.01	-.04	-.14**	-.11*	-.18**	-.16**
YŞÖ-KF3 Kopukluk	.18**	-.11*	-.21**	-.14**	.01	-.05	-.08	-.10*	-.11*	-.15**
YŞÖ-KF3 Yüksek Standartlar	.03	-.03	-.11*	.01	.30	-.01	.05	.01	.00	-.02
YŞÖ-KF3 Zedelenmiş Sınırlar	.02	-.08	-.21**	-.07	.01	-.06	-.02	-.06	-.11*	-.07
YŞÖ-KF3 Diğer Yönelimlilik	.10*	.17**	-.02	.01	.09	-.03	.05	-.03	-.01	-.02

Notlar: ZSAÖ: Zorlantılı Satın Alma Ölçeği, SABE: Satın Alma Bilimleri Envanteri, NBÖ: Nesneye Bağlanma Ölçeği, DDGÖ: Duygu Düzenlemede

Güçlükler Ölçeği, YŞÖ-KFÖ3: Young Şeme Ölçeği- Kısa Form 3

*p<.05, ** p<.001

Tablo 10. Ana Çalışma Değişkenlerinin Demografik Değişkenlerle Korelasyonel İlişkileri (Devamı)

Demografik Değişkenler	Psikiyatrik tanı	İlaç kullanımı	Psikoterapi	Gıda alışverişi	Gıda dışı alışverişi	Alışveriş süresi	Kart kullanımı	Kart sayısı	K.kartı borcu	Borç algısı
ZSAÖ	-.09	-.04	.00	.10*	.26**	.14**	-.08	.01	-.17**	-.08
SABE Telafi	.01	-.02	.03	.10*	.20**	.12**	-.01	.01	-.06	-.03
SABE Satın Alma Sebepleri	.05	.01	.04	.03	.25**	.03	-.03	.08	-.01	.00
SABE Teklik/Fırsatı Kaybetme	.07	-.06	.04	.03	.23**	.11*	.00	.02	.01	.03
SABE Kontrol	.02	-.06	-.03	-.05	.05	.04	.00	.06	.04	.06
NBÖ	-.06	-.10*	.04	.11*	.10*	.16**	.09*	-.11*	.12**	.13**
DDGÖ	-.14**	-.05	-.07	.05	.10*	.05	.12**	-.03	.07	.06
YŞÖ-KF3 Zedelenmiş Otonomi	-.11*	.00	.02	.05	.07	.06	.15**	.20	.12**	.13**
YŞÖ-KF3 Kopukluk	-.11*	-.07	.03	-.04	.06	.04	.09*	.10*	.07	.10*
YŞÖ-KF3 Yüksek Standartlar	-.06	-.07	.04	.07	.11*	.07	.01	.04	.02	.05
YŞÖ-KF3 Zedelenmiş Sınırlar	-.10*	-.06	.07	-.04	-.01	.08	.09*	.01	.07	.07
YŞÖ-KF3 Diğerleri	-.04	-.10*	.01	.02	.03	.03	.04	.11*	.05	.08
Yönelimlilik										

Notlar: ZSAÖ: Zorlantılı Satın Alma Ölçeği, SABE: Satın Alma Bilimleri Envanteri, NBÖ: Nesneye Bağlanma Ölçeği, DDGÖ: Duygu Düzenlenmede Güçlükler Ölçeği, YŞÖ-KFÖ3: Young Şeme Ölçeği- Kısa Form 3

*p<.05, ** p<.00

Korelasyon analizini takiben satın alma davranışı açısından kategorik olarak ele alınabilecek bir dizi değişkende farklılıklar incelenmiştir. Bu anlamda ilk olarak cinsiyet farkına bakılmıştır. Diğer bir ifadeyle, cinsiyetler arası zorlantılı satın alma açısından farklılık olup olmadığını incelemek amacıyla Bağlantısız Örneklemeler için t-test analizi yapılmıştır. Kadınların ($n=288$, Ort.=25.51, SS=7.89) erkeklere ($n=212$, Ort.=21.77, SS=7.16) göre daha fazla zorlantılı satın alma puanlarına sahip olduğu görülmüştür ($t(498) = 5.441$, $p < .01$). Analiz sonucuna göre kadınlar, erkeklere göre anlamlı düzeyde daha fazla kompulsif satın alma puanlarına sahiptir.

Satın alma davranışı ile ilişkili olabilecek olan bir başka demografik değişken de olan kredi kartı borcu olma durumudur. Bu nedenle demografik bilgi formunda kredi kartı borcu olduğunu belirtenler ile kredi kartı borcu olmayanların kompulsif satın alma puanları karşılaştırmak amacıyla Bağlantısız Örneklemeler için t-test analizi yapılmıştır. Kredi kartı borcu olanların ($n=290$, Ort.=25.02, SS=8.04), olmayanlara göre ($n=210$, Ort.=22.41, SS=7.22) anlamlı düzeyde daha fazla kompulsif satın alma davranışına sahip olduğu görülmüştür ($t(498) = 3.734$, $p < .01$).

Medeni durumun kompulsif satın alma davranış açısından farklılık yaratıp yaratmadığını görmek üzere Bağlantısız Örneklemeler için t-test analizi yapılmıştır. Bekar katılımcıların ($n=299$, Ort.=24.61, SS=7.79), evli katılımcılara ($n=201$, Ort.=22.91, SS=7.73) göre anlamlı düzeyde daha fazla kompulsif satın alma puanına sahiptir ($t(453) = 2.409$, $p < .01$). Diğer bir deyişle, bekar katılımcıların, evli katılımcılara göre daha fazla kompulsif satın alma davranışı sergileyebileceği düşünülebilir.

Çalışma durumuna göre kompulsif satın almayı değerlendirmek için çalışan ($n=108$) ve çalışmayan ($n=356$) gruplar için, eğitim düzeyine göre değerlendirmek için ise eğitim düzeyi lise ve altı olan katılımcılarla ($n=420$), yüksek okul ve üzeri olan katılımcılar ($n=80$) Bağlantısız Örneklemeler için t-test ile karşılaştırılmışlardır. Çalışma durumu ve eğitim düzeyi için anlamlı düzeyde bir fark bulunmamıştır ($p > .05$). Benzer şekilde, kişilerin yaşamlarını çoğunu geçirdikleri yerleşim biriminin kompulsif satın alma ile ilişkisini değerlendirmek amacıyla yapılan Bağlantısız Örneklemeler için t-testi sonucuna göre büyükşehir ($n=320$), şehir, ilçe ya da köy-kasaba yerleşim birimlerinde ($n=179$) yaşamlarını geçirenler arasında kompulsif satın alma açısından bir farklılık bulunmamıştır ($p > .05$).

Sonuç olarak, satın alma eğilimi kadınlarda, kredi kartı borcu olanlarda daha çok görüldükten, çalışma durumu, eğitim düzeyi, yaşamın geçirildiği yerleşim birimine göre gruplararası bir farklılaşma bulunmamıştır.

4.2.4. Ana Çalışma Değişkenleri Arası Korelasyon Analizi

Bu çalışmada başta bağımlı değişken olan kompulsif satın alma ile model doğrultusunda seçilen diğer ana değişkenler arasındaki ve değişkenlerin birbiriyle olan ilişkiler incelemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Değişkenler arası korelasyon analizine dair sonuçlar Tablo 11.'de gösterilmiştir. Korelasyon analizi, tüm değişkenlerin birbirleriyle anlamlı düzeyde ilişkiye sahip olduğunu göstermektedir. Zorlantılı satın alma puanlarının çalışmanın tüm bağımsız değişkenleri arasında pozitif yönde anlamlı korelasyonel ilişkiler göze çarpmaktadır; korelasyon katsayıları .10 ile .56 arasında değişmektedir. Diğer bir deyişle, zorlantılı satın alma davranışına sahip kişilerin, daha çok satın alma bilişlerine sahip olduğu, ayrıca zorlantılı satın alma arttıkça kişilerin daha fazla nesnelere duygusal bağlanma yaşadıkları, duygu düzenleme stratejilerini kullanmakta zorlandıkları söylenebilir. Kişilerin uyumsuz şema alanlarına sahip oluşu da zorlantılı satın alma puanlarını artırıyor görünmektedir.

Tablo 11. Ana Çalışma Değişkenleri Arası Korelasyonel İlişkiler

Ölçüm	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
1. ZSAÖ												
2. SABE Telafi	.56**											
3. SABE Satın Alma Sebepleri	.38**	.68**										
4. SABE Teklik/Fırsatı Kaybetme	.41*	.68**	.74**									
5. SABE Kontrol	.13**	.34**	.19**	.23**								
6. NBÖ	.37**	.42**	.27**	.44**	.17**							
7. DDGÖ	.35**	.40**	.34**	.32**	.17**	.36**						
8. YŞÖ-KF3 Zedelenmiş Otonomi	.27**	.41**	.48*	.40**	.17**	.26*	.51**					
9. YŞÖ-KF3 Kopukluk	.19**	.29**	.37**	.31**	.21**	.14**	.36**	.78**				
10. YŞÖ-KF3 Yüksek Standartlar	.32**	.46**	.29**	.37**	.26**	.34**	.38**	.54**	.47**			
11. YŞÖ-KF3 Zedelenmiş Sınırlar	.20**	.25**	.10*	.21**	.35**	.20**	.25**	.37**	.44*	.52**		
12. YŞÖ-KF3 Diğer Yönelimlilik	.10*	.26**	.17**	.31**	.26**	.20**	.25**	.51**	.45**	.59**	.48**	

Notlar: ZSAÖ: Zorlantılı Satın Alma Ölçeği, SABE: Satın Alma Bilimleri Envanteri, NBÖ: Nesneye Bağlanma Ölçeği, DDGÖ: Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği, YŞÖ-KFÖ3: Young Şeme Ölçeği- Kısa Form

*p<.05, ** p<.001

4.2.5. Zorlantılı Satın Alma Davranışına Yönelik Regresyon Analizi

Çalışmanın amaçlarından biri olan bilişsel davranışçı model doğrultusunda (Kellett ve Bolton, 2009) belirlenen değişkenlerin zorlantılı satın alma davranışını ne ölçüde yordadığını anlamak için hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Regresyon analizinde zorlantılı satın alma bağımlı değişken iken analize dahil edilecek bağımsız değişkenleri belirlerken önceki korelasyon ve t-test analizi bulguları dikkate alınmıştır. Regresyon basamaklarında sadece istatistiksel olarak anlamlı olan değişkenlerin analize dahil edilmesine olanak veren stepwise yöntemi kullanılırken, hangi bağımsız değişkenlerin hangi basamakta girileceğine karar vermek için satın alma davranışı ile ilişkide model paralelinde genelden özele doğru veya uzaktan yakına doğru (distal to proximal factors) bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu bağlamda, ilk basamakta demografik değişkenlerden cinsiyet, yaş ve kredi kartı borcu olma durumu kontrol değişkenleri olarak girilmiştir. Sonraki basamaklar sırasıyla 5 temel şema alanı (zedelenmiş otonomi, kopukluk, yüksek standartlar ve zedelenmiş sınırlar olmak), duygu düzenlemede güçlüğü, nesneye bağlanma ve satın alma bilişlerinden (Telafi, Satın Alma Sebepleri, Teklik/Fırsatı Kaybetme, Kontrol) oluşmaktadır. Bu şekilde beş basamaklı hiyerarşik regresyon analizi oluşturulmuştur. Bu noktada şema alanlarından diğerleri yönelimlilik şema alanının korelasyon analizinde kompulsif satın alma ile anlamlı ama oldukça düşük ilişkiye sahip olduğu görüldüğü ve ilgili basamağa girildiğinde ve sonrasında anlamlı değişken örüntüsünü ve yönünü ters yönde etkilediği için (baskılayıcı değişken olma olasılığı) şema alanlarının yer aldığı regresyon basamağına dahil edilmediğini söylemek gerekir.

Tablo 12. söz konusu hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarını vermektedir. Tablo incelendiğinde analize alınan değişkenlerden 7 tanesinin anlamlı yordayıcılar olduğu ve bu değişken setinin zorlantılı satın alma davranışının % 40'ını açıkladığı görülmektedir [$F(1, 493)= 97.58, p<.05$]. İlk basamakta girilen demografik değişkenlerden cinsiyet ($\beta=-.24$) ve kredi kartı borcu olma durumu ($\beta=-.18$) satın alma eğiliminin negatif yordayıcıları olduğu görülebilir. Başka deyişle, kadın olma ve kredi kartı borcu olma durumu ile zorlantılı satın alma eğilimi arasında bir ilişki olduğu düşünülebilir ve bu bulgu korelasyon ve grup farkı analizleri ile de tutarlı

görülmektedir. Ardından duygu düzenlemede yaşanan güçlük ve şema alanları arasında da yüksek standartlar pozitif yordayıcılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Yani duygu düzenleme güçlükleri ($\beta=.33$) ve yüksek standartlar şema alanı ($\beta=.24$), satın alma eğilimini yorduyor görünmektedir. Nihayetinde duygusal olarak eşyalara bağlanma ($\beta=.25$) ile satın alma bilişlerinden telafi (alınan eşyanın telafi edeceği, ödüllendireceği ve negatif duyguları nötrleştireceği inancı) ($\beta=.42$) alt boyutunun zorlantılı satın alma davranışını anlamlı olarak yordadığı görülmektedir. Sonuç olarak kadın olmak, kredi kartı borcunun olması, yüksek standartlara bağlı şema alanı, duygu düzenleme güçlükleri, duygusal olarak nesneye bağlanma ve telafi etmeye duyulan inanç sorunlu satın alma davranışını anlamlı olarak yorduyor görünmektedir.

Tablo 12. Zorlantılı Satın Alma Davranışını Yordayıcı Değişkenlere Dair Regresyon Analizi Sonuçları

		R ²				
	Değişkenler	R ²	değişimi	F	β	t
1. aşama	Cinsiyet (1=kadın, 2= erkek)	.24	.06	29.601*	-.24	-5.441**
	Kredi kartı borcu (1= var, 2= yok)	.30	.03	16.656*	-.18	-4.081**
2. aşama	Yüksek Standartlar	.44	.05	32.134*	.24	5.669**
3. aşama	Duygu Düzenlemede Güçlükler	.49	.11	66.555*	.33	8.158**
4. aşama	Nesneye Bağlanma	.54	.05	33.217*	.25	5.763**
5. aşama	Telafi	.64	.12	97.578*	.42	9.878**

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

4.2.6. Zorlantılı Satın Alma Davranışına Yönelik Ayırıştırıcı Fonksiyon Analizi

Demografik değişkenler ve ilişkili bilişsel faktörlerin zorlantılı satın alma eğilimi olanları belirleme gücünü test etmek için Ayırıştırıcı Fonksiyon Analizi (Discriminant Function Analysis) yapılmıştır. Gruplama değişkeni olarak ZSAÖ

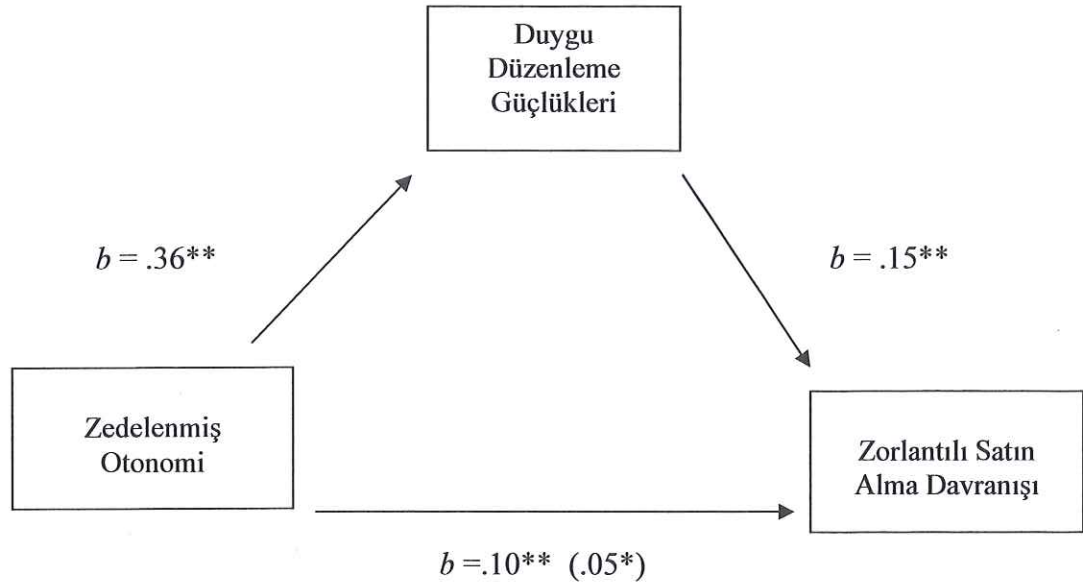
toplam puanlarında düşük ve yüksek % 25'lik dilime giren katılımcılar belirlenerek iki grup oluşturulmuştur (düşük puana sahip bireyler $n = 147$ & yüksek puana sahip bireyler $n = 126$). Ardından bağımsız değişken olarak, önceki analizlerin bulguları doğrultusunda cinsiyet, yaş, kredi kartı borcu olma demografik değişkenleri ile bilişsel faktör olarak değerlendirilebilecek 5 şema alanı (zedelenmiş otonomi, kopukluk, yüksek standartlar, zedelenmiş sınırlar, diğeri yönelimlilik), nesneye bağlanma ve 3 satın alma inanç alanı (telafi, satın alma sebepleri, teklik/fırsatı kaybetme) stepwise yöntemi ile analize dahil edilmiştir. Analiz sonucunda zorlantılı satın alma eğilimini belirleyen bir ayrıştırıcı faktör olduğu görülmüştür (Wilks' lambda = .52, Canonical $r = .69$, $\chi^2(6) = 173,88$, $p < .001$). Ortaklaştırılmış grup korelasyonlarına göre (the pooled within group correlations), bu fonksiyon ile anlamlı korelasyona sahip değişkenlerin sırasıyla telafi etme satın alma inancı (.60), cinsiyet (-.42), kredi kartı borcu olma (-.33), nesneye bağlanma (.28), yaş (.24) ve yüksek standartlar şema alanı (.24) olduğu gözlenmiştir. Bu ayrıştırıcı fonksiyon yüksek düzeyde zorlantılı satın alma eğilimi grubunu % 81, tüm grubu ise % 87 oranında doğru şekilde sınıflandırdığı bulgusu edinilmiştir.

4.2.7. Duygu Düzenlemenin Aracı Rolü

Bilişsel davranışçı model paralelinde bazı erken dönem şema alanlarının mevcut satın alma davranışı üzerindeki etkisinin duygu düzenleme güçlükleri aracı rolüyle gerçekleşip gerçekleşmediğini anlamak ve şema alanlarının duygu düzenleme güçlüklerinin varlığıyla kompulsif satın alma davranışına katkıda bulunduğu hipotezini test etmek için aracı değişken analizine başvurulmuştur. Bu amaçla da, Preacher ve Hayes (2004), Bootstrap örnekleme yöntemini uygulanmıştır. Diğer bir ifadeyle, çalışmadaki korelasyon, grup farkı ve regresyon analizleri bulgularından yola çıkarak diğeri yönelimlilik dışındaki dört şema alanının, zorlantılı satın alma davranışını yordarken, duygu düzenleme güçlüğü'nün aracı rolü bootstrapping yöntemi ile incelenmiştir. Bunun için aracı değişken ilişkisinin incelemeye yarayan indirekt makro kullanılmıştır (Preacher ve Hayes, 2008: 879-891).

Duygu düzenleme güçlüklerinin, dört şema alanı ile zorlantılı satın alma arasındaki aracılık rolüne ayrı ayrı test etmek üzere 5000 adet Bootstrap örnekleme elde edilmiştir. Bootstrap analizi bulguları, dört şema alanında duygu düzenleme güçlüğü'nün aracı rolünün etkisinin anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Yani dört şema alanı ile zorlantılı satın alma arasında duygu düzenleme güçlüğü'nün aracı değişken olarak rol oynadığı görülmüştür. Aşağıda yapılan basit aracılık modelleri ve analiz sonucu değerleri verilmektedir.

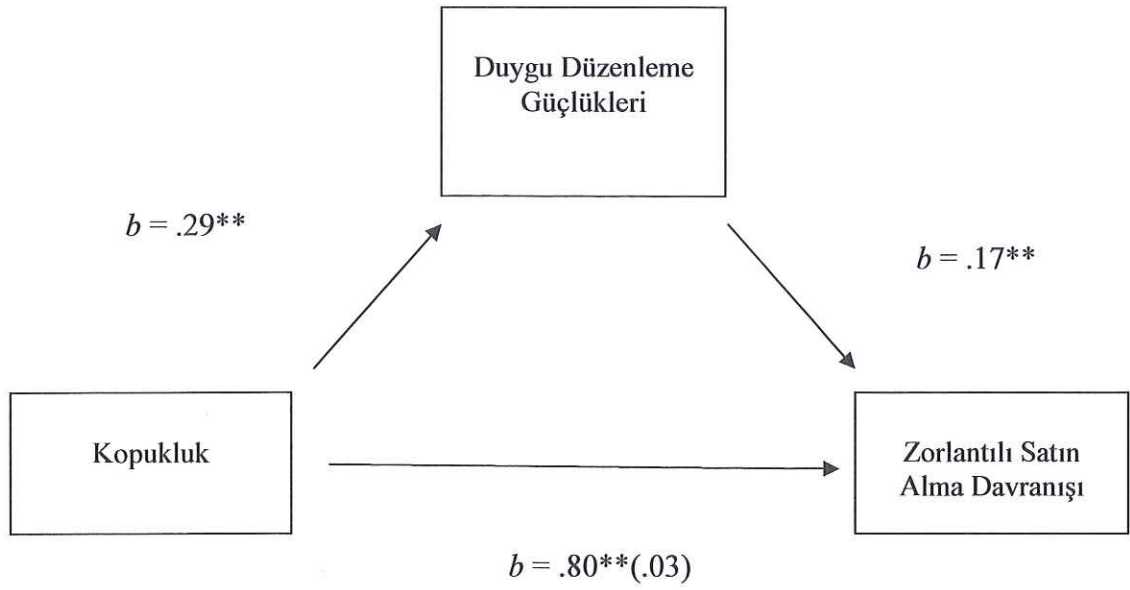
Zedelenmiş otonomi şema alanı ve zorlantılı satın alma davranışı için duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolünün incelendiği aracılık analizi sonucunda, aracı değişken, %95 bias corrected güven aralığının 0 içermemesi nedeniyle anlamlı olduğu görülmektedir (Preacher ve Hayes, 2004: 717-731; Preacher ve diğerleri, 2007: 185-227). 5000 adet bootstrap örnekleminde sonuçlar zorlantılı satın alma için yordayıcıların varyansının % 13 olduğunu göstermektedir ($Adj R^2 = .13$, $F(2, 497) = 38,54$, $p < .001$). Ayrıca aracılığın kısmi ya da tam aracılık olup olmadığını incelenmiştir; zedelenmiş otonominin zorlantılı satın alma davranışı üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır ($TE=.10$, $SE=0.02$, $p=.00$), doğrudan etki de anlamlı olduğundan ($DE=.05$, $SE=0.02$, $p=.008$), duygu düzenleme güçlüklerinin kısmi aracı değişken olduğu görülmüştür [95% CI (.03 - .08)]. Basit aracılık modeli Şekil 3'te verilmektedir. Özetle zedelenmiş otonomi şema alanı kısmi olarak duygu düzenleme güçlüklerine, o da zorlantılı satın alma eğilimine katkıda bulunuyor görünmektedir.

* $p < .05$, ** $p < .01$

Şekil 3. Duygu düzenleme güçlükleri yoluyla zedelenmiş otonomi ve zorlantılı satın alma davranışı arasındaki basit aracılık modeli.

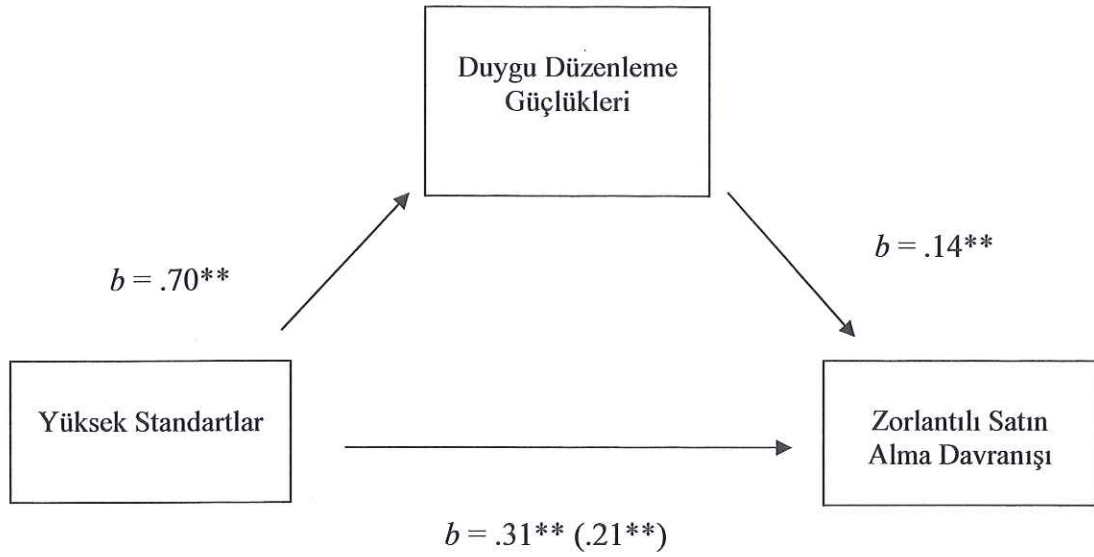
Kopukluk şema alanı ve zorlantılı satın alma davranışı için duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolünün incelendiği aracılık analizi sonucunda, aracı değişken, %95 bias corrected güven aralığının 0 içermemesi nedeniyle anlamlıdır (Preacher ve Hayes, 2004: 717-731; Preacher ve diğerleri, 2007: 185-227). 5000 adet bootstrap örnekleminde sonuçlar zorlantılı satın alma için yordayıcıların varyansının %13 olduğunu göstermektedir ($Adj R^2 = .12$, $F(2, 497) = 36,01$, $p < .001$). Aracılığın kısmi ya da tam aracılık olup olmadığını incelenmiştir. Kopukluk şema alanının zorlantılı satın alma davranışı üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır ($TE = .80$, $SE = 0,02$, $p = .00$), doğrudan etki anlamlı bulunmamıştır ($DE = .03$, $SE = 0,02$, $p = .1031$). Doğrudan etki anlamlı bulunmadığından duygu düzenleme güçlüklerinin tam aracı değişken olduğu görülmüştür [95% CI (.03 - .08)]. Basit aracılık modeli Şekil 4' te verilmiştir. Modele göre, kopukluk şema alanının zorlantılı satın alma eğilimine neden oluşu, duygu düzenleme güçlükleri yoluyla gerçekleşiyor görünmektedir.

* $p < .05$, ** $p < .01$

Şekil 4. Duygu düzenleme güçlükleri yoluyla kopukluk ve zorlantılı satın alma davranışı arasındaki basit aracılık modeli.

Yüksek standartlar şema alanı ve zorlantılı satın alma davranışı için duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolünün incelendiği aracılık analizi sonucunda, aracı değişken, %95 bias corrected güven aralığının 0 içermemesi nedeniyle anlamlıdır (Preacher ve Hayes, 2004: 717-731; Preacher ve diğerleri, 2007: 185-227). 5000 adet bootstrap örnekleminde sonuçlar zorlantılı satın alma için yordayıcıların varyansının % 16 olduğunu göstermektedir ($Adj R^2 = .16$, $F(2, 497) = 48,32$, $p < .001$). Aracılığın kısmi ya da tam aracılık olup olmadığını incelenmiştir. Yüksek standartlar şema alanının zorlantılı satın alma davranışı üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır ($TE=.31$, $SE=0,04$, $p=.00$), doğrudan etki de anlamlı olduğundan ($DE=.21$, $SE=0,04$, $p=.00$), duygu düzenleme güçlüklerinin kısmi aracı değişken olduğu görülmüştür [95% CI (.06 - .14)]. Basit aracılık modeli Şekil 5' te gösterilmiştir. Buna göre, yüksek standartlar şema alanı kısmi olarak duygu düzenleme güçlüklerine, onun da zorlantılı satın alma eğilimine katkıda bulunduğu söylenebilir.

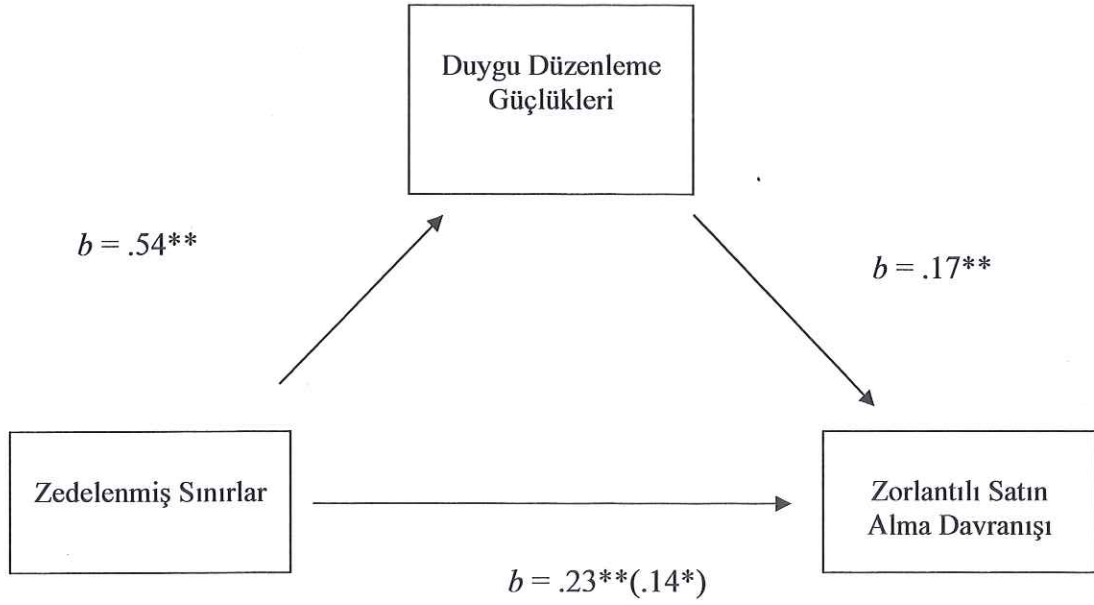

* $p < .05$, ** $p < .01$

Şekil 5. Duygu düzenleme güçlükleri yoluyla yüksek standartlar ve zorlantılı satın alma davranışı arasındaki basit aracılık modeli.

Zedelenmiş sınırlar şema alanı ve zorlantılı satın alma davranışı için duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolünün incelendiği aracılık analizi sonucunda, aracı değişken, %95 bias corrected güven aralığının 0 içermemesi nedeniyle anlamlıdır (Preacher ve Hayes, 2004: 717-731; Preacher ve diğerleri, 2007: 185-227). 5000 adet bootstrap örnekleminde sonuçlar zorlantılı satın alma için yordayıcıların varyansının % 14 olduğunu göstermektedir ($Adj R^2 = .13$, $F(2, 497) = 39,06$, $p < .001$). Aracılığın kısmi ya da tam aracılık olup olmadığını incelenmiştir. Zedelenmiş sınırların zorlantılı satın alma davranışı üzerindeki toplam etkisi anlamlıdır ($TE = .23$, $SE = 0.05$, $p = .00$), doğrudan etki de anlamlı olduğundan ($DE = .14$, $SE = 0.05$, $p = .005$), duygu düzenleme güçlüklerinin kısmi aracı değişken olduğu görülmüştür [95% CI (.05 - .13)]. Basit aracılık modeli Şekil 6' da verilmiştir. Özetle zedelenmiş sınırlar

şema alanı kısmi olarak duygu düzenleme güçlüklerine, o da zorlantılı satın alma eğilimine katkıda bulunuyor görünmektedir.

* $p < .05$, ** $p < .01$

Şekil 6. Duygu düzenleme güçlükleri yoluyla zedelenmiş sınırlar ve zorlantılı satın alma davranışı arasındaki basit aracılık modeli.

Sonuç olarak, yapılan tüm aracılık analizlerine göre duygu düzenleme güçlüklerinin, zedelenmiş otonomi, kopukluk, yüksek standartlar ve zedelenmiş sınırlar olmak üzere dört şema alanı ile zorlantılı satın alma davranışı arasında aracılık rolü olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Bu çalışmada Kompulsif Satın Alma Davranışının Bilişsel davranışçı Modeli'nin (Kellet ve Bolton, 2009: 83-99) klinik olmayan Türk örnekleminde sınamak ve bu modelle ilişkili satın alma bilişlerini değerlendiren bir ölçüm aracını Türkçe'ye uyarlayarak kompulsif satın almanın ilgili değişkenlerle ilişkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu bölümde elde edilen bulgular Kompulsif Satın almanın Bilişsel davranışçı Modeli çerçevesinde tartışılacaktır.

Örneklem Özellikleri:

SABE'nin psikometrik özelliklerinin incelendiği çalışmanın pilot aşamasında 287 (166 kadın, 121 erkek) kişi yer almıştır. Katılımcıların demografik bilgilerinden genel olarak söz etmek gerekirse genel olarak incelendiğinde yaş ortalamasının 31.49 (SS= 11.56, min-maks.=18-71), % 62.4'ünün bekar, % 40.4'ünün lisans düzeyinde eğitimi sahibi, %52.3'ünün yaşamının çoğunu büyükşehirde geçirdiği ve % 27.5'inin gelirlerini 4001 TL ve üzeri olarak rapor ettiği görülmektedir. Ana çalışmanın örneklemini ise 500 (288 kadın, 212 erkek) kişiden oluşmaktadır; örneklemin yaş ortalaması 30.74 olup (SS= 8.94, min.-maks. =18-62), % 59.8'i bekar, % 64'ü lisans ve lisansüstü düzeyinde eğitime sahip, % 64.2'sinin yaşamının çoğunu büyükşehirde geçirdiği, % 71.2'sinin kamu ve özel sektörde çalıştığı, % 58.2'sinin aile gelir düzeyini 3001-7000 TL arası belirttiği söylenebilir. Örneklemelere bakıldığında uygun örneklem yoluyla veri toplandığından temsil edicilik veya literatürdeki benzer diğer çalışmalarla kıyaslamak yerine, kendi içinde değerlendirmek daha doğru olacaktır. İki örneklemin genel olarak birbirlerine yakın olduğu ve yetişkin katılımcılardan oluştuğu söylenebilir.

Örneklemelerin özelliklerini değerlendirmede daha yerinde bir yaklaşım temel değişkenlerde aldıkları puanların genel olarak karşılaştırılması olacaktır. Elbette bu karşılaştırmanın herhangi bir istatistiksel kıyaslama olmadan genel bir değerlendirme olduğu akılda tutulmalıdır. Pilot çalışmada katılımcıların Kompulsif satın alma davranışını değerlendiren Zorlantılı Satın Alma Ölçeği'nden (ZSAÖ) aldıkları toplam

puan ortalaması 23.84, ana çalışmada ise 23.93'tür. İki çalışmada da klinik olmayan örneklem için ortalamalar benzer düzeyde görünmektedir. ZSAÖ'nün Türkiye örnekleme yönelik yapılan uyarlama çalışmasında rapor edilen ortalama puan 28.3'tür (SS= 8.12) (Yüncü ve Kesebir, 2014: 145). Bu çalışmada bulunan ortalama, uyarlama çalışmasının standart sapmasına bakıldığında benzer bir değer olarak görülmektedir. Ortalamalar arasındaki fark, örneklem gruplarının farklılığından ya da sayısından kaynaklanıyor olabilir. ZSAÖ'nün Türkçe uyarlama çalışmasında örneklem sadece hastane personelinden seçilirken, bu çalışmanın pilot aşamasında farklı demografik özelliklere sahip kişiler yer almıştır. Ana çalışmada ise farklı demografik özelliklere sahip kişilerin yanı sıra, aynı zamanda internet üzerinden Türkiye'nin farklı şehirlerinden veri toplanmıştır. Ayrıca ZSAÖ'nün uyarlama çalışmasına katılan kişi sayısı ise 100 iken, bu çalışmada pilot çalışma (n= 287) ve ana çalışmada (n= 500) yer alan kişi uyarlama çalışmasına göre oldukça fazladır. Bu nedenlerle bu çalışma ve uyarlama çalışması arasında fark ortaya çıkmış olabilir.

ZSAÖ' nün Türkçe uyarlama çalışmasında sorun derecesini belirlemek üzere kesme puanı 42 olarak verilmiştir; yani 42 ve üzeri puan alan katılımcıların kompulsif satın alma davranışına sahip olduğu düşünülmektedir (Yüncü ve Kesebir, 2014: 146). Bu çalışmanın pilot kısmında bu kesme puanının üzerinde sadece 12 kişi yer almıştır ve bu örneklemin % 4.2'sini oluşturmaktadır. Ana çalışmada ise 15 kişi kesme puanının üzerindedir ve bu da tüm örneklemin % 3'üdür.

Literatürdeki görgül çalışmalarda örnekleme yöntemi, örneklem özellikleri ve kullanılan ölçüm araçları kompulsif satın alma davranışı yaygınlığında farklılıklar yaratabilmektedir. İki bağımsız örneklemin ve kompulsif satın almayla ilgili üç farklı ölçüm aracının kullanıldığı bir araştırmada, kompulsif satın alma oranlarının (% 8.7, %13.3, % 2.5, % 1.85) birbirinden oldukça farklılaştığı görülmüştür (Maraz ve diğerleri, 2015). Tahmini yaygınlığın ise % 1.8-8.1 arasında değiştiği belirtilmektedir (Faber ve O'Guinn, 1992: 459-469). Zorlantılı Satın Alma Ölçeğinin Valence ve diğerleri, 1988) Alman versiyonunun kullanıldığı bir çalışmada ise tahminin yaygınlık % 6.9 olarak belirtilmiştir. Yine de, çalışmalarda rapor edilen yaygınlık oranlarına genel olarak bakıldığında % 1.8 ile % 13.3 arasında değiştiği söylenebilir; bu çalışmadaki oranlar da bu ranj içinde görülmektedir. Öte yandan, bu

çalışmanın hem pilot aşamasında hem de ana çalışmada psikiyatrik tanısı olup aynı zamanda ilaç kullanan kişiler veri setinden çıkarıldığı unutulmamalıdır.

Sabe'nin Psikometrik Özellikleri:

Bu tez araştırmasının pilot çalışması kapsamında Satın Alma Bilişleri Envanteri (SABE) Türkçe'ye uyarlanmış ve psikometrik özellikleri incelenmiştir. Güvenirlik ve geçerlik analizleri SABE'nin tanısı olmayan Türk yetişkin örnekleminde güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir. Bu bölümde güvenilirlik ve geçerlik analizlerinden elde edilen bulgular tartışılacaktır.

Dilimize uyarlanan SABE' nin iç tutarlık, iki yarıya bölme ve test-tekrar test güvenilirliğini incelenmiştir. SABE' nin Türkçe versiyonunun toplam ve alt boyutlar için iç tutarlık ve iki yarıya bölme yöntemiyle hesaplanan alfa katsayıları tatmin edici düzeydedir. SABE'nin orijinal çalışmasında Telafi, Satın Alma Sebepleri, Teklik/Fırsatı Kaybetme ve kontrol alt boyutları için iç tutarlık katsayıları sırasıyla .94, .96, .92 ve .88'dir (Kyrios, Frost ve Steketee, 2004: 241-258). Bu çalışmada ise .88, .86, .79 ve .77 olarak hesaplanmıştır. Orijinal çalışmadan görece düşük iç tutarlık katsayılarının bulunması çalışılan örneklem özellikleri ve tanısı olmayan katılımcıların yer almasından kaynaklanıyor olabilir. Test tekrar test uygulamasında iki hafta arayla yapılan uygulamaları karşılaştırmak için korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyon analizi sonuçlarına göre SABE toplam puanı için korelasyon kat sayısı .81, Telafi alt boyutu için .79, Satın Alma Sebepleri alt boyutu için .62, Teklik/Fırsatı Kaybetme alt boyutu için .73 ve Kontrol alt boyutu için .60 olarak hesaplanmıştır. Analiz sonuçları ölçeğin güvenilir bir ölçüm aracı olduğunu göstermektedir.

SABE'nin yapı geçerliğini incelemek için faktör yapısının doğrulanması amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi yapılmıştır. RMSEA indeks değeri sınırda olduğundan ayrıca Varimax rotasyonlu Açımlayıcı Faktör Analizi yapılmış ve orijinal yapıyı korumak amacıyla, maddelerin mevcut boyutlarında kalmasına karar verilmiştir (Kyrios, Frost ve Steketee, 2004: 241-258). Dolayısıyla, envanterin yapı geçerliği desteklenmiş görünmektedir. Ölçüt bağıntılı geçerliği incelemek amacıyla katılımcılar zorlantılı satın alma puanlarına göre uç gruplar olarak ayrılmış ve

SABE'den aldıkları puanlara göre farklılaşıp farklılaşmadığı incelenmiştir. Alt ve üst düzey zorlantılı satın alma davranışına sahip grupların SABE alt boyutlarında anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür; ancak sadece kontrol alt boyutunda grupların birbirinden farklılaşmadığı görülmektedir. Bunun nedeni boyutun güvenilirliğinin düşük oluşu, bu çalışmada klinik örneklem ile çalışılmaması ya da alt ölçeğin sadece 3 maddeden oluşmasından dolayı yapıyı temsil edemeyişinden kaynaklı olabilir. Ayrıca eş zaman ve ayrıştırıcı geçerliği değerlendirebilmek amacıyla, SABE Türkçe versiyonunun alt boyutları ile kompulsif satın alma belirtileri, biriktirme davranışı, benlik saygısı ve kişilik özellikleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Yine kontrol alt boyutu hariç SABE telafi, satın alma sebepleri ve teklik/fırsatı kaybetme alt boyutlarının zorlantılı satın alma, biriktirme ve nörotisizm alt boyutuyla pozitif yönde ve anlamlı ilişkisi olduğu görülmüştür. Diğer bir ifadeyle, bilişlerde yanlılık arttıkça satın alma ve biriktirme eğilimleri ile olumsuz duyguları yaşama eğilimi de artıyor görünmektedir. SABE alt boyutları ile dışadönüklük alt boyutu arasındaki korelasyon analizi incelendiğinde, dışadönüklük boyutunun ayrıştırıcı geçerliği yönünde ipucu verdiği söylenebilir. Öte yandan, benlik saygısı ile SABE'nin alt boyutları arasında ilişkiye bakıldığında beklenen şekilde ilişki yönü negatif (Yurchisin ve Johnson, 2004: 291-314) olsa da, anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Sonuç olarak Türkçe SABE'nin ülkemiz yetişkin örneklemi için güvenilir (içsel tutarlık, test- tekrar test güvenilirliği) ve geçerli (yapı, ölçüt, eş-zamanlı ve ayrıştırıcı geçerlik) bir ölçek olduğu söylenebilir. Ancak kontrol alt boyutunun dikkatle ele alınması, yeniden değerlendirilmesi ve tanısı olan bir örneklemde diğer değişkenlerle ilgili bulgularla birlikte yeniden test edilmesi gerekli görülmektedir.

Kompulsif Satın Alma İle İlişkili Değişkenler:

Çalışmanın ana bölümünde kompulsif satın alma ile ilişkili olduğu ileri sürülen bazı sosyodemografik özelliklerle olan ilişkisi incelenmiştir. Kompulsif satın alma davranışının cinsiyet açısından farklılaşıp farklılaşmadığını incelendiğinde, bağlantısız örneklem için t-testi sonuçları kadınların erkeklere göre daha fazla

zorlantılı satın alma puanlarına sahip olduğu göstermiştir. Bu bulgu korelasyon analizi sonuçlarında da tekrarlanmıştır. Dolayısıyla, bu bulgu, literatürdeki daha önceki araştırmalarla uyumlu görünmektedir. Cinsiyetler arası grup farkı olmayan araştırmalar literatürde yer alsa da (örn., Duroy, Gorse ve Lejoyeux, 2014: 1827-1830; Koran ve diğerleri, 2006: 1806-1812; Mueller ve diğerleri, 2010b: 137-142), genel olarak araştırmalar kadınların erkeklere göre daha çok kompulsif satın alma davranışına sahip olduğunu göstermektedir (örn., Dittmar, 2004: 411-450; Harvanko ve diğerleri, 2013: 1079-1085; Karakuş ve diğerleri 2011: 238-242, Raab ve diğerleri, 2012: 257; Odlaug ve Grant, 2010: e1-e5; Williams ve Grisham, 2012: 451-457). Kompulsif satın almadaki bu cinsiyet farklılaşmasının, kültürel olduğu, alışverişin kadın cinsiyet kimliği ile özdeşleştirilmesinden kaynaklandığı ileri sürülmektedir (Dittmar ve Drury, 2000: 109-142).

Bu çalışmada ayrıca demografik değişkenlerin zorlantılı satın alma ve diğer değişkenlerle olan ilişkisini incelemek amacıyla korelasyon analizi yapılmıştır. Kompulsif satın almanın gıda alışveriş sıklığı, gıda dışı alışveriş sıklığı, alışveriş süresi ve kredi kartı borcu, yaş, medeni durum ile pozitif yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Kompulsif satın alma ile alışveriş sıklığının ilişkili olması oldukça davranışın doğası nedeniyle gayet öngörülebilir bir durumdur. Daha dikkat çekici olan kompulsif satın almanın finansal problemlerle ilişkisidir, çünkü bu bulgu uluslar arası camiada daha net olarak bilinmektedir (Christenson ve diğerleri, 1994: 5-11). Hatta kompulsif satın alma için önerilen tanı kriterlerinde satın alma uğraşlarının finansal problemlere neden olması da yer almaktadır (McElroy ve diğerleri, 1994: 199-204). Bu çalışmada kredi kartı borcu olduğunu belirtenler ile kredi kartı borcu olmayanların kompulsif satın alma puanları bağlantısız örneklemeler için t-testi analizi ile karşılaştırıldığında kredi kartı borcu olanların, olmayanlara göre anlamlı düzeyde daha fazla kompulsif satın alma davranışına sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuç kompulsif satın almanın finansal problemlere yol açtığı bulgusunu ülkemizden bir örnekte de desteklemektedir.

Yaş değişkeninin kompulsif satın alma ile ilişkisi incelendiğinde korelasyon analizleri yaş ilerledikçe kompulsif satın almanın azaldığını göstermektedir. Ancak regresyon analizinde yaş ZSAÖ puanlarını yordayıcı olarak bulunmamıştır. Yapılan

bir çalışmada ise 25-34 yaş kompulsif satın alma davranışında en etkili yaş aralığı olarak bulunmuştur (Mueller ve diğerleri, 2010b: 140). Yine aynı çalışmada farklı yaş aralıklarının kompulsif satın alma üzerinde yordayıcılığının değiştiği gösterilmiştir. 65-74 yaş aralığı kompulsif satın almanın en az yordayan yaş grubudur. Bu çalışmada korelasyon analizinde yaş ile kompulsif satın alma arasında negatif yönde bir ilişki bulunması fakat yaşın regresyon analizi sonucunda yordayıcı olarak bulunmaması kompulsif satın alma davranışı etkisinin farklı yaş gruplarında değişiyor olmasından kaynaklı olabilir.

Bu çalışmada bağlantısız örneklemeler için t testi analizi sonucunda bekar katılımcıların, evli katılımcılara daha fazla kompulsif satın alma davranışına sahip olduğu bulunmuştur. Literatürde bazı araştırmalarda medeni durumun etkisine bakıldığı ve kompulsif satın almayla ilişkisi olmadığı bulunmuştur (örn., Williams ve Grisham, 2012: 451-457). Bu çalışmadaki medeni durum etkisinin nedeni, ülkemizdeki bekar kişilerin evlilere kıyasla satın alma davranışında daha özgür ve rahat davranması olabilir. Ancak bu noktanın ayrıntılı olarak bir çalışmada ele alınması daha iyi yorumlama için faydalı olabilir.

Bu çalışmada kompulsif satın alma ile gelir ve eğitim düzeyi, çalışma durumu ve yaşam yeri arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. İlgili literatürde gelir düzeyi (örn., Black, 2007: 14-18; Mueller ve diğerleri, 2010: 137-142), eğitim düzeyi (örn. Otter ve Black, 2007: 469), yaşam yeri (örn., Black, 2007: 14-18) ve çalışma durumu (örn., Pavarin ve Biolcati, 2015: 143-150) arasında beklenen yönde ilişki bulamayan çalışmalara da rastlanmaktadır. Daha da önemlisi, bu çalışmada demografik değişkenlerle ilişki temel amaç olmadığından, örneklem tam olarak temsil edici olmayıp tanımlı olmadığından betimsel olarak ele alındığı akılda tutulmalıdır.

Bu tez çalışmasının ana amaçlarından biri kompulsif satın almanın bilişsel davranışçı modelini (Kellett ve Bolton, 2009: 83-99) ülkemizde ilk olarak test etmektir. Modelde kısaca öncüllerin (örn., erken dönem deneyimler, şemalar, bilişler vb), içsel/dışsal tetikleyiciler (çeşitli uyaranlar ve duygular) ile satın alma davranışına ve sonrasında da satın alma sonrası yaşanan değişimler (duygu, davranış, bilişsel tepkiler) tanımlanmaktadır. Bu çalışmada ise modelden bazı değişkenler seçilerek model test edilmiştir. Öncelikle direkt olarak söz edilmese de erken dönem

deneyimler ve şemalar başlığı altında yer alabilecek erken dönem uyumsuz şemalar (Young, Klossco ve Weishaar, 2003) ve satın alma öncesi ve sonrası yaşanabilecek duyguları düzenlemede yaşanan güçlükler (Faber, 2000: 27-53; Miltenberger ve diğerleri, 2013: 1-9; Williams ve Grisham, 2012: 451-457) modele dahil edilmiştir, Ayrıca kompulsif satın alma bilişleri ve nesneye bağlanma da model testine dahil edilmiştir.

Kompulsif satın alma davranışının bilişsel davranışçı modeli doğrultusunda seçilen değişkenler ile ilişkili demografik değişkenlerin yer aldığı ve genelden özele /uzaktan yakına doğru (distal to proximal factors) yaklaşımına dayalı stepwise yöntemiyle yapılan çoklu regresyon analizi sonucunda cinsiyet, kredi kartı borcu, duygu düzenlemede güçlükler, yüksek standartlar şema alanı, nesneye bağlanma ve satın alma bilişlerinden telafi alt boyutunun zorlantılı satın alma davranışını anlamlı olarak yordadığı görülmüştür. Hiyerarşik regresyon analizi sonuçları, kompulsif satın almanın bilişsel davranışçı modeli kapsamında ele alınan değişkenlerin ülkemizde de satın almayı yordadığını göstermektedir (Kellett ve Bolton, 2009: 83-99). Başka deyişle, kadın olmanın ve kredi kartı borcunun daha önce de vurgulandığı gibi ilgili literatür bulguları doğrultusunda (örn., Koran ve diğerleri, 2006: 1806-1812) ülkemizde de kompulsif satın almayı yordayan faktörler arasında olduğu görülmüştür. Daha önemlisi, kompulsif satın alma yaşayanların duygu düzenlemede güçlükler yaşadığı, eşyalara bağlandığı, kendileri için yüksek standartlar belirleme şema alanına yatkın olduğu ve satın almadığında olumsuz duygudurumu telafi edemeyeceğine dair inanca sahip olduğu gözlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, Türk yetişkin örnekleminde de kompulsif satın alma davranışı sergileyenlerin sahip oldukları eşya ile duygusal bir bağ kurdukları, duygularını düzenlemede sıkıntılar yaşayabileceği, statü ve yüksek standartları korumak için alışverişe yönelebileceği ve kendilerini ödüllendirmek ya da olumsuz duygudurumdan olumlu duyguduruma geçmek için eşya satın alabilecekleri görülmektedir. Ayrıca söz konusu değişkenlerin ayrıştırıcı gücüne yönelik yapılan Ayrıştırıcı Fonksiyon Analizi sonuçları önceki bulguları desteklemiştir. Analiz sonuçları demografik değişkenlerden kart borcu, yaş, kadın olma ile bilişsel değişkenlerden nesneye bağlanma, telafi etmeye dair satın alma inancı ve yüksek standartlar belirleme şema alanının satın almadaki rolünü

pekiştirmektedir. Sonuçlara göre ayrıca, bu değişken grubunun yüksek ve düşük grupları görece iyi düzeyde ayırtılabildiği görülmüştür.

Kompulsif Satın Almanın Bilişsel Davranışçı Modeli (Kellett ve Bolton, 2009: 83-99), öncüller arasında yer alan bazı şemaların, tetikleyiciler arasında yer alan depresif ve kaygılı duygulara neden olduğunu; bu durumun da satın alma eylemine yol açtığını önermektedir. Ayrıca modelde kompulsif satın alma davranışı sergileyenlerin satın alma öncesi, esnası ve sonrasında yoğun düzeyde olumsuz duygular yaşadığı ve bunların davranışın sürmesi yönünde katkıda bulunabileceği ileri sürülmektedir. Bu bağlamda duygu düzenlemede yaşanan güçlüklerin de bu sürece katkıda bulunması oldukça olasıdır (örn., (Faber, 2000: 27-53; Williams ve Grisham, 2012: 451-457). Öte yandan, bilindiği kadarıyla, duygu düzenleme güçlüklerinin kompulsif satın almadaki aracı rolüne dair literatürde bir çalışma yer almamaktadır. Modelden yola çıkılarak aktive olan şema alanlarının duygu düzenlemede güçlükleri yoluyla satın alma davranışına katkıda bulunduğu; başka deyişle, duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolü bootstapping yöntemi (Preacher ve Hayes, 2004: 717-731) ve basit aracılık modeline göre incelenmiştir. Yapılan analiz sonucunda duygu düzenleme güçlüklerinin bazı şema alanları ile zorlantılı satın alma davranışı arasında aracı rolü olduğu görülmüştür. Diğer yönelimlilik şema alanının, zorlantılı satın alma puanlarıyla ilişkisi düşük bulunduğundan aracılık analizlerinde yer almamıştır. Analiz sonuçlarına göre duygu düzenleme güçlüklerinin zedelenmiş otonomi, yüksek standartlar, zedelenmiş sınırlar şema alanları için kısmi aracı değişken olduğu görülürken, kopukluk şema alanı için tam aracı değişken olduğu gözlenmiştir. Diğer bir ifadeyle, duygu düzenleme güçlükleri, kopukluk şema alanının zorlantılı satın almaya etkisinde ana etkenken, zedelenmiş otonomi, yüksek standartlar ve zedelenmiş sınırlar şema alanlarının, zorlantılı satın almaya neden oluşunda kısmen etkilidir. Daha evvel söz edilen analiz bulgularında (korelasyon hariç) kopukluk şema alanının tutarlı olarak anlamlı şekilde ortaya çıkmamasının olası bir nedeni de, bu şema alanının duygu düzenleme güçlüklerine, bu güçlüğün de kompulsif satın almaya yol açması olabilir. Zedelenmiş otonomi, yüksek standartlar ve zedelenmiş sınırlar şema alanları ise kısmen bu güçlükler üzerinden satın almayı etkiliyor olabilir. Model doğrultusunda makul görünen bu bulgular, bu değişkenler

görgül bir çalışmada ilk defa ele alındığı ve örneklem özellikleri sebebiyle gelecekteki diğer çalışmalarda ayrıntılı olarak ele alınmalı ve replike edilmelidir.

Araştırma Hipotezleri:

İlk aşamanın araştırma sorusu, Türkçe SABE'nin yetişkin örnekleme için geçerli ve güvenilir bir ölçüm aracı olup olmadığına ilişkindir.

İlk hipotez olan “Türkçe Satın Alma Bilişleri Envanteri (SABE) güvenilir bir ölçektir” hipotezi yapılan analizlere göre içsel tutarlık, iki yarı güvenilirliği ve test tekrar test sonuçları ile desteklenmiştir. Satın Alma Bilişleri Envanteri'nin Türkçe formunun güvenilir bir ölçüm aracı olduğu söylenebilir.

Pilot çalışmanın bir diğer hipotezi Türkçe SABE geçerli bir ölçek olduğudur. Bu hipoteze yönelik yapılan analizlerin envanterin genel olarak yapı geçerliği, ölçüt geçerliği ve eş zaman geçerliğini desteklediği kanısına varılmıştır. Analiz sonuçlarının bu hipotezi kısmen desteklediği söylenebilir. Ancak zorlantılı satın alma puanlarına göre üst ve alt belirti gruplarında kontrol boyutunda farklılaşma bulunmamıştır. Kontrol boyutunda farklılaşmamanın sebebi bu boyutun sadece 3 maddeden oluşuyor olmasından ve bu boyutun yeteri kadar temsil edilmemesinden kaynaklanıyor olabilir. Diğer yandan, kontrol algısı ve isteğinin psikolojik bir rahatsızlığı ima ediyor olması ve başka psikopatolojilerde de bulunabilmesi veya örneklemin tanısı olmayan yetişkinlerden oluşması da olabilir. Kontrol boyutu ile ilgili bu bulgunun gelecekteki çalışmalarda ayrıca incelenmesi önerilir.

Araştırmanın ikinci aşaması kompulsif satın alma davranışının bilişsel-davranışçı model çerçevesinde tanısı olmayan yetişkin örnekleme incelenmesi ve modelin ülkemizde geçerliğinin sınanmasını kapsamaktadır.

Ana çalışmada ileri sürülen hipotezlerin ilki “Satın almada davranışı ile satın almada etkili bilişler, erken dönem uyumsuz şemalar, eşyaya bağlanma ve duygu düzenleme güçlükleri arasında pozitif yönde bir ilişki beklenmektedir” olarak belirlenmiştir. Bu hipotezlerinde genel olarak kısmen desteklendiği söylenebilir. Farklı analiz sonuçları zorlantılı satın alma davranışı ile yüksek standartlar şema alanı, nesneye bağlanma, telafi etmeye dair satın alma inancı ile duygu düzenleme

güçlükleri arasında anlamlı ve pozitif ilişkiler olduğu görülmüştür. Bu hipotezin kısmen desteklendiğinin söylenmesinin temel sebebi satın alma inancının diğer alt boyutları, diğer şema alanları gibi bazı değişkenlerin sadece bazı analizlerde (korelasyon gibi) anlamlı olup diğerlerinde çıkmamasıdır.

Ana çalışmanın ikinci ve bu araştırmanın son hipotezi erken dönem uyumsuz şema alanlarının duygu düzenleme güçlükleri aracılığıyla zorlantılı satın alma davranışına katkıda bulunmasıdır. Diğer yönelimlilik haricindeki şema alanları ile zorlantılı satın alma davranışı arasında duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rolü incelendiğinde şema alanlarının, duygu düzenleme güçlüklerine neden olduğu ve bunun da zorlantılı satın alma davranışına katkıda bulunduğu; dolayısıyla, bu hipotezin de desteklendiği söylenebilir.

Çalışmanın Sınırlılıkları:

Satın alma davranışına dair inanç alanlarına dair bir envanterin dilimize uyarlanması içeren iki aşamalı bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Öncelikle veri toplama yönteminden söz etmek gereklidir. Veri toplarken her iki aşamada da uygun örneklem yöntemiyle bilgi toplanmıştır. Bu yöntem ise örneklem temsiliyetini sınırlamaktadır. Her ne kadar kompulsif satın alma davranışı bir tanı olarak önerilse de, satın alma davranışının tanısı olmayanlarda da benzerlik göstermesi sebebiyle herhangi bir psikiyatrik tanısı olmayan örneklem ile çalışılmıştır. Ayrıca özellikle 2.aşamada katılımcılardan veriler internet üzerinden toplanmıştır; bu sebeple, daha çok sosyal medya kullanan kişilere ulaşılmış olabilir. Yanı sıra halihazırda alışveriş problem yaşayan kişiler, araştırma konusu dikkatlerini çektiği için çalışmaya daha gönüllü katılmış olabilirler. Bu gibi durumlar araştırma sonuçlarını etkilemiş olabilir. Veri toplama yöntemi ile ilgili bir başka sınırlılık araştırmada kullanılan ölçüm araçlarının öz-bildirim araçları olmasıdır. Katılımcılar soruları yanıtlarken anlık cevaplar vermiş veya sosyal istenirlik etkisi altında kalmış olabilir ve kendilerini olduğundan daha iyi/kötü durumda göstermiş olabilir. Bu anlamda diğer bir sınırlılık ise katılımcıların psikopatolojiye sahip olup olmadıklarının kendi beyanlarına dayanıyor olmasıdır. Genel psikopatolojiyi tarayan

ve değerlendiren bir ölçüm aracı anket setinde yer almamıştır araştırmacılar veya bir ruh sağlığı uzmanı ayrıca bir psikolojik değerlendirme yapmamıştır.

Söz konusu diğer çalışmanın sınırlılıkları incelenen model ve yöntem ile ilgilidir. Kompulsif satın almanın bilişsel davranışçı modeli içinde birçok değişkeni barındıran kapsamlı ve kuramsal bir modeldir. Her ne kadar modeldeki tüm değişkenleri aynı anda bir arada incelemek makul olmasa da, tüm değişkenlerin çalışmada yer almaması modelin kısmen test edilmesine neden olmuş olabilir ve değişkenlerin gerçek etkisini test etmede sınırlılığa yol açmış olabilir. Bunun yanı sıra, analizler açısından değerlendirmek gerekirse, bu modeli sınamak için yapısal eşitlik modeli analizi kullanılmaması bir diğer sınırlılık olarak gösterilebilir. Sonuç olarak, daha temsil edici ve farklı nitelikleri barındıran bir örneklemin yer aldığı, bu türde sorun yaşadığı bir uzman tarafından teyit edilen, geniş sayıda katılımcı ve farklı analiz yöntemleri ile araştırma bulgularının test edilmesi sağlıklı olacaktır.

Klinik Göstergeler:

Bu çalışmayla Satın Alma Bilişleri Envanteri (Kyrios, Frost ve Steketee, 2004) dilimize kazandırılmıştır. Analiz sonuçları ile ölçeğin Türk yetişkin örnekleminde güvenilir ve geçerli bir ölçüm aracı olduğu görülmüştür. Türkçe’de kompulsif satın almayı değerlendiren bir ölçek bulunmaktayken (Yüncü ve Kesebir, 2014), satın alma bilişlerini değerlendiren SABE, klinik uygulamalarda da benzeri sorunları olan insanların bilişsel davranışı model doğrultusunda psikolojik değerlendirmeleri ve/veya sağaltım sürecindeki değişimi görmek amacıyla kullanılabilecektir. Bu sayede psikoterapide, satın almayla ilgili spesifik inançlar ele alınabilir, bilişlerin düzeyi belirlenebilir ve yanlış inançlar yeniden yapılandırılabilmesine katkıda bulunabilir.

Ana çalışmadan elde edilen bulgular cinsiyet ve kredi kartı borcu olma gibi bazı demografik bilgilerin kompulsif satın alma davranışını yordadığına işaret etmektedir. Bu bulguya göre, kadınların risk grubunda olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Diğer yandan, kredi kartı borcu kişinin var olan sorunun şiddetine katkıda bulunan önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda riskli

kişilere tedavinin yanında finansal danışmanlık önerilmesi faydalı olabilir. Ayrıca araştırma bulguları müdahale yöntemi olarak alışveriş sırasında kredi kartı bulundurmamak ya da kredi kartı limitini sınırlandırmak gibi davranışçı ödevlerin yerinde olabileceğini düşündürmektedir.

Araştırma sonuçları ayrıca kompulsif satın almanın şema alanları ile ilişkili olduğunu, özellikle de yüksek standartlar şema alanının kompulsif satın almanın yordayıcısı olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgu, psikoterapi sürecinde şema alanlarının ele alınmasının ve özellikle yüksek standartlar şema alanına odaklanılmasının önemini göstermektedir. Diğer bir bulgu ise spesifik satın alma bilişlerinin zorlantılı satın alma puanları ile anlamlı ve pozitif yönde ilişkisi olmasıdır. Satın alma bilişlerinden telafi ise kompulsif satın almanın yordayıcısı olarak bulunmuştur. Diğer bir deyişle, kompulsif satın almaya davranışı olan kişiler alınan eşyaların negatif duygu durumu telafi edeceğini ve eşyanın ödüllendirici bir mekanizması olduğuna inanmaktadır. Bu yanlış inanç, gerek değerlendirmede gerekse psikoterapide ele alınmalıdır. Ayrıca diğer bir bulgu da, nesneye bağlanmanın kompulsif satın alma ile ilişkili ve kompulsif satın almanın yordayıcısı olduğudur. Bu nedenle, insanların nesneye bağlanma düzeyi de biriktirme sorunda olduğu gibi bu soruna dair önemli bir gösterge gibi görünmektedir.

Duygu düzenleme güçlüklerinin bu çalışmada kompulsif satın alma ile ilişkili olması yanında bazı şema alanlarının satın alma ile ilişkisinde aracı rolü olduğu da görülmüştür. Bu nedenle, farklı analiz bulguları ile öne çıkan kritik değişkenlerin başında gelmektedir. Bu bulgu duyguların sonuçları ve etkilerinin ne kadar önemli olduğunu bir kez daha göstermiş ve farklı psikolojik rahatsızlıklarda etkili bir faktör olduğuna işaret etmektedir. Bu sebeple, psikoterapide duygu düzenlemenin de ayrıca ele alınmasının gerekliliğini gözler önüne sermektedir.

Gelecek Çalışmalara Öneriler

Bu çalışmada Satın Alma Bilişleri Envanteri'nin uyarlama çalışması İzmir ilinde yaşayan ve tanısı olmayan yetişkin bir örneklem ile yapılmıştır. Gelecek çalışmalarda SABE'nin klinik örneklemelerde ve farklı şehirlerdeki katılımcılarla

psikometrik özelliklerinin tekrar incelenmesi ile ölçeğin güvenilirlik ve geçerliğine ilişkin yeni bilgiler ortaya konacağı düşünülebilir. Kompulsif satın almanın bilişsel davranışçı modelinde yer alan diğer değişkenlerin de yer aldığı farklı çalışmalar, modelin Türkiye örnekleminde geçerliğini değerlendirmek açısından önemlidir. Bu nedenle bu çalışmada pratik nedenlerle yer almayan diğer değişkenlerin de gelecek çalışmalarda ele alınması önerilmektedir.

Ana çalışmada psikiyatrik tanısı olan ve aynı zamanda psikofarmakolojik tedaviye devam ettiğini belirten katılımcılar veri setinden çıkarılmıştır. Diğer yandan klinik düzeyde kompulsif satın alma davranışı gösteren örnekleme model test edilmemiştir. Gelecek çalışmalar için diğer bir öneri ise bilişsel davranışçı modelin, kompulsif satın alma sorununa sahip örneklem ile veya farklı nitelikteki ölçüm araçları (örn., görüşme formu, derinlemesine görüşme vb.) çalışmasıdır. Bu sayede modelin klinik örnekleme geçerliği sağlanabilir. Ayrıca bu sayede tedavide hangi faktörlere odaklanılması gerektiğine ve tedavinin nasıl planlanacağı dair daha doğru bilgi elde edilebilir.

Kompulsif satın almanın doğasını tüm modeldeki değişkenler bağlamında anlamak ve modelin rehberliğinde yapılandırılmış bireysel ya da grup terapileri geliştirmek ve bu yöntemlerin etkinliklerini sorgulamak önem arz etmektedir. Bu sayede, bu bozukluktan dolayı işlevselliği etkilenen kişilere müdahale de bulunulabilir.

Ayrıca daha önceki kısımlarda söz edildiği gibi henüz kompulsif satın alma tek başına bir rahatsızlık olarak sınıflandırılmasa da, dahil edilmesi öngörülen ciddi bir sorun olabilmektedir. Bu tür çalışmaların sayısındaki artış, bu sorununun daha ayrıntılı ele alınmasına katkıda bulunacaktır. Örneğin Türkiye’de kompulsif satın almanın yaygınlığına dair bir çalışma bulunmamaktadır. Gelecek çalışmalarda öncelikle bir yaygınlık çalışmasının yapılması önerilebilir. Ayrıca bu konuda boylamsal çalışmalar yapmak kompulsif satın almanın ortaya çıkışı ve prognozunu görmek açısından fayda sağlayacaktır. Kompulsif satın almanın başlangıç yaşının 10’lu yaşların sonu ve 20’li yaşların başı olduğu belirtilmektedir (Black ve diğerleri, 2001: 123-126). Hangi yaş aralıklarının risk grubu olduğunu belirlemek hem

önleyici hem de tedaviye yönelik programların geliştirilmesi ve müdahalede bulunulması açısından önemlidir.

Diğer bir öneri ise kompulsif satın almanın hangi spektrumda yer aldığını anlamaya yönelik çalışmalar yapılmasıdır. Bilişsel davranışçı model (Kellett ve Bolton, 2009), kompulsif satın almanın obsesif kompulsif spektrumda yer aldığını önermektedir. Ancak literatürde bu kavramın dürtü kontrol bozuklukları (Hollander ve Benzaquen 1996: 17-26; McElroy ve diğerleri 1991: 199-204) ya da davranışsal bağımlılıklar (Lejoyeux ve diğerleri, 2000: 129-134; Holden, 2001: 980-982) arasında yer alması gerektiğine dair görüşler de mevcuttur. Bahsedilen spektrumda yer alan diğer değişkenlerle ilişkilerinin incelenmesi kompulsif satın almanın doğru sınıflandırılması açısından faydalı olacaktır.

KAYNAKÇA

Aboujaoude, E. ve Koran, L. M. (2003). A 1-year naturalistic follow-up of patients with compulsive shopping disorder. *The Journal of clinical psychiatry*, 64(8), 946-950.

American Psychiatric Association (1987). Diagnostic and Statistical Manuel of Mental Disorders (5. Basım) Washington, DC.

Amerikan Psikiyatri Birliği (1994) Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı, dördüncü baskı (DSM-IV) (Çev. Ed. E. Köroğlu). Hekimler Yayın Birliği, Ankara.

Amerikan Psikiyatri Birliği (2013) Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal El Kitabı, Beşinci Baskı (DSM-5) (Çev. ed.: E Köroğlu) Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014.

Arrindell, W. A. (1980). Dimensional structure and psychopathology correlates of the Fear Survey Schedule (FSS-III) in a phobic population: A factorial definition of agoraphobia. *Behaviour Research and Therapy*, 18(4), 229-242.

Avila, C. (2001). Distinguishing BIS-mediated and BAS-mediated disinhibition mechanisms: a comparison of disinhibition models of Gray (1981, 1987) and of Patterson and Newman (1993). *Journal of personality and social psychology*, 80(2), 311.

Ayers, C. R., Saxena, S., Golshan, S. ve Wetherell, J. L. (2010). Age at onset and clinical features of late life compulsive hoarding. *International Journal of Geriatric Psychiatry*, 25(2), 142-149.

Barratt, E. E. (1959). Anxiety and impulsiveness related to psychomotor efficiency. *Perceptual and motor skills*. Vol 9(2), 1959, 191-198.

BATI, “Alışveriş Bağımlılığı”, İnternet Sitesi, <http://bati.ege.edu.tr/index.php?lid=1&SayfaID=148&cat=details>, (03.04.2015), s.1.

Baumeister, R.F., Heatherton, T.F. ve Tice, D.M. (1994). *Losing control: How and why people fail at self-regulation*. San Diego, CA: Academic Press.

Beck, A. T., Epstein, N., Brown, G. ve Steer, R. A. (1988). An inventory for measuring clinical anxiety: psychometric properties. *Journal of consulting and clinical psychology*, 56(6), 893.

Belk, R. W. (1984). Three scales to measure constructs related to materialism: Reliability, validity, and relationships to measures of happiness. *NA-Advances in Consumer Research Volume 11*.

Belk, R. W. (1991). The Ineluctable Mysteries of Possessions. *Journal of Social Behavior and Personality*, 6(6), 17.

Belk, R. W. (2000). Are we what we own? In A.L. Benson (Ed.), *I shop, therefore I am: Compulsive buying and the search for self* (ss. 76–104). Northtrade, NJ: Aronson.

Benbir, G., Poyraz, C. A. ve Apaydın, H. (2014). Diagnostic approach to behavioral or “non-substance” addictions. *CYTOKINE*, 74, 78. Nobel Med 2014; 10(1): 5-11

Benson, A. L. (2000). *I shop, Therefore I Am: Compulsive Buying and the Search for Self*. New York: Aronson.

Benson A. (2006). *Stopping Overshopping: A Comprehensive Program to Help Eliminate Overshopping*. New York: Benson

Bijttebier, P., Beck, I., Claes, L. ve Vandereycken, W. (2009). Gray's Reinforcement Sensitivity Theory as a framework for research on personality–psychopathology associations. *Clinical psychology review*, 29(5), 421-430.

Bishop, S. R., Lau, M., Shapiro, S., Carlson, L., Anderson, N. D., Carmody, J., Segal Z.V., Abbey S., Speca M., Velting D. ve Devins, G. (2004). Mindfulness: A proposed operational definition. *Clinical psychology: Science and practice*, 11(3), 230-241.

Black, D. W. (2000). Assessment of compulsive buying. *I shop, therefore I am—compulsive buying and the search for self*. New York: Aronson, 191-216.

Black, D.W. (2001). Compulsive Buying Disorder: definition, assessment, epidemiology and clinical management. *CNS Drugs* 15 (1), 17-27.

Black, D. W. (2007). A review of compulsive buying disorder. *World Psychiatry*, 6, 14-18.

Black, D. W. (2010). Compulsive buying: clinical aspects. *Impulse Control Disorders*, 5-22.

Black, D.W., Coryell, W.C., Crowe, R.R., McCormick, B., Shaw, M. ve Allen, J. (2014). A direct, controlled, blind family study of pathological gambling. *Journal of Clinical Psychiatry*, 75(3), 215–221.

Black, D. W., Coryell, W., Crowe, R., Shaw, M., McCormick, B. ve Allen, J. (2015). The relationship of DSM-IV pathological gambling to compulsive buying and other possible spectrum disorders: Results from the Iowa PG family study. *Psychiatry research*, 226(1), 273-276.

Black, D. W., Gabel, J., Hansen, J. ve Schlosser, S. (2000). A double-blind comparison of fluvoxamine versus placebo in the treatment of compulsive buying disorder. *Annals of clinical psychiatry*, 12(4), 205-211.

Black, D. W., Monahan, P. ve Gabel, J. (1997). Fluvoxamine in the treatment of compulsive buying. *The Journal of clinical psychiatry*, 58(4), 159-163.

Black, D.W., Monahan, P., Schlosser, S. ve Repertinger, S. (2001). Compulsive buying severity: An analysis of compulsive buying results in 44 subjects. *Journal of Nervous and Mental Disease*, 189, 123–126.

Black, D. W., Repertinger, S., Gaffney, G. R. ve Gabel, J. (1998). Family history and psychiatric comorbidity in persons with compulsive buying: preliminary findings. *American Journal of Psychiatry*. 155(7), 960-963.

Bleuler, E., 1930. Textbook of Psychiatry. Macmillan, New York.

Bos, A. E., Huijding, J., Muris, P., Vogel, L. R. ve Biesheuvel, J. (2010). Global, contingent and implicit self-esteem and psychopathological symptoms in adolescents. *Personality and Individual Differences*, 48(3), 311-316.

Brislin, R. W., Lonner, W. J. ve Thorndike, R. M. (1973). *Cross-Cultural: Research Methods* (Vol. 11). Year Book Medical Pub.

Brown, K. W., Ryan, R. M. ve Creswell, J. D. (2007). Mindfulness: Theoretical foundations and evidence for its salutary effects. *Psychological inquiry*, 18(4), 211-237.

Buckler, R.B. (1996). Exploring the social environment of marketplace compulsiveness: The effects of presence of others on compulsive buying. *Dissertation Abstracts International Section A: Humanities and Social Sciences*, 57, 2575.

Christenson, G.A., Faber, R.J., de Zwann, M., Raymond, N.C., Specker, S.M., Eckern, M.D., Mackenzie, T.B., Crosby, R.D., Crow, S.J., Eckert, E.D., Mussell, M.P. ve Mitchell, J.E. (1994). Compulsive buying: Description characteristics and psychiatric comorbidity. *Journal of Clinical Psychiatry*, 55, 5–11.

Claes, L., Bijttebier, P., Mitchell, J. E., de Zwaan, M. ve Mueller, A. (2011). The relationship between compulsive buying, eating disorder symptoms, and

temperament in a sample of female students. *Comprehensive Psychiatry*, 52(1), 50-55.

Claes, L., Bijttebier, P., Van Den Eynde, F., Mitchell, J. E., Faber, R., de Zwaan, M., ve Mueller, A. (2010). Emotional reactivity and self-regulation in relation to compulsive buying. *Personality and Individual Differences*, 49(5), 526-530.

Comings, D. E. (1998). The molecular genetics of pathological gambling. *CNS spectrums*, 3(06), 20-37.

Corr, P. J. ve Perkins, A. M. (2006). The role of theory in the psychophysiology of personality: From Ivan Pavlov to Jeffrey Gray. *International Journal of Psychophysiology*, 62(3), 367-376.

Çuhadaroğlu, F (1986). *Adolesanlarda Benlik Saygısı*. (Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Daffern, M., Gilbert, F., Lee, S. ve Chu, C. M. (2015). The relationship between early maladaptive schema, psychopathic traits, and neuroticism in an offender sample. *Clinical Psychologist*, 1-4.

Dagher, A. ve Robbins, T. W. (2009). Personality, addiction, dopamine: insights from Parkinson's disease. *Neuron*, 61(4), 502-510.

d'Astous, A., Maltais, J. ve Roberge, C. (1990). Compulsive buying tendencies of adolescent consumers. *NA-Advances in Consumer Research*, Volume 17, 306-312

Demirhan, N., Yorulmaz, O. (2012). Biriktirme Envanteri-Gözden Geçirilmiş Formu'nun Türkçe'ye Uyarlanması ve Yetişkin Örneklemde Psikometrik Özelliklerinin İncelenmesi. *17. Ulusal Psikoloji Kongresi*, 25-28 Nisan, İstanbul.

Desarbo, W. S. ve Edwards, E. A. (1996). Typologies of compulsive buying behavior: A constrained clusterwise regression approach. *Journal of Consumer Psychology*, 5(3), 231-262.

Di Nicola, M., Tedeschi, D., De Risio, L., Pettorruso, M., Martinotti, G., Ruggeri, F., Swierkosz-Lenart K., Guglielmo R., Callea A., Ruggeri G., Pozzi, G., Di Giannantonio M. ve Janiri L. (2015). Co-occurrence of alcohol use disorder and behavioral addictions: relevance of impulsivity and craving. *Drug and alcohol dependence*, 148, 118-125.

Dirik G., Karancı A.N., Yorulmaz O. (2004). Yetişkinlerin çocukluk anıları ve sosyal kaygı. XIII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışma Kitabı, İstanbul, s. 149.

Dittmar, H. (2004). Understanding and diagnosing compulsive buying. *Handbook of addictive disorders: A practical guide to diagnosis and treatment*, 411-450.

Dittmar, H. (2005a). Compulsive buying—a growing concern? An examination of gender, age, and endorsement of materialistic values as predictors. *British Journal of Psychology*, 96(4), 467-491.

Dittmar, H. (2005b). A new look at" compulsive buying": Self-discrepancies and materialistic values as predictors of compulsive buying tendency. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 24(6), 832.

Dittmar, H., Beattie, J. ve Friese, S. (1996). Objects, decision considerations and self-image in men's and women's impulse purchases. *Acta psychologica*, 93(1), 187-206.

Dittmar, H. ve Drury, J. (2000). Self-image—is it in the bag? A qualitative comparison between “ordinary” and “excessive” consumers. *Journal of Economic Psychology*, 21(2), 109-142.

Dittmar, H., Long, K. ve Bond, R. (2007). When a better self is only a click away:

Associations between materialistic values, emotional and identity-related buying motives and compulsive buying on-line. *Journal of Social and Clinical Psychology*, 26, 334–361.

Duroy, D., Gorse, P. ve Lejoyeux, M. (2014). Characteristics of online compulsive buying in Parisian students. *Addictive behaviors*, 39(12), 1827-1830.

Edwards, E. A. (1993). Development of a new scale for measuring compulsive buying behavior. *Financial counseling and planning*, 4(1), 67-84.

Elliott, R. (1994). Addictive consumptions: Function and fragmentation in post-modernity. *Journal of Consumer Policy*, 17, 159–179.

Everitt, B. J., Belin, D., Economidou, D., Pelloux, Y., Dalley, J. W. ve Robbins, T. W. (2008). Neural mechanisms underlying the vulnerability to develop compulsive drug-seeking habits and addiction. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London B: Biological Sciences*, 363(1507), 3125-3135.

Eysenck, S. B., Eysenck, H. J. ve Barrett, P. (1985). A revised version of the psychoticism scale. *Personality and individual differences*, 6(1), 21-29.

Faber, R.J. (2000). A systematic investigation into compulsive buying. In A.L. Benson (Ed.), *I shop, therefore I am: Compulsive buying and the search for self* (ss. 27–53). Aronson; Northtrade, New Jersey.

Faber, R.J., Christenson, G.A., deZwaan, M. ve Mitchell, J. (1995). Two forms of compulsive consumption: Comorbidity of compulsive buying and binge eating. *Journal of Consumer Research*, 22, 296–304.

Faber, R.J. ve Christenson, G.A. (1996). In the mood to buy: Differences in the mood states experienced by compulsive buyers and other consumers. *Psychology and Marketing*, 13, 803–820.

Faber, R. J. ve O'Guinn, T. C. (1989). Classifying compulsive consumers: Advances in the development of a diagnostic tool. *NA-Advances in Consumer Research Volume*

16.

Faber, R. J. ve O'Guinn, T. C. (1992). A clinical screener for compulsive buying. *Journal of consumer Research*, 19(3), 459-469.

Faber, R. J. ve O'Guinn, T. C. (2008). Compulsive buying: Review and reflection. *Handbook of consumer psychology*, 1039-1056.

Faber, R.J., Peterson, C. ve Christenson, G.A. (1994). Characteristics of compulsive buyers: An examination of stress reaction and absorption. Paper presented at the American Psychological Association Conference, Los Angeles.

Faber, R.J. ve Vohs, K.D. (2004). To buy or not to buy? Self-control and self-regulatory failure in purchase behavior. In R.F. Baumeister (Ed.), *Handbook of self-regulation: Research, theory, and application* (ss. 509–524). New York: Guilford Press.

Feinberg, R.A. (1986). Credit cards as spending facilitating stimuli: A conditioning interpretation. *Journal of Consumer Research*, 13, 348–356.

Frascella, J., Potenza, M. N., Brown, L. L. ve Childress, A. R. (2010). Shared brain vulnerabilities open the way for nonsubstance addictions: carving addiction at a new joint?. *Annals of the New York Academy of Sciences*, 1187(1), 294-315.

Francis, L. J., Brown, L. B., ve Philipchalk, R. (1992). The development of an abbreviated form of the Revised Eysenck Personality Questionnaire (EPQR-A): Its use among students in England, Canada, the USA and Australia. *Personality and individual differences*, 13(4), 443-449.

Frost, R. O. ve Hartl, T. L. (1996). A cognitive-behavioral model of compulsive hoarding. *Behaviour research and therapy*, 34(4), 341-350.

Frost, R. O., Kim, H. J., Morris, C., Bloss, C., Murray-Close, M. ve Steketee, G. (1998). Hoarding, compulsive buying and reasons for saving. *Behaviour Research and Therapy*, 36(7), 657-664.

Frost, R. O., Steketee, G. ve Grisham, J. (2004). Measurement of compulsive hoarding: saving inventory-revised. *Behaviour Research and Therapy*, 42(10), 1163-1182.

Frost, R.O., Steketee, G. ve Williams, L.F. (2002). Compulsive buying, compulsive hoarding and obsessive- compulsive disorder. *Behavior Therapy*, 33, 201–214.

Grant, J. E., Levine, L., Kim, D., ve Potenza, M. N. (2005). Impulse control disorders in adult psychiatric inpatients. *American Journal of Psychiatry*, 162(11), 2184-2188.

Gratz, K. L. ve Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of psychopathology and behavioral assessment*, 26(1), 41-54.

Grisham, J. R., Frost, R. O., Steketee, G., Kim, H. J., Tarkoff, A. ve Hood, S. (2009). Formation of attachment to possessions in compulsive hoarding. *Journal of anxiety disorders*, 23(3), 357-361.

Guo, Z. ve Cai, Y. (2011). Exploring the antecedents of compulsive buying tendency among adolescents in China and Thailand: A consumer socialization perspective. *African Journal of Business Management*, 5(24), 10198-10209

Güleç, G., Köşger, F. ve Eşsizoglu, A. (2015). DSM-5'te Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 7(4), 448-460.

Harrison, A., Sullivan, S., Tchanturia, K. ve Treasure, J. (2010). Emotional functioning in eating disorders: attentional bias, emotion recognition and emotion regulation. *Psychological medicine*, 40(11), 1887-1897.

Harvanko, A., Lust, K., Odlaug, B. L., Schreiber, L. R., Derbyshire, K., Christenson, G. ve Grant, J. E. (2013). Prevalence and characteristics of compulsive buying in college students. *Psychiatry research*, 210(3), 1079-1085.

Holden, C. (2001). 'Behavioral'addictions: do they exist?. *Science*, 294(5544), 980-982.

Hollander, E. ve Allen, A. (2006). Is compulsive buying a real disorder, and is it really compulsive?. *American Journal of Psychiatry*, 163(10), 1670-1672.

Hollander, E. ve Benzaquen, S. D. (1996). Is there a distinct OCD spectrum?. *CNS spectrums*, 1(01), 17-26.

Karakuş, G., Tamam L., ÖZTÜRK, Z., Zengin Eroğlu, M., Bahalı K., Nebioğlu M., Turhan, N. ve Çakmak, S. (2011). Bir Grup Üniversiteye Hazırlık Öğrencisinde Dürtü Kontrol Bozukluğu. *Nöropsikiyatri Arşivi*, 48, 238-242.

Karancı, N., Dirik, G. ve Yorulmaz, O. (2007). Eysenck kişilik anketi-gözden geçirilmiş kısaltılmış formu'nun (EKA-GGK) Türkiye'de geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 18(3), 1-8.

Kaycıoğlu, F.C., ve Gençöz, T. (2011). Psychometric characteristics of Difficulties in emotion Regulation Scale in a Turkish sample: New suggestions. Unpublished raw data.

Kellett, S. (2007). Compulsive hoarding; a site security model and associated treatment strategies. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 14, 413-427.

Kellett, S. ve Bolton, J., V. (2009). Compulsive Buying: A cognitive-behavioural model. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 16, 83-99

Kesebir, S., İşıtmez, S. ve Gündoğar, D. (2012). Compulsive buying in bipolar disorder: Is it a comorbidity or a complication?. *Journal of affective disorders*, 136(3), 797-802.

- Kim, S. W. (1998). Opioid antagonists in the treatment of impulse-control disorders. *Journal of Clinical Psychiatry*, 59(4), 159-164
- Koran, L. M., Aboujaoude, E. N., Solvason, B., Gamel, N. N. ve Smith, E. H. (2007). Escitalopram for compulsive buying disorder: a double-blind discontinuation study. *Journal of clinical psychopharmacology*, 27(2), 225-227.
- Koran, L. M., Chuong, H. W. ve Smith, S. C. (2003). Citalopram for compulsive shopping disorder: an open-label study followed by double-blind discontinuation. *The Journal of clinical psychiatry*, 64(7), 793-798.
- Koran, L. M., Faber, R. J., Aboujaoude, E., Large, M. D. ve Serpe, R. T. (2006). Estimated prevalence of compulsive buying behavior in the United State. *The American Journal of Psychiatry*, 163(10), 1806-1812.
- Kraepelin E. *Psychiatrie*, 8th ed. Leipzig: Barth, 1915.
- Kreuger, D.W. (1988). On compulsive shopping and spending; a psychodynamic enquiry. *American Journal of Psychotherapy*, 42, 574–585.
- Kuzma, J. M. ve Black, D. W. (2006). Compulsive shopping – when spending begins to consume the consumer. *Current Psychiatry*, 7, 27-40
- Kyrios, M., Frost, R.O. ve Steketee, G. (2004). Cognitions in compulsive buying and acquisition. *Cognitive Therapy & Research*, 28, 241–258.
- Lee, S. ve Mysyk, A. (2004). The medicalization of compulsive buying. *Social science & medicine*, 58(9), 1709-1718.
- Leite, P. L., Pereira, V. M., Nardi, A. E. ve Silva, A. C. (2014). Psychotherapy for compulsive buying disorder: A systematic review. *Psychiatry research*, 219(3), 411-419.

Lejoyeux, M., Ades, J., Tassain, V. ve Solomon, J. (1996). Phenomenology and psychopathology of uncontrolled buying. *The American journal of psychiatry*, 153(12), 1524-1529

Lejoyeux, M., Mc Loughlin, M. ve Ades, J. (2000). Epidemiology of behavioral dependence: literature review and results of original studies. *European Psychiatry*, 15(2), 129-134.

Lejoyeux, M., Mathieu, K., Embouazza, H., Huet, F. ve Lequen, V. (2007). Prevalence of compulsive buying among customers of a Parisian general store. *Comprehensive Psychiatry*, 48(1), 42-46.

Lejoyeux, M., Tassain, V., Solomon, J. ve Ades, J. (1997). Study of compulsive buying in depressed patients. *Journal of Clinical Psychiatry*, 58, 169–173.

Levine, B. ve Kellen, B. (2000). Debtors anonymous and psychotherapy. *I shop, therefore I am: Compulsive buying and the search for self*, 431-454.

Mansell, W. ve Lam, D. (2003). Conceptualising a cycle of ascent into mania: A case report. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 31, 363–367.

Marks, I. (1990). Behavioural (non-chemical) addictions. *British Journal of Addiction*, 85(11), 1389-1394.

McElroy, S. L., Hudson, J. I., Pope, H. G., Keck, P. E. ve Aizley, H. G. (1992). The DSM-III-R impulse control disorders not elsewhere classified: clinical characteristics and relationship to other psychiatric disorders. *The American journal of psychiatry*, 149(3), 318-327.

McElroy, S. L., Satlin, A., Pope, H. G., Keck, P. E. ve Hudson, J. I. (1991). Treatment of compulsive shopping with antidepressants: a report of three cases. *Annals of Clinical Psychiatry*, 3(3), 199-204.

McElroy, S.L., Keck, P.E., Jr. ve Pope, H.G., Jr., Smith, J.M.R. ve Strakowski, S.M.

(1994). Compulsive buying: A report of 20 cases. *Journal of Clinical Psychiatry*, 55, 242–248.

Monahan, P., Black, D.W. ve Gabel, J. (1996). Reliability and validity of a scale to measure change in persons with compulsive buying. *Psychiatry Research*, 64, 59–67.

Mitchell, J. E., Burgard, M., Faber, R., Crosby, R. D. ve de Zwaan, M. (2006). Cognitive behavioral therapy for compulsive buying disorder. *Behaviour research and therapy*, 44(12), 1859-1865.

Miltenberger, R.G., Redlin, J., Crosby, R., Stickney, M., Mitchell, J., Wonderlich, S., Faber, R. ve Smyth, J. (2003). Direct and retrospective assessment of factors contributing to compulsive buying. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 34, 1–9.

Mueller, A., Mitchell, J. E., Black, D. W., Crosby, R. D., Berg, K. ve de Zwaan, M. (2010a). Latent profile analysis and comorbidity in a sample of individuals with compulsive buying disorder. *Psychiatry Research*, 178(2), 348-353.

Mueller, A., Mitchell, J. E., Crosby, R. D., Gefeller, O., Faber, R. J., Martin, A. ve de Zwaan, M. (2010b). Estimated prevalence of compulsive buying in Germany and its association with sociodemographic characteristics and depressive symptoms. *Psychiatry research*, 180(2), 137-142.

Mueller, A., Mitchell, J. E., Peterson, L. A., Faber, R. J., Steffen, K. J., Crosby, R. D. ve Claes, L. (2011). Depression, materialism, and excessive Internet use in relation to compulsive buying. *Comprehensive Psychiatry*, 52(4), 420-424.

Mueller, A., Mueller, U., Silbermann, A., Reinecker, H., Bleich, S., Mitchell, J. E. ve de Zwaan, M. (2008). A randomized, controlled trial of group cognitive-behavioral therapy for compulsive buying disorder: posttreatment and 6-month follow-up results. *The Journal of clinical psychiatry*, 69(7), 1131-1138.

Mueller, A., Mueller, U., Albert, P. Mertens, C., Silbermann, A., Mitchell, J.E. ve de

Zwaan, M. (2007). Hoarding in a compulsive buying sample. *Behaviour Research and Therapy*, 45, 2754–2763.

Müller, A., Mitchell, J. E., Crosby, R. D., Cao, L., Johnson, J., Claes, L. ve de Zwaan, M. (2012). Mood states preceding and following compulsive buying episodes: an ecological momentary assessment study. *Psychiatry research*, 200(2), 575-580.

Müller, A., Mitchell J.E. ve de Zwaan M. (2015) Compulsive Buying. *The American Journal on Addictions*, 24, 132-137

Nataarajan, R. ve Goff, B. G. (1991). Compulsive buying: Toward a reconceptualization. Special Issue: To have possessions: A handbook of ownership and property. *Journal of Social Behavior and Personality*, 6(6), 307-326.

Neuner, M., Raab, G. ve Reisch, L. A. (2005). Compulsive buying in maturing consumer societies: An empirical re-inquiry. *Journal of economic psychology*, 26(4), 509-522.

O'Guinn, T. C. ve Faber, R. J. (1987). Mass mediated consumer socialization: Non-utilitarian and dysfunctional outcomes. *NA-Advances in Consumer Research Volume 14*, 473-477

O'Guinn, T. C. ve Faber, R. J. (1989). Compulsive buying: A phenomenological exploration. *Journal of consumer research*, 16(2), 147-157.

Odlaug, B. L. ve Grant, J. E. (2010). Impulse-control disorders in a college sample: results from the self-administered Minnesota Impulse Disorders Interview (MIDI). *Prim Care Companion J Clin Psychiatry*, 12(2), e1-e5.

Otter, M. ve Black, D. W. (2007). Two cases of compulsive buying behavior in mentally challenged persons. *Primary care companion to the Journal of clinical psychiatry*, 9(6), 469.

Özkorumak, E. ve Tiryaki, A. (2011) Davranışsal Bağımlılık Olarak Kontrol Edilemeyen Satın Alma Davranışı. *RCHP*, 5(1-3), 14-17

Patton, J. H. ve Stanford, M. S. (1995). Factor structure of the Barratt impulsiveness scale. *Journal of clinical psychology*, 51(6), 768-774.

Parecki, D. M. (1999). *Addressing compulsive buying behavior: A treatment program for self-identified compulsive buyers*. Unpublished doctoral dissertation, California School of Professional Psychology, Berkeley.

Pavarin, R. M. ve Biolcati, R. (2015). Women between normality and dependence: a study of problematic consumption and dependence in women aged 30–50 years. *Journal of Substance Use*, 20(2), 143-150.

Perris, C., Jacobsson, L., Linndström, H., Knorrning, L. V. ve Perris, H. (1980). Development of a new inventory for assessing memories of parental rearing behaviour. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 61(4), 265-274.

Pisani, A. R., Wyman, P. A., Petrova, M., Schmeelk-Cone, K., Goldston, D. B., Xia, Y. ve Gould, M. S. (2013). Emotion regulation difficulties, youth–adult relationships, and suicide attempts among high school students in underserved communities. *Journal of youth and adolescence*, 42(6), 807-820.

Pooler, J. (2003). *Why we shop: Emotional rewards and retail strategies*. London: Praeger.

Potenza, M. N., Leung, H. C., Blumberg, H. P., Peterson, B. S., Fulbright, R. K., Lacadie, C. M., Skudlarski P. ve Gore, J. C. (2003). An FMRI Stroop task study of

ventromedial prefrontal cortical function in pathological gamblers. *American Journal of Psychiatry*, 160(11), 1990-1994.

Potenza, M. N. (2008). The neurobiology of pathological gambling and drug addiction: an overview and new findings. *Philosophical Transactions of the Royal Society of London B: Biological Sciences*, 363(1507), 3181-3189.

Preacher, K. J. ve Hayes, A. F. (2004). SPSS and SAS procedures for estimating indirect effects in simple mediation models. *Behavior research methods, instruments, & computers*, 36(4), 717-731.

Preacher, K. J., ve Hayes, A. F. (2008). Asymptotic and resampling strategies for assessing and comparing indirect effects in multiple mediator models. *Behavior Research Methods*, 40, 879-891.

Preacher, K. J., Rucker, D. D. ve Hayes, A. F. (2007). Addressing moderated mediation hypotheses: Theory, methods, and prescriptions. *Multivariate behavioral research*, 42(1), 185-227.

Raab, G., Reisch, L. A., Gwozdz, W., Kollmann, K., Schubert, A. M. ve Unger, A. (2012, September). Pathological buying behaviour: Investigating the trend of compensatory and compulsive buying in Austria, Denmark and Germany. In *Microcosm of economic psychology. Proceedings of the IAREP Conference Wroclaw* (ss. 257).

Richards, A. (1996). Ladies 'of Fashion: Pleasure, Perversion or Paraphilia. *Int. Journ. of Psycho- Analysis* 77: 337-351.

Richins (2004). The material values scale: measurement properties and the development of a short-form. *Journal of Consumer Research*, 31, 209-219.

Ridgway, N. M., Kukar-Kinney, M. ve Monroe, K. B. (2008). An expanded conceptualization and a new measure of compulsive buying. *Journal of Consumer*

Research, 35(4), 622-639.

Roberts, J. A. ve Jones, E. (2001). Money attitudes, credit card use, and compulsive buying among American college students. *Journal of Consumer Affairs*, 35(2), 213-240.

Roberts, J.A. ve Tanner, J.F.(2000). Compulsive buying and risky behavior among adolescents. *Psychological Reports*, 86(3), 763–770.

Roberts, J. A. ve Tanner J. F. (2002). Compulsive buying and sexual attitudes, intentions, and activity among adolescents: an extension of Roberts and Tanner (2000). *Psychological reports*, 90(3 Pt 2), 1259-1260.

Rosenberg, M. (1965). Rosenberg self-esteem scale (RSE). *Acceptance and commitment therapy. Measures package*, 61.

Rugancı, R. N. (2008). The relationship among attachment style, affect regulation, psychological distress and mental construction of the relational world. Yayınlanmamış doktora tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Psikoloji Bölümü.

Rugancı, R. N. ve Gençöz, T. (2010). Psychometric properties of a Turkish version of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Clinical Psychology*, 66(4), 442-455.

Sanavio, E. (1988). Obsessions and compulsions: the Padua Inventory. *Behaviour research and therapy*, 26(2), 169-177.

Scherhorn, G., Reisch, L. A. ve Raab, G. (1990). Addictive buying in West Germany: An empirical study. *Journal of consumer policy*, 13(4), 355-387.

Schlosser, S., Black, D.W., Repertinger, S. ve Freet, D. (1994). Compulsive buying: Demography, phenom- enology, and comorbidity in 46 subjects. *General Hospital Psychiatry*, 16, 205–212.

Shorey, R. C., Anderson, S. ve Stuart, G. L. (2012). Gender differences in early maladaptive schemas in a treatment seeking sample of alcohol dependent adults. *Substance Use and Misuse*, 47, 108–116.

Shorey, R. C., Stuart, G. L. ve Anderson, S. (2014). Differences in Early Maladaptive Schemas between a Sample of Young Adult Female Substance Abusers and a Non-clinical Comparison Group. *Clinical psychology & psychotherapy*, 21(1), 21-28.

Soygüt, G., Karaosmanoğlu, A. ve Çakır, Z. (2009). Erken dönem uyumsuz şemaların değerlendirilmesi: Young şema ölçeği kısa form 3'ün psikometrik özelliklerine ilişkin bir inceleme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(1), 75-84.

Steketee, G., Frost, R. O., Wincze, J., Greene, K. A. ve Douglass, H. (2000). Group and individual treatment of compulsive hoarding: A pilot study. *Behavioural and Cognitive Psychotherapy*, 28(03), 259-268.

Stekel, W. (1924). Peculiarities of behavior. Translated by Van Teslaar JS. New York: Liveright.

Stopa, L., Thorne, P., Waters, A. ve Preston, J. (2001). Are the short and long forms of young schema questionnaire comparable and how well does each version predict psychopathology scores?. *Journal of Cognitive Therapy*, 15(3), 253- 272.

Tamam, L. (2007). “Kompulsif Satın Alma (Alışveriş Bağımlılığı)”: https://www.researchgate.net/profile/Lut_Tamam/publication/260421147_Compulsive_Buying/links/0f317531105cc31860000000.pdf

Tamam, L., Diller, R. S. ve Özpoyraz, N. (1998). Kompulsif satın alma: Bir gözden geçirme. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 9(3), 224-230.

Tamam, L., Zengin, M., Karakuş, G. ve Ozturk, Z. (2008). The prevalence of impulse control disorders in an university psychiatry inpatient clinics. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 18, 153-161.

Tolin, D. F., Meunier, S. A., Frost, R. O. ve Steketee, G. (2011). Hoarding among patients seeking treatment for anxiety disorders. *Journal of Anxiety Disorders*, 25(1), 43-48.

Valence, G., d'Astous, A. ve Fortier, L. (1988). Compulsive buying: Concept and measurement. *Journal of Consumer Policy*, 11(4), 419-433.

Villella, C., Martinotti, G., Di Nicola, M., Cassano, M., La Torre, G., Gliubizzi, M. D. ve Conte, G. (2011). Behavioural addictions in adolescents and young adults: results from a prevalence study. *Journal of Gambling Studies*, 27(2), 203-214.

Vogt, S., Hunger, A., Törpe, T., Pietrowsky, R. ve Gerlach, A. L. (2014). Effects of mood induction on consumers with vs. without compulsive buying propensity: An experimental study. *Psychiatry research*, 220(1), 342-347.

Waller, G., Meyer, C. ve Ohanian, V. (2001). Psychometric properties of the long and short versions of the Young Schema-Questionnaire: Core beliefs among bulimic and comparison women. *Cognitive Therapy and Research*, 25, 137- 147.

Weintraub, D., Siderowf, A. D., Potenza, M. N., Goveas, J., Morales, K. H., Duda, J. E., ve Stern, M. B. (2006). Association of dopamine agonist use with impulse control disorders in Parkinson disease. *Archives of neurology*, 63(7), 969-973.

Williams, A. D. ve Grisham, J. R. (2012). Impulsivity, emotion regulation, and mindful attentional focus in compulsive buying. *Cognitive Therapy and Research*, 36(5), 451-457.

Winestine, M. C. (1985). Compulsive shopping as a derivative of a childhood seduction. *The Psychoanalytic Quarterly*. Vol 54(1), 1985, 70-72.

Young, J. E., ve Brown, G. (1990). Young schema questionnaire. New York:

Cognitive therapy Center of New York.

Young, J.E., Klosco, J.S. ve Weishaar, M.E. (2003). *Schema therapy; A practitioner's guide*. New York: Guilford Press.

Young, J. E. (2004). Schema mode listing, October 2004 revision, third draft. New York: Schema Therapy Institute.

Yurchisin, J. ve Johnson, K.K.P. (2004). Compulsive buying behaviour and its relationship to perceived social status associated with buying, materialism, self-esteem and apparel-product involvement. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 32, 291–314.

Yüncü Z, Kesebir S. (2014). Compulsive Buying Scale: Validity, Reliability and Its Psychometric Characteristics in Our Society. *Bağımlılık Dergisi*, 15(3), 142-149.

Zuckerman, M. (1994). *Behavioral expressions and biosocial bases of sensation seeking*. Cambridge university press.

EKLER

EK 1: Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu

- 1) Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek
- 2) Yaşınız:.....
- 3) Medeni Durumunuz:
- 4) En son bitirdiğiniz okul:
- 5) Yaşamınızın çoğunu hangisinde geçirdiniz?
() Köy-Kasaba () İlçe merkezi () Şehir Merkezi () Büyükşehir
- 6) Şu an çalışıyor musunuz?
() Evet; Yanıtınız evet ise, lütfen ne iş yaptığınızı belirtiniz:.....
() Hayır
- 7) Aylık Gelir Düzeyiniz (Evinize giren toplam gelir):
() 1000 TL ve altı () 1001-2000 TL () 2001-3000 TL
() 3001-4000 TL () 4001 TL ve üzeri
- 8) Genel olarak aylık gelirinizi nasıl değerlendirirsiniz?
() Çok kötü () Biraz kötü () Ne iyi ne kötü () Oldukça iyi () Çok iyi
- 9) Bugüne kadar doktora giderek herhangi bir psikiyatrik tanı aldınız mı?
() Evet; Yanıtınız evet ise lütfen belirtiniz:.....
() Hayır
- 10) Şu an psikiyatrik bir ilaç kullanıyor musunuz?
() Evet; Yanıtınız evet ise lütfen adını belirtiniz:.....
() Hayır
- 11) Şu an herhangi bir psikoterapi tedavisi (bireysel ya da grup psikoterapisi) sürdürüyor musunuz?
() Evet; Yanıtınız evet ise lütfen katılma amacınızı belirtiniz:.....
() Hayır

EK 2: Satın Alma Bilişleri Envanteri

SATIN ALMA BİLİŞLERİ ENVANTERİ

Aşağıda bir şey satın almaya karar verirken aklınıza gelebilecek bazı düşünceler verilmektedir. Verilen derecelendirme ölçeğini kullanarak bu düşüncenin bir şey satın almaya karar verirken ne sıklıkla aklınıza geldiğini belirtiniz.

1 2 3 4 5 6 7
Hiç Çok Fazla

	1	2	3	4	5	6	7
1. Eğer bu eşyanın olası bir değeri varsa, satın alınmalıdır.							
2. Eğer bu eşyayı şimdi satın almazsam ve daha sonra ihtiyaç olduğumu fark edersem, bu bir felaket olur.							
3. Bu eşyayı almamak, önemli bir fırsatı kaçırmak anlamına gelir.							
4. Bu eşya öyle eşsiz ki, dünyada onun gibi bir tane daha yok.							
5. Bu eşyayı şimdi satın almazsam, daha sonra bana daha pahalıya mal olur.							
6. Bu eşyayı almazsam, başkası satın alacak.							
7. Bu eşyayı ben satın almazsam, başka kimse almayacak.							
8. Bu eşyanın bir işe yaradığını bulmak, benim sorumluluğumdadır.							
9. Bu eşya başka birinin işine yarayacaksa, onlar için satın alma sorumluluğu hissederim.							
10. Bu eşyayı bir daha asla bulamam.							
11. Bu eşyanın iyi durumda olmasından veya bakımından, kendimi sorumlu hissederim.							
12. Eğer bunu satın almazsam, bunu kaçırmış olacağım							
13. Eğer bunu bir başkası satın alırsa, bundan pişmanlık duyarım.							
14. Bu eşyayı almazsam kendimi eksik veya zayıf hissederim.							
15. Eğer bunu satın almazsam, buna katlanamam.							
16. Bunu satın almamak, hayatımın bir parçasından vazgeçmek anlamına gelir.							
17. Bu eşya, kendimi iyi hissettirecek.							
18. Bunun gibi bir şeyi satın alma fırsatı, her gün karşıma çıkmaz.							
19. Bu eşyayı satın almamak, bir parçamın gitmesine izin vermek gibidir.							
20. Bu eşyayı şimdi satın alırsam, aklımda tutmak zorunda kalmam.							

	1	2	3	4	5	6	7
21. Hafızam o kadar kötü ki, bunu şimdi satın almalıyım yoksa bunun için geri gelmeyi unuturum.							
22. Eğer bunu satın alırsam, insanlar beni daha çekici bulacaktır.							
23. Eğer bu eşyayı başka birileri için satın alırsam, beni daha çok severler.							
24. Eğer bu eşyaya sahip olmazsam, hayatım tam olmaz.							
25. Eğer bu eşyanın nerede olduğunu bilmezsem, kendimi endişeli hissederim.							
26. Bu eşyayı satın almamak, bir arkadaşı kaybetmek gibidir.							
27. İhtiyacım olduğunda, böyle bir şeye sahip olmadığımı fark ettiğimde utanırım.							
28. Eğer bunu satın almazsam, kendimi ihmalkâr hissederim.							
29. Şu anda ihtiyacım olmayan, ancak er geç ihtiyacım olabilecek pratik bir eşya satılıyorsa ve onu almazsam, kendimi suçlu hissederim.							
30. Başkalarının, satın alma becerimi elimden alacağından korkarım.							
31. Ne satın alacağıma dair kontrolün, sadece bende olmasını seviyorum.							
32. Bana, kimsenin ne satın alıp alamayacağını söyleme hakkı yok.							
33. Birisinin bana ne satın alıp alamayacağını söylemesi beni üzer.							
34. Uğraşsam bile, bu eşyayı satın almaktan kendimi alıkoyamam.							
35. Eğer bu eşyayı almazsam, hayalini kurmaya devam ederim.							
36. Eğer bu eşyayı satın almazsam, onun hakkında düşünmekten kendimi alıkoyamam.							
37. Elde edemediğim diğer tüm şeyler için, bu eşyayı almayı hak ediyorum.							
38. Eğer bu eşyayı satın almazsam, ona ne olacağını bilemem.							
39. Bu eşyayı satın almayı, hak ettiğimi düşünüyorum.							
40. Benim dışımda bir şey, bana bu eşyayı satın aldırıyor.							
41. Bu eşya, bana kendimi daha iyi hissettirecek.							
42. Bu eşyayı satın almasaydım, aptallık etmiş olurum.							
43. Bu eşyayı gördüğümde, kendimi bu eşyaya sahip olmak zorunda hissettim.							

EK 3: Zorlantılı Satın Alma Ölçeği

Zorlantılı Satın Alma Ölçeği

Aşağıdaki her bir maddenin size ne ölçüde uygun olduğunu işaretleyiniz.

	Hiçbir Zaman	Nadiren	Bazen	Çoğunlu kla	Her zaman
	1	2	3	4	5
1. Param olduğunda tamamını ya da bir kısmını harcamadan duramam.					
2. Bir şey satın alırken, çoğunlukla an ve düşünceyle davranırım.					
3. Alışveriş merkezine girer girmez, bir şey satın almak için karşı konulmaz bir istek duyarım.					
4. Pek çok ürünün, tanıtım, reklam ya da indirim çağrısına, çoğunlukla uyan insanlardan biriyim					
5. Çok az param kaldığında bile, ihtiyacım olmayan ürünleri satın almak sık sık yaptığım bir şeydir.					
6. Benim için alışveriş, gevşeme ve günlük hayatın stresinden kurtulma yoludur.					
7. Bazı zamanlar, içimden bir şeyin beni alışveriş yapmaya ittiğini hissedirim.					
8. Bir şey satın almak için karşı konulmaz bir istek duyduğum zamanlar olur.					
9. Çoğu kez, gidip bir şey satın almak için açıklanamaz bir istek, ani ve kendiliğinden gelen bir arzu duyarım.					
10. Zaman zaman, bir şey satın aldıktan sonra kendimi suçlu gibi hissedirim, çünkü bunu mantıksız bulurum.					
11. Satın alma davranışımın mantıklı olmadığının algılanmasından çekindiğim için, satın alıp kimseye göstermediğim şeyler vardır.					
12. Bazı zamanlar, “bunu bir daha yaparsam ...” diye düşünsem de sonrasında bunu yaptığımı ya da söylediğime pişman olurum.					

EK 4: Eysenck Kişilik Anketi

Eysenck Kişilik Anketi

Lütfen aşağıdaki her bir soruyu, 'Evet' yada 'Hayır'ı yuvarlak içine alarak cevaplayınız. Doğru veya yanlış cevap ve çeldirici soru yoktur. Hızlı cevaplayınız ve soruların tam anlamları ile ilgili çok uzun düşünmeyiniz.

1. Duygu durumunuz sıklıkla mutlulukla mutsuzluk arasında değişir mi?	Evet	Hayır
2. Konuşkan bir kişi misiniz?	Evet	Hayır
3. Borçlu olmak sizi endişelendirir mi?	Evet	Hayır
4. Oldukça canlı bir kişi misiniz?	Evet	Hayır
5. Hiç sizin payınıza düşenden fazlasını alarak açgözlülük yaptığınız oldu mu?	Evet	Hayır
6. Garip ya da tehlikeli etkileri olabilecek ilaçları kullanır mısınız?	Evet	Hayır
7. Aslında kendi hatanız olduğunu bildiğiniz birşeyi yapmakla hiç başka birini suçladınız mı?	Evet	Hayır
8. Kurallara uymak yerine kendi bildiğiniz yolda gitmeyi mi tercih edersiniz?	Evet	Hayır
9. Sıklıkla kendinizi her şeyden bıkmış hisseder misiniz?	Evet	Hayır
10. Hiç başkasına ait olan bir şeyi (toplu iğne veya düğme bile olsa) aldınız mı?	Evet	Hayır
11. Kendinizi sinirli bir kişi olarak tanımlar mısınız?	Evet	Hayır
12. Evliliğin modası geçmiş ve kaldırılması gereken bir şey olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet	Hayır
13. Oldukça sıkıcı bir partiye kolaylıkla canlılık getirebilir misiniz?	Evet	Hayır
14. Kaygılı bir kişi misiniz?	Evet	Hayır
15. Sosyal ortamlarda geri planda kalma eğiliminiz var mıdır?	Evet	Hayır
16. Yaptığınız bir işte hatalar olduğunu bilmeniz sizi endişelendirir mi?	Evet	Hayır
17. Herhangi bir oyunda hiç hile yaptınız mı?	Evet	Hayır
18. Sinirlerinizden şikayetçi misiniz?	Evet	Hayır
19. Hiç başka birini kendi yararınıza kullandınız mı?	Evet	Hayır
20. Başkalarıyla birlikte iken çoğunlukla sessiz misinizdir?	Evet	Hayır
21. Sık sık kendinizi yalnız hisseder misiniz?	Evet	Hayır
22. Toplum kurallarına uymak, kendi bildiğinizi yapmaktan daha mı iyidir?	Evet	Hayır
23. Diğer insanlar sizi çok canlı biri olarak düşünürler mi?	Evet	Hayır
24. Başkasına önerdiğiniz şeyleri kendiniz her zaman uygular mısınız?	Evet	Hayır

EK 5: Rosenberg Öz-Güven Ölçeği

Rosenberg Öz-Güven Ölçeği

Aşağıda 10 ifade yer almaktadır. Yine aşağıdaki 1-4'lü ölçeği kullanarak, her bir maddeye ne kadar katıldığınızı yandaki boşluğa uygun rakamı yerleştirerek belirtiniz. Cevaplarınızda lütfen açık ve dürüst olunuz. 4'lü ölçek şöyledir:

- 1 = Tamamen katılıyorum
- 2 = Katılıyorum
- 3 = Katılmıyorum
- 4 = Hiç katılmıyorum

1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum	
2. Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum	
3. Genelde kendimim başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim	
4. Ben de diğer insanların bir çoğunun yapabildiği kadar birşeyler yapabilirim	
5. Kendimde gurur duyacak fazla birşey bulamıyorum	
6. Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim	
7. Genel olarak kendimden memnunum	
8. Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi isterdim	
9. Bazen kesinlikle kendimin bir işe yaramadığımı düşünüyorum	
10. Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum	

EK 6: Biriktirme Envanteri- Gözden Geçirilmiş Form

BİRİKTİRME ENVANTERİ-GÖZDEN GEÇİRİLMİŞ FORM

Lütfen aşağıdaki soruları okuyarak seçenekler arasından size en uygun olanı işaretleyiniz

1. Bir şeyleri atmakta ne kadar zorlanırsınız?
0 = Hiç
1 = Az
2 = Orta derecede
3 = Oldukça
4 = Çok
2. Bir şeyleri atmak sizin için ne kadar rahatsız edicidir?
0 = Hiç
1 = Az
2 = Orta derecede
3 = Çok
4 = Aşırı
3. Oda(lar)nızı dağınık hale getiren ne kadar eşyanız vardır?
0 = Hiç
1 = Az
2 = Orta derecede
3 = Oldukça
4 = Çok
4. Eşyalarınızı atmak sizi çok rahatsız ettiği ya da zamanınızı aldığı için ne sıklıkla bundan kaçınırsınız?
0 = Hiçbir zaman, eşyalarımı kolayca atabilirim
1 = Nadiren kaçınıyorum, biraz zorlanarak atabilirim
2 = Bazen kaçınıyorum
3 = Sıklıkla kaçınıyorum, zaman zaman eşyalarımı atabilirim
4 = Neredeyse her zaman kaçınıyorum, nadiren eşya atabilirim
5. İsteddiğiniz bir şeye sahip olamamak size ne kadar sıkıntı verir veya rahatsız eder?
0 = Hiç
1 = Biraz, sadece biraz endişelenirim
2 = Orta düzeyde, stresim artar ama baş edebilirim
3 = Şiddetli, sıkıntım belirgin ve çok rahatsız edici bir şekilde artar
4 = Aşırı düzeyde, böyle bir çabadan dolayı başka bir şey yapamayacak kadar rahatsızlık duyarım
6. Evinizdeki yaşam alanlarının ne kadarı eşyalarla doludur? (mutfak, oturma odası, yemek odası, koridor, yatak odası, banyo ve diğer yerlerdeki eşya miktarını dikkate alın)
0 = Yaşam alanlarından hiçbirinde eşya kalabalığı yoktur
1 = Yaşam alanlarının azında eşya kalabalığı vardır
2 = Yaşam alanlarının bazılarında eşya kalabalığı vardır
3 = Yaşam alanlarının çoğunluğunda eşya kalabalığı vardır
4 = Yaşam alanlarının hepsinde ya da neredeyse hepsinde eşya kalabalığı vardır
7. Evinizdeki eşya kalabalığı sizin sosyal ve iş hayatınızı veya günlük işlerinizi ne kadar engeller? Eşya kalabalığı yüzünden yapmadığınız işleri düşününüz.

- 0 = Hiç
1 = Hafif düzeyde, biraz engeller ama genel işleyişi aksatmaz
2 = Orta düzeyde, belirgin şekilde engeller ama baş edebilirim
3 = Ciddi düzeyde, önemli biçimde engeller
4 = Aşırı düzeyde, bir şey yapamaz hale gelirim
8. Ne sıklıkta, gördüğünüz şeyleri almaya zorunlu hissedersiniz? (Örneğin alışverişte ya da bedava şeyler sunulduğunda)
0 = Hiç zorunlu hissetmem
1 = Nadiren zorunlu hissedirim
2 = Bazen zorunlu hissedirim
3 = Sık sık zorunlu hissedirim
4 = Neredeyse her zaman zorunlu hissedirim
9. Acil ihtiyacınız olmadığı halde ücretsiz verilen şeyleri edinmek veya satın almak için duyduğunuz istek ne kadar güçlüdür?
0 = Hiç
1 = Az
2 = Orta
3 = Güçlü
4 = Çok güçlü
10. Bir şeyler alma isteğinizi ne kadar kontrol edebilirsiniz?
0 = Tam kontrole sahibim
1 = Oldukça kontrollüyüm, genellikle alma isteğimi kontrol edebilirim
2 = Biraz, alma isteğimi ancak zorlanarak kontrol edebilirim
3 = Çok az, alma isteğimi çok zorlanarak ancak erteleyebilirim
4 = Hiç kontrol sahibi değilim, alma isteğimi durduramam
11. İhtiyacınız olmayan ve koymak için çok az yeriniz olan eşyaları hangi sıklıkta saklamaya karar verirsiniz?
- 0 = Asla böyle şeyleri tutmam
1 = Nadiren
2 = Bazen
3 = Sıklıkla
4 = Neredeyse her zaman böyle şeyleri saklarım
12. Eşya kalabalığı evinizin bazı kısımlarının kullanılmasını ne ölçüde engeller?
0 = Hiç engellemez, evin her yeri kullanılabilir
1 = Çok az engeller, evin çok az kısmı kullanılamamakta
2 = Biraz engeller, evin bazı kısımları kullanılmamakta
3 = Çok engeller, evin birçok yeri kullanılmamakta
4 = Oldukça çok engeller, neredeyse evin her yeri kullanılamaz durumda
13. Evinizdeki eşya kalabalığı sizi ne ölçüde rahatsız eder?
0 = Hiç rahatsızlık hissetmem
1 = Hafif düzeyde rahatsızlık hissedirim
2 = Orta düzeyde rahatsızlık hissedirim
3 = Ciddi düzeyde rahatsızlık hissedirim
4 = Aşırı düzeyde rahatsızlık hissedirim
14. Eşya kalabalığı ne sıklıkta insanları evinize davet etmenizi engeller?
0 = Hiç
1 = Nadiren
2 = Bazen
3 = Sık sık
4 = Çok sık ya da neredeyse her zaman
15. Ne sıklıkla, acil ihtiyacınız olmayan ya da kullanmayacağınız eşyaları satın alırsınız (ya da ücretsiz edirsiniz)?
0 = Hiç

- 1 = Nadiren
2 = Bazen
3 = Sık sık
4 = Neredeyse her zaman
16. Hiç kullanmayacağınızı bildiğiniz halde bir şeyi saklama isteğiniz ne kadar güçlüdür?
0 = Hiç güçlü değil
1 = Az derecede güçlü
2 = Orta derecede güçlü
3 = Çok güçlü
4 = Oldukça çok güçlü
17. Eşyaları saklama isteğinizi ne kadar kontrol edebilirsiniz?
0 = Tam kontrol edebilirim
1 = Oldukça, saklama isteğimi genellikle kontrol edebilirim
2 = Biraz, saklama arzumu ancak zorlanarak kontrol edebilirim
3 = Az, saklama isteğimi ancak çok zorlanarak durdurabilirim
4 = Hiç, saklama isteğimi durduramam
18. Evinizin ne kadarı, eşya kalabalığı yüzünden yürünemez durumdadır?
0 = Her yeri yürünebilir durumda
1 = Bazı yerleri yürünemez durumda
2 = Bir kısmı yürünemez durumda
3 = Çoğunluğu yürünemez durumda
4 = Hepsi ya da neredeyse hepsi yürünemez durumda
19. Bir şeyler edinme (sahip olma) alışkanlıklarınız sizi ne kadar rahatsız eder?
0 = Hiç
1 = Az
2 = Orta düzeyde
3 = Çok
4 = Aşırı düzeyde
20. Evinizdeki eşya kalabalığı, ne ölçüde evin bazı kısımlarının amacı doğrultusunda kullanılmasını engeller? (Örneğin yemek yapma, mobilyaları kullanma, bulaşık yıkama, temizlik yapma gibi)
0 = Hiç
1 = Nadiren
2 = Bazen
3 = Sık sık
4 = Çok sık, ya da neredeyse her zaman
21. Evinizdeki eşya kalabalığını kontrol etmede kendinizi ne ölçüde yetersiz hissedersiniz?
0 = Hiç
1 = Hafif
2 = Orta
3 = Oldukça fazla
4 = Çok fazla
22. Saklama ya da tekrarlayıcı (takıntılı) biçimde satın alma davranışı, sizin için ne ölçüde maddi zorluklara yol açıyor?
0 = Hiç
1 = Çok az
2 = Biraz
3 = Oldukça fazla
4 = Aşırı düzeyde
23. Ne sıklıkta, elden çıkarmak istediğiniz bir eşyayı atmakta başarısız olursunuz?
0 = Asla
1 = Nadiren
2 = Arada bir
3 = Sık sık
4 = Neredeyse her zaman eşyalarımı elden çıkartmayı becereme

EK 7: Ana Çalışma Demografik Bilgi Formu

Demografik Bilgi Formu

- 1) Cinsiyetiniz: () Kadın () Erkek
- 2) Yaşınız:.....
- 3) Medeni Durumunuz:
- 4) Eğitim durumunuz:
- 5) Yaşadığınız Şehir
- 6) Çalışma durumunuz:
() Çalışmıyorum () Kamu sektörü () Özel sektör () Diğer
- 7) Mesleğiniz:
- 6) Yaşamınızın çoğunu hangisinde geçirdiniz?
() Köy-Kasaba () İlçe merkezi () Şehir Merkezi () Büyükşehir
- 7) Aylık Gelir Düzeyiniz (Evinize giren toplam gelir):
() 1000 TL ve altı () 1001-2000 TL () 2001-3000 TL
() 3001-4000 TL () 4001-7000 () 7001 TL ve üzeri
- 8) Genel olarak aylık gelirinizi nasıl değerlendirirsiniz?
() Çok kötü () Biraz kötü () Ne iyi ne kötü () Oldukça iyi () Çok iyi
- 9) Bugüne kadar doktora giderek herhangi bir psikiyatrik tanı aldınız mı?
() Evet; Yanıtınız evet ise lütfen belirtiniz:.....
() Hayır
- 10) Şu an psikiyatrik bir ilaç kullanıyor musunuz?
() Evet; Yanıtınız evet ise lütfen adını belirtiniz:.....
() Hayır
- 11) Şu an herhangi bir psikoterapi tedavisi (bireysel ya da grup psikoterapisi) sürdürüyor musunuz?
() Evet; Yanıtınız evet ise lütfen katılma amacınızı belirtiniz:.....
() Hayır
- 12) Gıda için alışveriş yapma sıklığınızı belirtiniz.

- (1)Hemen her gün (2) Haftada birkaç kez(3)Haftada bir
(4) Ayda birkaç kez (5) Ayda bir (6) Yılda birkaç kez

13) Gıda alımı dışında alışveriş yapma sıklığınızı belirtiniz.

- (1) Hemen her gün (2) Haftada birkaç kez (3)Haftada bir kez
(4) Ayda birkaç kez (5) Ayda bir kez (6) Yılda birkaç kez

14) İnternet üzerinden alışveriş yapma sıklığınızı belirtiniz.

- (1)Hiçbir zaman (2)Hemen her gün (3) Haftada birkaç kez
(4) Haftada bir kez (5)Ayda birkaç kez (6)Ayda bir kez (7) Birkaç ayda bir

15) Satın alma ile sonuçlanmasa bile, tek bir seferdeki alışverişiniz için (mağaza ya da internet üzerinden) harcadığınız ortalama süre:

16) Kredi kartı kullanıyor musunuz?

() Evet; Yanıtınız evet ise lütfen kaç tane kredi kartı kullandığınızı belirtiniz:

() Hayır

17) Kredi kartı borcunuz var mı?

() Evet

() Hayır

18) Kredi kartı borcunuz var ise borcunuzu gelir düzeyinize göre nasıl değerlendiriyorsunuz?

1	2	3	4	5
Çok az		Gelir düzeyiyle orantılı		Çok fazla

EK 8: Young Şema Ölçeği

YOUNG ŞEMA ÖLÇEĞİ

Yönerge: Aşağıda, kişilerin kendilerini tanımlarken kullandıkları ifadeler sıralanmıştır. Lütfen her bir ifadeyi okuyun ve sizi ne kadar iyi tanımladığına karar verin. Emin olamadığınız sorularda neyin doğru olabileceğinden çok, sizin **duygusal olarak** ne hissettiğinize dayanarak cevap verin. Bir kaç soru, anne babanızla ilişkiniz hakkındadır. Eğer biri veya her ikisi şu anda yaşamıyorlarsa, bu soruları o veya onlar hayatta iken ilişkinizi göz önüne alarak cevaplandırın. 1 den 6'ya kadar olan seçeneklerden sizi tanımlayan en yüksek şıkkı seçerek her sorudan önce yer alan boşluğa yazın.

Derecelendirme:

- 1- Benim için tamamıyla yanlış
- 2- Benim için büyük ölçüde yanlış
- 3- Bana uyan tarafı uymayan tarafından biraz fazla
- 4- Benim için orta derecede doğru
- 5- Benim için çoğunlukla doğru
- 6- Beni mükemmel şekilde tanımlıyor

1. _____ Bana bakan, benimle zaman geçiren, başıma gelen olaylarla gerçekten ilgilenen kimsem olmadı.
2. _____ Beni terkedeceklerinden korktuğum için yakın olduğum insanların peşini bırakmam.
3. _____ İnsanların beni kullandıklarını hissediyorum
4. _____ Uyumsuzum.
5. _____ Beğendiğim hiçbir erkek/kadın, kusurlarımı görürse beni sevmez.
6. _____ İş (veya okul) hayatımda neredeyse hiçbir şeyi diğer insanlar kadar iyi yapamıyorum
7. _____ Günlük yaşamımı tek başıma idare edebilme becerisine sahip olduğumu hissetmiyorum.
8. _____ Kötü bir şey olacağı duygusundan kurtulamıyorum.
9. _____ Anne babamdan ayrılmayı, bağımsız hareket edebilmeyi, yaşitlarım kadar, başaramadım.
10. _____ Eğer istediğimi yaparsam, başımı derde sokarım diye düşünürüm.
11. _____ Genellikle yakınlarıma ilgi gösteren ve bakan ben olurum.
12. _____ Olumlu duygularımı diğerlerine göstermekten utanırım (sevdiğimi, önemseddiğimi göstermek gibi).
13. _____ Yaptığım çoğu şeyde en iyi olmalıyım; ikinci olmayı kabullenemem.
14. _____ Diğer insanlardan bir şeyler istediğimde bana "hayır" denilmesini çok zor kabullenirim.
15. _____ Kendimi sıradan ve sıkıcı işleri yapmaya zorlayamam.
16. _____ Paramın olması ve önemli insanlar tanıyarak olmak beni değerli yapar.
17. _____ Her şey yolunda gidiyor görünse bile, bunun bozulacağını hissederim.

18. _____ Eğer bir yanlış yaparsam, cezalandırılmayı hak ederim.
19. _____ Çevremde bana sıcaklık, koruma ve duygusal yakınlık gösteren kimsem yok.
20. _____ Diğer insanlara o kadar muhtacım ki onları kaybedeceğim diye çok endişeleniyorum.
21. _____ İnsanlara karşı tedbiri elden bırakmam yoksa bana kasıtlı olarak zarar vereceklerini hissedirim.
22. _____ Temel olarak diğer insanlardan farklıyım.
23. _____ Gerçek beni tanırlarsa beğendiğim hiç kimse bana yakın olmak istemez.
24. _____ İşleri halletmede son derece yetersizim.
25. _____ Gündelik işlerde kendimi başkalarına bağımlı biri olarak görüyorum.
26. _____ Her an bir felaket (doğal, adli, mali veya tıbbi) olabilir diye hissediyorum.
27. _____ Annem, babam ve ben birbirimizin hayatı ve sorunlarıyla aşırı ilgili olmaya eğilimliyiz.
28. _____ Diğer insanların isteklerine uymaktan başka yolum yokmuş gibi hissediyorum; eğer böyle yapmazsam bir şekilde beni reddederler veya intikam alırlar.
29. _____ Başkalarını kendimden daha fazla düşündüğüm için ben iyi bir insanım.
30. _____ Duygularımı diğerlerine açmayı utanç verici bulurum.
31. _____ En iyisini yapmalıyım, “yeterince iyi” ile yetinemem.
32. _____ Ben özel biriyim ve diğer insanlar için konulmuş olan kısıtlamaları veya sınırları kabul etmek zorunda değilim.
33. _____ Eğer hedefime ulaşamazsam kolaylıkla yılgınlığa düşer ve vazgeçerim.
34. _____ Başkalarının da farkında olduğu başarılar benim için en değerlisidir.
35. _____ İyi bir şey olursa, bunu kötü bir şeyin izleyeceğinden endişe ederim.
36. _____ Eğer yanlış yaparsam, bunun özürü yoktur.
37. _____ Birisi için özel olduğumu hiç hissetmedim.
38. _____ Yakınlarımla beni terk edeceği ya da ayrılacağından endişe duyarım
39. _____ Herhangi bir anda birileri beni aldatmaya kalkışabilir.
40. _____ Bir yere ait değilim, yalnızım.
41. _____ Başkalarının sevgisine, ilgisine ve saygısına değer bir insan değilim.
42. _____ İş ve başarı alanlarında birçok insan benden daha yeterli.
43. _____ Doğru ile yanlış birbirinden ayırmakta zorlanırım.
44. _____ Fiziksel bir saldırıya uğramaktan endişe duyarım.
45. _____ Annem, babam ve ben özel hayatımız birbirimizden saklarsak, birbirimizi aldatmış hisseder veya suçluluk duyarız
46. _____ İlişkilerimde, diğer kişinin yönlendirici olmasına izin veririm.
47. _____ Yakınlarımla o kadar meşgulüm ki kendime çok az zaman kalıyor.
48. _____ İnsanlarla beraberken içten ve cana yakın olmak benim için zordur.
49. _____ Tüm sorumluluklarımı yerine getirmek zorundayım.
50. _____ İsteddiğimi yapmaktan alıkonulmaktan veya kısıtlanmaktan nefret ederim.
51. _____ Uzun vadeli amaçlara ulaşabilmek için şu andaki zevklerimden fedakarlık etmekte zorlanırım
52. _____ Başkalarından yoğun bir ilgi görmezsem kendimi daha az önemli hissedirim.
53. _____ Yeterince dikkatli olmazsanız, neredeyse her zaman bir şeyler ters gider.
54. _____ Eğer işimi doğru yapmazsam sonuçlara katlanmam gerekir.

84. _____ Diğerleri beni duygusal olarak soğuk bulurlar.
85. _____ Kendimi sorumluluktan kolayca sıyıramıyorum veya hatalarım için gerekçe bulamıyorum.
86. _____ Benim yaptıklarımın, diğer insanların katkılarından daha önemli olduğunu hissediyorum.
87. _____ Kararlarıma nadiren sadık kalabilirim.
88. _____ Bir dolu övgüler ve iltifat almam kendimi değerli birisi olarak hissetmemi sağlar.
89. _____ Yanlış bir kararın bir felakete yol açabileceğinden endişe ederim.
90. _____ Ben cezalandırılmayı hakeden kötü bir insanım.

EK 9: Nesneye Bağlanma Ölçeği

NESNEYE BAĞLANMA ÖLÇEĞİ

Lütfen sahip olduğunuz eşyalara yönelik duygunuza en iyi şekilde karşılık gelen rakamı daire içine alınız.

1.Sahip olduğunuz eşyaları ne kadar seversiniz?	1	2	3	4	5	6	7
	Hiç						Çok fazla
2.Eşyalarınız sizin için ne kadar önemlidir?	1	2	3	4	5	6	7
	Hiç						Çok fazla
3.Eğer bir eşyanızı kaybederseniz kendinizi ne kadar üzgün hissedersiniz?	1	2	3	4	5	6	7
	Hiç						Çok fazla
4.Eşyalarınızı ne derecede kendinizin bir parçası gibi hissedersiniz?	1	2	3	4	5	6	7
	Hiç						Çok fazla
5.Kendinizi eşyalarınıza ne kadar bağlanmış hissedersiniz?	1	2	3	4	5	6	7
	Hiç						Çok fazla
6.Bir eşyanızı başkasına vermek sizin için ne kadar kolaydır?	1	2	3	4	5	6	7
	Hiç						Çok fazla

Aşağıdaki ifadelere ne kadar katılıyorsunuz?

1	2	3	4	5	6	7
Kesinlikle	Katılmıyorum	Biraz	Ne katılıyorum	Biraz	Katılıyorum	Tamamen
Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılmıyorum	Katılıyorum	Katılıyorum		

7.Eğer bir eşyayı kaybedecek ya da birine verecek olursam, eşyama ihanet ediyor gibi hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
8.Eşyalarım beni rahatlatıyor.	1	2	3	4	5	6	7
9.Eşyalarım değersiz değildir.	1	2	3	4	5	6	7
10.Eğer birine eşyalarımı dokunması ve onları kullanması için izin verirsem rahatsız olurum.	1	2	3	4	5	6	7
11.Eşyalarım canlıymış ve onların da kendi duyguları varmış gibi hissederim.	1	2	3	4	5	6	7
12.Eğer bir eşyayı koyduğum yerde bulamazsam endişelenirim.	1	2	3	4	5	6	7
13.Eğer kendimi üzgün hissediyorsam, rahatlamak için eşyalarım sığınırım.	1	2	3	4	5	6	7

EK 10: Duygu Düzenlemede Güçlükler Ölçeği

DUYGU DÜZENLEMEDE GÜÇLÜKLER ÖLÇEĞİ

Aşağıda insanların duygularını kontrol etmekte kullandıkları bazı yöntemler verilmiştir. Lütfen her durumu dikkatlice okuyunuz ve her birinin sizin için ne kadar doğru olduğunu içtenlikle değerlendiriniz. Değerlendirmenizi uygun cevap önündeki yuvarlak üzerine çarpı (X) koyarak işaretleyiniz.

1. Ne hissettiğim konusunda netimdir.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
2. Ne hissettiğimi dikkate alırım.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
3. Duygularım bana dayanılmaz ve kontrolsüz gelir.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
4. Ne hissettiğim konusunda net bir fikrim vardır.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
5. Duygularıma bir anlam vermekte zorlanırım.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
6. Ne hissettiğime dikkat ederim.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
7. Ne hissettiğimi tam olarak bilirim.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
8. Ne hissettiğimi önemserim.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
9. Ne hissettiğim konusunda karmaşa yaşarım.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
10. Kendimi kötü hissettiğimde, bu duygularımı kabul ederim.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
11. Kendimi kötü hissettiğimde, böyle hissettiğim için kendime kızarım.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman

12. Kendimi kötü hissettiğimde, böyle hissettiğim için utanırım.				
☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
13. Kendimi kötü hissettiğimde, işlerimi yapmakta zorlanırım.				
☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
14. Kendimi kötü hissettiğimde, kontrolümü kaybederim.				
☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
15. Kendimi kötü hissettiğimde, uzun süre böyle kalacağıma inanırım.				
☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
16. Kendimi kötü hissettiğimde, sonuç olarak yoğun depresif duygular içinde olacağıma inanırım.				
☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
17. Kendimi kötü hissettiğimde, duygularımın yerinde ve önemli olduğuna inanırım.				
☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
18. Kendimi kötü hissettiğimde, başka şeylere odaklanmakta zorlanırım.				
☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
19. Kendimi kötü hissettiğimde, kendimi kontrolden çıkmış hissederim.				
☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
20. Kendimi kötü hissettiğimde, halen işlerimi sürdürebilirim.				
☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
21. Kendimi kötü hissettiğimde, bu duygumdan dolayı kendimden utanırım.				
☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
22. Kendimi kötü hissettiğimde, eninde sonunda kendimi daha iyi hissetmenin bir yolunu bulacağımı bilirim.				
☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
23. Kendimi kötü hissettiğimde, zayıf biri olduğum duygusuna kapılırım.				
☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
24. Kendimi kötü hissettiğimde, davranışlarımı kontrol altında tutabileceğimi hissederim.				
☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman

25. Kendimi kötü hissettiğimde, böyle hissettiğim için suçluluk duyarım.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
26. Kendimi kötü hissettiğimde, konsantre olmakta zorlanırım.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
27. Kendimi kötü hissettiğimde, davranışlarımı kontrol etmekte zorlanırım.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
28. Kendimi kötü hissettiğimde, daha iyi hissetmem için yapacağım hiç bir şey olmadığına inanırım.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
29. Kendimi kötü hissettiğimde, böyle hissettiğim için kendimden rahatsız olurum.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
30. Kendimi kötü hissettiğimde, kendim için çok fazla endişelenmeye başlarım.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
31. Kendimi kötü hissettiğimde, kendimi bu duyguya bırakmaktan başka yapabileceğim birşey olmadığına inanırım.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
32. Kendimi kötü hissettiğimde, davranışlarım üzerindeki kontrolümü kaybederim.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
33. Kendimi kötü hissettiğimde, başka bir şey düşünmekte zorlanırım.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
34. Kendimi kötü hissettiğimde, duygumun gerçekte ne olduğunu anlamak için zaman ayırırım.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
35. Kendimi kötü hissettiğimde, kendimi daha iyi hissetmem uzun zaman alır.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman
36. Kendimi kötü hissettiğimde, duygularım dayanılmaz olur.	☐ Neredeyse Hiçbir zaman	☐ Bazen	☐ Yaklaşık Yarı yarıya	☐ Çoğu zaman	☐ Neredeyse Her zaman

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
EDEBİYAT FAKÜLTESİ
Etik Kurulu Kararları

Toplantı Tarihi: 24.12.2015

Toplantı Sayısı: 11

Karar: 3

Dekan Prof. Dr. Abbas TÜRNÜKLÜ'nün başkanlığında belirtilen üyelerin katılımı ile Perşembe günü saat 15:00'de toplanan Fakültemiz Etik Kurulu aşağıdaki konuyu görüşerek karara bağladı.

KARAR:

Fakültemiz Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç.Dr. Orçun YORULMAZ'ın sorumlu araştırmacı olarak yer aldığı ve Zeynep AKYÜZ'ün araştırmacı olarak katıldığı, yüksek lisans tezi kapsamında yapılacak "Kompulsif Satın Alma Davranışının Bilişsel-Davranışçı Model Çerçevesinde İncelenmesi" başlıklı Araştırma Önerisi Formları ve ekleri incelendi.

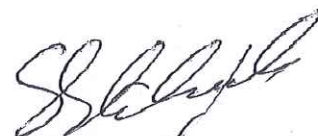
Yapılan görüşmeler sonunda;

Fakültemiz Psikoloji Bölümü Öğretim Üyesi Doç.Dr. Orçun YORULMAZ'ın sorumlu araştırmacı olarak yer aldığı ve Zeynep AKYÜZ'ün araştırmacı olarak katıldığı, yüksek lisans tezi kapsamında yapılacak "Kompulsif Satın Alma Davranışının Bilişsel-Davranışçı Model Çerçevesinde İncelenmesi" başlıklı Araştırma Önerisinin Fakültemiz Etik Kurulu'nca etik açıdan uygunluğuna oybirliği ile karar verildi.

Prof.Dr. Abbas TÜRNÜKLÜ
DEKAN

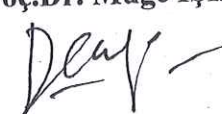

Prof.Dr. Levent AYSEVER

(KATILAMADI)
Yard.Doç.Dr. Özgün KOŞANER

Prof.Dr. Recai TEKOĞLU

(KATILAMADI)
Yard.Doç.Dr. Müge IŞIKLAR KOÇAK

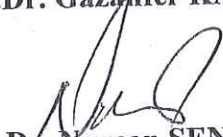

Doç.Dr. Gülay DİRİK

Yard.Doç.Dr. Devrim ÇETİN GÜVEN

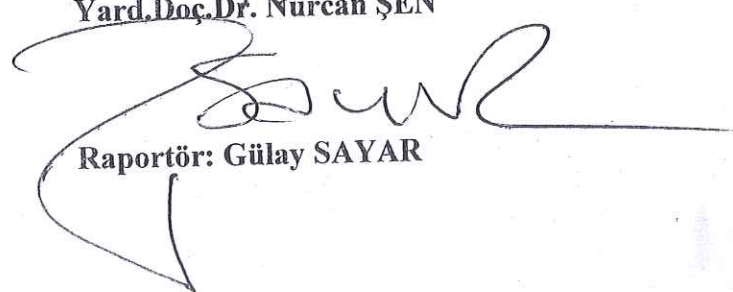

Doç.Dr. Yeşim BAŞARIR

(KATILAMADI)
Yard.Doç.Dr. Gazanfer KAYA

Doç.Dr. Aygün EKİN MERİÇ

Yard.Doç.Dr. Nurcan ŞEN

(KATILAMADI)
Yard.Doç.Dr. Urungu AKGÜL

Raportör: Gülay SAYAR